

- 3 **KÁLMÁN GÁBOR**
A szív helye (regényrészlet)
- 9–11 **KORPA TAMÁS**
9 7 db példabeszéd az érkezésről
11 A rövid távú memóriáról (versek)
- 12 **BÁN ZSÓFIA**
A bőr és a csontok közti távolság (Részlet a *Méreg* című regényből)
- 21 **FEHÉR RENÁTÓ**
Orloj
Ének Lupitáért (versek)
- 22 **KUKORELLY ENDRE**
Cé cé cé pé (próza)
- 26–28 **HARTAY CSABA**
26 Test nélkül
27 Pénteken, hazafelé
27 Csillagminta
28 Újra feltörne a folyó
28 Éji utca (versek)
- 29–35 **PETR BORKOVEC**
29 Felolvasás
33 Kolibrik Brisighellában (elbeszélések Száz Pál fordításában)
- 36–37 **IMRE FLÓRA**
36 Trastevere
36 Érintéshiány
37 Claudius imádkozik
37 Utolsó napok (versek)
- 38–41 **MAGOLCSAY NAGY GÁBOR**
39 Szíved alatt
40 A hajnal oldalán
41 Pregnáns migráns (logo-mandalák)
- 42 **SZENDI NÓRA**
Én is szeretem az embereket (regényrészlet)
- 46 **BERETI GÁBOR**
Megkeresni elfelejtettelek
Összeszedi, de hiába (versek)
- 47 **MATĚJ HOŘAVA**
Pálinka (kisprózák Petovská Flóra fordításában)

■	53–55	MELLÁR DÁVID	
	53	A szem I.	
	54	A szem II.	
	55	El Roi	(versek)
■	56	BOGYÓ NOÉMI	
		Vakfoltok	(regényrészlet)
■	65	SZÁSZI ZOLTÁN	
		Robotika szerelem	(vers)
■	66	FERDINANDY GYÖRGY	
		Vadnyugati origó	(novella)
■	69	ALMÁSI MIKLÓS	
		Bródy, a bárd (Bródy János: <i>52 év dalszövegei</i>)	(esszé)
■	74	BARANYAI NORBERT	
		Az írás által létezni: Az identitás kérdései Visky András <i>Tanítványok</i> című drámájában	(tanulmány)
■	84	KOLOZSI ORSOLYA	
		A test beszél (Szöllősi Mátyás: <i>Váltóáram</i>)	(kritika)
■	86	OLTY PÉTER	
		Nem jó ez, hogy sokat nevetnek (Nádasdy Ádám: <i>Nyírj a hajamba</i>)	(kritika)
■	88–92	SMID RÓBERT	
	88	Nincs alvás? (Korpa Tamás: <i>Insomnia</i>)	
	90	Ez már valami (Németh Gábor: <i>Ez nem munka</i>)	(kritikák)
■	93	BÁN ZOLTÁN ANDRÁS	
		NOÉ VENDÉGLŐJE – 38. SZÁMLA A cigány Petőfi színeváltozása	(esszé)

KALLIGRAM
Művészet és Gondolat

FŐSZERKESZTŐ: Mészáros Sándor
kalligram@interware.hu
Csehy Zoltán (Pozsony)
csehyzoltan@gmail.com

SZERKESZTŐK:
Ágoston Attila (koordinátor)
oz.kalligram@gmail.com

Száz Pál
palika.100@gmail.com

Szilágyi Zsófia
szilagyi73@gmail.com

Tóth-Czifra Júlia
toth.czifra.julia@gmail.com

GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Hrapka Tibor
TÖRDELŐ: Róth Andrea

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG ELNÖKE:
Grendel Lajos

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

Földényi F. László,
Keserű József,
Márton László,
Németh Zoltán,
Hizsnyai Zoltán,
Rédey Zoltán

Szerkesztőség:
KALLIGRAM, spol. s r. o.
Staromestská 6/D
P. O. Box: 223
SK-810 00 Bratislava 1
Tel.: 00421/ 2 54415028

FELELŐS KIADÓ: Szigeti László

Szlovákiai megrendelések:

oz.kalligram@gmail.com, valamint
a Szlovák Posta alábbi címén: Slovenská
pošta, a. s.; Stredisko predplatného tlačé;
Uzbecká 4; P. O. Box 164; 820 14 Bratislava
214; e-mail: predplatne@slpostas.sk

Magyarországi elérhetőség:
kalligram@interware.hu

Támogatóink:

A Szlovák Köztársaság Kormányhivatala
(Realizované s finančnou podporou Úradu
vlády Slovenskej republiky – program
Kultúra národnostných menšín 2017)

Nemzeti Kulturális Alap

ÚRAD VLÁDY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Kiadja a Kalligram Polgári Társulás/OZ
Kalligram, Hlavná / Fő utca 37/19,
SK-929 01 Dunajská Streda / Duna-
szerdahelyy [IČO:42291810] és a
Pesti Kalligram Kft., 1094 Budapest,
Tűzoltó u. 8. sz. fél em. 2. Adószám:
12241273-2-43

Nyomja: Expresprint s.r.o., Partizánske
Példányszám/Náklad: 700 db/ks
Ára / Cena: 700 Ft / 2,5 EUR.

Magyarországon terjeszti
a Relay Hírlapkereskedelmi Rt.
és a regionális részvénnytársaságok.

EV 358/08 ISSN 1335-1826

Havilap, megjelenik az adott hónap
10. napjáig.

www.kalligramoz.eu

A szív helye

Egy hónapra el kellett hagynom Vízivárost. Egy porcikám sem vágyott rá, de Díta ott mászkált a házfalak között, mint egy sötét kísértet. A bentlakásos gimnáziumi korszakom óta az első biztos pont volt az életemben ez a városrész. Majdnem tíz éve éltem már ekkor itt. Pedig véletlenül keveredtem ide. Lakást vásárolni indultam valahol máshol Budán, mert az oldal azért biztos volt. Eladták mire odaértem. Az ingatlanos lelkiismeretes volt. A válság legmélyebb pontján jártunk, pangott a piac, aki nem volt igazán profi a szakmában, elvesztette az állását. Ajánlott egy másik budai ingatlant. Egy lerobbant, ütött-kopott száztíz éves háztömb volt a cím, klasszicista alapokon távol-keleti ívek díszítették a frontot a tetőrész alatt. Megvetemedtek az ablakkeretek, szórtan hiányoztak a faredőnyök az ablakokról. A lépcsőházban még kint volt a légvédelmi óvóhely-felelős lakásának száma. Az udvaron körbe térdmagasságban futó pinceablakokat vastag, robbanás biztos vasredőnyök védték.

A környék csendes volt, mint egy halotti tor.

Egyből beleszerettem.

Az utcai kiskereskedések ablakában ott lógott a kiadó tábla, nyugdíjra készülő boltosok adták el bennük az utolsó light kólát. Letűnő szakmákkal volt tele az utca, szatócs, színes-tévé-szerviz, bőrdíszműves, könyvkötő. A mesterek többsége drágábban és pontatlanabban dolgozott, mint a közeli plázában a főiskolát halasztó miszterminites srácok, mégis inkább mindenki idejárt. Vízivárost nem jó elhagyni. Mintha sűrű erdőből lépne ki az ember, rögtön egy túlszűfolt sugárútra.

Odabent gazzal felvert udvar, tipikus ódon sárga járólappal, omladozó körfolyosókkal, cselédlépcsőházzal. Már ekkor hallottam a másodikról leszűrődő kéjes, ritmikus nyöszörgést. A tartófalak méter vastagok voltak, a válaszfalak viszont papírvékonyak. Azonnal beleszerettem a házba, pedig a lakást még nem is láttam. Avított, bútor és naftalin szagú garzon volt, egyértelműen egy évtizedek óta bezárkózva élő öregasszony élettere. Rózsafüzér, hamutálban ékszerek, ránézésre tonnasúlyú réges-régi gáztűzhely, az a típus, ami még vaslábakon állt. A konyhában falra szerelt, súlyos fémmosdó helyettesített mindent, amit a modern konyhák tudnak. Akár egy nagyobb gyereket is meglehetett volna benne fürdetni. A szobában klasszikusok a vitrinben, matt borítójú, század eleji kiadások, aranypázmákkal díszítve.

A falak között ott motoszkált az elmúlás.

Az egykori tulaj valószínűleg itt halhatott meg. Halála pillanatában viszont elégedett lehetett. Hagyott maga után temetésnyi pénzt és rendezte a dolgait: könnyű volt a szoba levegője, semmi nyomasztó nem volt benne.

Pár percig ücsörögtem a kicsinyke nappaliban. Az ingatlanos kint várt addig az udvaron, ráérősen dohányzott.

A vékony falakon keresztül, valahonnan a másodikról továbbra is vad szeretkezés hangja szűrődött le. Most, a csendben, kristálytisztán lehetett hallani. Ritmikus, fájdalmas, a másik hátába körmöt vájó nő jajgatás. Teltek a percek, nem akart alábbhagyni, kezdem irigyelni a fickót.

Egy darabig még ücsörögtem a koloniál szófán, próbáltam elképzelni magam a lakásban és sikerült. Kimentem a konyhába és bólintottam, hogy megveszem a lakást.

Úgy éreztem, illik hozzám ez az előregedett, ütött-kopott háztömb és garzon, a salétromos udvari falak és a sárga járóköveken kitüremkedő gaz és fűcsomók.

Megbeszéltük a részleteket, ügyvéd, ilyesmik. Pár papírt aláírtunk még a konyhában, alulírott Janega Kornél, továbbiakban Vevő, és hasonlók. Leszerveztük az első találkozót az örökösökkel.

Közben folyamatosan beszűrődött a ritmikus jajgatás az udvarról.

Most, jó tíz évvel később mégis úgy döntöttem, elutazom egy kis időre. Elköszöntem a kávézóknak az ismerősöktől, az egyiknek adtam kulcsot a lakásomhoz, hogy valakinél azért legyen, ha kellene. Nem is ismertem igazából, csak azt tudtam, hogy vízivárosi és ez elég is volt. Ez általában elég volt mindannyiunknak. Tudtuk, mikor kell a másikra rászólni, ha túl sokat ivott, tudtuk, kihez forduljunk, ha nincs kivel eltöltenünk a péntek estét, vagy ha le kellett passzolni a kutyát egy hétvégére. Elmeséltük egymásnak a legmélyebb titkainkat anélkül, hogy akárcsak kicsit is ismertük volna egymást. És közben mindenki pontosan tudta, hogy a másik nem él vissza a hallottakkal.

Gergő a szomszéd utcában lakott, ő szerzett nekem egy istenháta mögötti helyet. Ki is béreltem azt a százéves présházat, jó messze mindentől. Január vége volt és jéghideg. Hülye, aki ilyenkor kiköltözik egy rosszul szigetelt présházba a világ végére, egy szőlőhegyre. De akkor nem bírtam tovább Vízivárosban maradni.

Díta két hónapja ment el, azóta nem értem utol magam. Alig aludtam. Víziváros úgy nehezült rám az együtt töltött két évvel, mint egy noir képregény esőáztatta díszletei. Minden bérház minden árnyékában, az udvarok gazszagában, az okker lámpák fényében ott volt, fojtogatott, fölém magasodott, mint Gotham cityben a tűzfalakon nyúló hosszúkarmú árnyékok.

A présházban volt víz meg áram, de a komfort ennyivel véget ért. A szőlősor tetején a házoldal mellett félelmetes madárijesztő bókolt az érkezőnek. Fekete pantallót viselt, fején hatalmas kolozsvári cigány-kalap, a mellét képező zsákvászonra neon zöld mulatószakó feszült.

Egerek és csótányok szaladtak szét, amikor benyitottam. Egy napig csak az egérszart mostam ki a házból. Két szoba és a pince tartozott hozzá. A belső szobában régi paraszt ruhásszekrény, ágy, asztal gyertyatartóval. Bonyolult lett volna kifűteni az egész házat, ezért úgy döntöttem, ezt a szobát walkinfridge-nek használom majd. Odakint tombolt a tél, röpködtek a mínuszok, itt tároltam tehát az élelmiszert, amit a hónapra vettem, hűtő úgyszem volt a házban.

Kellett a raktár. Ott tartózkodásom idejére vettem négy rekesz sört, harminc kiló krumpelit, tíz kiló csirkehúst és ugyanennyi marhát, tíz kiló hagymát, hat zacskó spagetti tésztát, öt kiló narancsot, ugyanennyi citromot, két üveg Unicumot, egy üveg vodkát, pedig vodkát sosem ittam amúgy, de úgy gondoltam, koktéllalapnak a hidegben jó lesz. Továbbá vettem a hegyen kezdetnek tíz liter rizlinget is. A rizling szerethető. Nem izgalmas, de megbízható bort ad.

A hegy alján egyetlen lámpa jelezte a civilizáció végét, tőlünk legalább tíz kilométernyi körben nem volt élet.

Már sötétedett, amikor fát vágtam. Nedves fa volt, alig akart begyulladni a kályhában. A zömök préház repedező, hanyagul meszelt falait két napig tartott átfűteni. Addig rága a hideg az idegeimet. Amikor egyedül maradtam, rám jött a városiak félelme, pár óráig a sarokba bújva rettegtem, hogy hátha rám tört valaki a sötét fagyos januári éjszakában a hegyen. Aztán lassan előjött a szlovák hegysekben töltött gyerekkorom. Az első éjszaka mindent ezerszer ellenőriztem, zártam a dupla faajtót, székkal torlaszoltam el, folyton kisbalta volt az övembe tűzve.

A harmadik napon hajnalban arra riadtam, hogy nyitva hagytam az ajtót. Halálos nyugalommal feküdtem a ropogva-recsegve izzó kályhatűz fényében, néztem a plafongerendázat és a tetőszerkezet résein beszűrődő csillagfényt, és arra gondoltam, ha valakinek véletlenül nem lenne jobb dolga, mint engem megölni, hát tegye.

Így töredezettség-mentesíttem egy hónapon keresztül a tomboló januári télben.

Volt a ház tövében egy budi, klasszikus kicsike fabódé, a húgytól és szartól nedves karimájú falyukkal a közepén, amibe beleszarik az ember, hogy aztán az eredmény másfél másodperc késéssel zuhanjon rá hangosan cuppanva az összes korábbi delikvens mocskára.

Az ajtó falapján egy hatalmas, tipikus szívforma éktelenkedett.

Minden reggel, szarás közben a szív helyét kellett nézmem a bomló ürülék szagában ücsörögve. A lyukon át feltűntek a távoli hegyek, a tiszta kék ég, a kristálytisza levegő, a világosság és rendszerezettség.

Az élet maga, minden egyes pompájával berobbant rajta.

Csak a szív helyén belül volt ordenaré szarszag.

Ez a szarszagú fabódé volt az én szívem helye.

Két szomszédom volt a hegyen. Jani, a bazaltorgonák tövében. Volt Novája. Ő kezdte legkorábban a szüretet minden ősszel, mert addigra rendszerint elfogyott a bora. És Zsibi, a faházfogláló hajléktalan, aki kicsivel lentebb lakott. Sosem fűtött, a legnagyobb hidegben sem. Az arca kék volt a fagytól és az alkoholtól. Az első napon, amikor otthagytak, bekopogott hozzám, Unicummal kínáltam, utána minden nap megjelent valamilyen ürüggyel.

Az első pár nap, viszonylag nyugodtan telt. Élveztem, hogy nincs semmi dolgom. Nem vár a munka, nem kérdeznak baromságokat a munkahelyemen és senki nem akar tőlem semmit. Ez volt talán a legmegnyugtatóbb.

Írtam is. Gyűlölöm a terápiás írást. Egyszer beszélgettem egy negyvenes csajjal, a szövegeit mutogatta. Üvöltött minden sorából, hogy ő már elmúlt negyven és még semmi értelmeset nem tett az életben a gyerekevelésen kívül, ezért most kitalálta, hogy írni fog. Nyilván azért, mert hangszeren megtanulni kissé bonyolultabb lenne.

– Imádok írni. Jobban leszek tőle – mondta mosolyogva és roppant ellenszenves lett azonnal.

– Ha jobban leszel tőle, akkor valamit baromi szarul csinálsz – okosabbat nem tudtam neki mondani. Azóta sem állt velem szóba.

A második héten kezdődtek a bajok.

Összemosódtak a napok és éjszakák, olyan nagy volt a csend és a rendszerezetlenség körülöttem, hogy egy idő után már nem tudtam követni, mióta vagyok itt, hány óra van, és ilyesmik.

Rémálmaim voltak.

Apám kísértett minden éjszaka.

Azt álmodtam, hogy megdugja Dítát. Fogalmam sincs, hogy rakta ezt egyáltalán össze az agyam, fojtogatott sokáig ennek a teljesen értelmetlen álomnak az emléke.

Ahogy a préház konyhaasztalára szorítja, míg én ledermedve fekszem a kályha melletti derékaljon, mozdulni sem bírok, pedig minden erőmmel azon vagyok, hogy uralni tudjam a testem, de nem megy. Mindent kristálytisztán láttam, minden teljesen valóságos volt, ott feküdtem és képtelen voltam megmozdulni. A testem kárörvendő mozdulatlan-sággal reagált a pánikomra, nem tudtam a kisujjamat sem mozdítani.

Végig kellett nézmem, ahogy a képzeletemben az apám, akit harminc éve nem láttam, legalább tizenöt éve halottnak lett nyilvánítva és öt éves koromban lépett ki az életemből, durván és röhögve teszi magáévá életem szerelmét a konyhaasztalon, miközben a háttérben duruzsol a százéves préház kicsinyke fémkályhája.

Díta arca kéjes volt és kárörvendő. Végig engem figyelt, egy percre sem vette le rólam a szemét. Szép vonalú, fiatal mellei ritmikusan rázkódtak. Csípőjén a kis súlyfelesleg idegesen rezgett.

A pulzusom olyan magas volt, hogy már szinte egybefüggő zúgásként hallottam.

Biztos voltam benne, hogy most fogok meghalni.

Volt egy karakterem az első regényemben. Így öltem meg, ez jutott eszembe. Kivitettem egy hegyi házba és addig itattam alkohollal, míg belehalt és a fagyott, aszott tetemét csak tavasszal találták meg. Most száll vissza rám, ez járt a fejemben.

Hajnalban ébredtem a hajópadlón. A szoba teljesen kihűlt már, a kályha feketén kongott a félhomályban. Vacogtam, elkétkültek az ujjaim a hidegben, a kutyám nyalta az arcomat. Gyújtóst kerestem, némi kéreg és aprófa még maradt a házban, de papírt sehol nem találtam. Az újságpapírokat, amik be voltak készítve, valamikor az előző este használtam el. Dideregtem, csak arra tudtam gondolni, hogy végre begyulladjon a tűz a kályhában. Az volt a csoda, hogy egyáltalán túléltem. Kutattam a szobában, semmit nem találtam.

Az asztal viszont tele volt a kézírataimmal, legalább ötven-hatvanlapnyi telefirkált, kapcsolva lekörmölt jegyzet és vázlat. Sietve elkezdtem a telefonommal fotózni a lapokat, majd azonnal gyűrtem is össze és dobtam a kályhába. Pár perc múlva fellobbant a lángja, az aprófába harapott.

A nulla fokra hűlt házat lassan átjárta a meleg.

Nem emlékeztem, hogy kerültem a padlóra. Minden porcikám át volt fagyva. Rövidet töltöttem magamnak. Nem volt kéznél más pohár, egy teásbögrébe borítottam a hidegtől remegő kézzel a Sztolicsnaját, úgy emeltem a számhoz két kézzel, mint ahogy a forró teát szokták. Amikor megittam a bő egy deci töménytet, visszafeküdtem aludni a derékaljon elhelyezett dupla báránybunda takaró alá, előtte még megraktam a kályhát. A kutyám vacogva mászott be mellém a bundák alá.

Zsibi ébresztett. Percekig dörömbölt a préház vasalt faajtáján, mire felébredtem. Unicumoztunk és reggeliztünk, együtt. Kék volt az arca és mindkét keze a hidegtől. Fogalmam sem volt, hogy bírja fűtés nélkül.

Reggeli után kiültem a szív helyére. Néztem az ívelt lyukon át a szemközti hegyoldalt a távolban, a hófödte háztetőket a szomszédos falu nyugodt téli utcáin. Teljesen megállt az élet a környező kislefalvakban a tomboló januárban. Békésen eregették a füstöt a kémények. Kugli fákért mentek, esetleg pálinkáért szomszédba az emberek. Hószünet volt az

iskolákban és leálltak a buszjáratok, meg sem próbálták eltakarítani a folyton szakadó havat. Recsegtek-ropogtak a súly alatt a szőlősorok támrendszerei. Egyre mélyebbre hajlott a madárijesztők feje a sorok végében. Róka és vaddisznó nyomok borították a fehér tájat.

A harmadik hétből már nem is emlékeztem semmire. Nem zuhanyoztam legalább két hete. A városi ruháimból már semmit nem használtam. Durva, vastag melósruhákban voltam, amiket a házban találtam. Dreheres zubbony, kék overall, béléses gumicsizma. Néha-néha már elfelejtettem fűteni is. Egész nap, sőt, sokszor éjszaka is kint ültem a présház előtt. Néztem a félelemérzet nélkül grasszáló rókákat, szívtam a cigarettákat egymás után. Barna Szofit, amit a faluban vettem jó pár kartonnal, amikor ide érkeztem, pedig évek óta nem is dohányoztam. Most elszívtam naponta két dobozzal.

Teljesen kiürült a fejem. A pulzusom alig érte el a hatvanat.

Gergő jött értem. Nem volt erőm semmihez, melósruhában, gumicsizmában, mosdatlanul szálltam be mellé a kocsiba. Az otthonról hozott, akkor még katonásan összehajtogatott, szépen táskákba csomagolt holmik most össze-vissza, kitüremkedve, gyűrve dobtam be a csomagtartóba. Még egy szál cigarettát elszívtam a présház előtt. Ropogott a lábam alatt a hó, húzta a vállamat a sok csomag, amivel le kellett sétálnunk a hegyről az autóhoz.

A szél enyhén fújt, kicsapta a budi ajtaját. A szív helye integetett nekem a szélben.

Épp indultunk volna, amikor az egyik madárijesztő feladta a küzdelmet, reccsent és leszakadt. Megpróbáltuk, amennyire lehetett, összeszedni a darabkáit, a neonzöld zakót és a pantallót lefejtettük róla, bedobtuk a présházba. A szalmazsákokat és a többi tartozékot a szőlősor végében hagytuk, mint egy elszáradt holtestet.

Hazáig meg sem szólaltunk. Az éjszakai autópálya fényében néha gúnyosan fénylett fel az ablakokban a kócos, borostás, gondozatlan arcom és a Dreher felirat a sűrű melósruhámon, ami rajtam maradt.

Késő este értünk vissza Vízivárosba. Alig bírtam bevánszorogni a kutyával és a holmikkal a lépcsőházba, minden erőm elhagyott, mire a lakásajtóm elé értem. Ledobtam magam a küszöb elé, ráültem az egyik táskára. Előkerestem az utolsó szál Szofit, ami volt nálam, rágyújtottam.

A lakásokban zajlott az élet. Szép hétköznapjuk volt az itt lakóknak. A körfolyosók mögött a félig behúzott függönyök mögül kiszűrődött a boldogság az udvarra. Hitelt utaltak, számlát fizettek a derengő laptopok fényében. Gyerekek szaladtak át az egyik szobából a másikba, villogott a tévé a háttérben. A körfolyosókra nyíló konvektorok eregettek a meleg szénmonoxidot az udvarra, homályosan remegett a hőjüktől az ablakok előtt a fény, miközben a sötétben porló tévézaj szitált. A lakók mindent elpakoltak alvás előtt, pizsamába öltöztek, fogat mostak, ellenőrizték az ébresztőórákat, rég nem voltak már jelen a fészbúkon.

A beköltözésem hete jutott eszembe ott akkor, ahogy félig halottan, magamból teljesen kivetkőzve, ócska melósruhákban ültem az ajtóm előtt.

Talán második hete lakhattam itt, ugrott be az emlék. Szidtam magamban, irigykedve a fickót, akinek nincs jobb dolga, mint naponta többször megdugni azt a nőt a második emeleten. Minden áldott nap felzendültek a ritmikus nyögések, mintha csak valamilyen vígjátékban élnénk. Éjszaka volt, hogy hangos zenével nyomtam el a hangokat, hogy ne kelljen mások örömét hallanom. Szidtam a század eleji építészeket, hogy csak a támfalakra figyeltek. Talán ez volt az elsődleges, hogy az alapok századokig itt álljanak, a többi fal úgysis cserélhető. Talán csak százötven éve még egyszerűen nem volt annyi zajforrás, hogy ez lényeges legyen. Az elektromos világítást még jó húsz évvel később kezdték el a városrészben bevezetni, az utcai világítás is még gázlámpákkal volt biztosítva. Hosszúkarú lámpagyűjtőkkel járták körbe a környéket sötétedéskor és gyűjtötték meg egyesével a lámpákat sósorszeszbe itatott kanóccal. A lakásokban meg véget ért az élet, nem volt zajongás, mi nek is kellett volna vastag hangszigetelő falakat építeni.

Két hete laktam itt, mikor hazaérve villogó mentőautó fogadott.

Tárva nyitva volt a lépcsőház ajtaja. Fehérköpenyes mentősök álltak az utcán. Nemsokára egy hordággal jelentek meg ketten. Lepedővel letakart emberformát vittek. A lepedő alól kilógott egy aszott, májfoltos női kar.

Amikor áthaladtak, zavartan elmentem mellettük. Hogy is kellene ilyenkor viselkedni. Jobb híján továbbmentem a lépcsőház felé, aztán be az udvarra. A szomszéd a körfolyosón cigizett. Laza, negyvenes fickó, az a megmondó típus, aki semmi miatt nem aggódik.

– Mi történt itt? – bizonytalanul kérdeztem, mint akinek igazából nincs is joga. A jöttmentek határozatlanságával.

– Megmurdelt az öreg csaj, végre csönd lesz – mondta a szomszéd, közben pöckölt egyet a cigarettáján, a hamu hosszan repült az udvar felé, félúton kihunyt a parázs a közepében.

– Hogy ki halt meg? – értetlenkedtem.

– Az öreglány, aki folyton jajgatott. Hónapok óta a végét járta, telerinyálta a házat a fájdalommal.

Ennek már tíz éve.

Én meg csak a szív helyére tudtam gondolni, nem is értem, miért jutott ez ott akkor az eszembe. Elszívtam még a cigarettát az ajtó előtt. A házban lassan mindenhol lekapcsolták a villanyt. Az öreglány lakását azóta megvették, vadonatúj nyílászárókkal szerelték fel, lapos tévé fénye szórta a kéket az udvarra bentről.

Mosásba dobtam a melósruhákat. Másnap dolgoznom kellett, zuhanyoztam és borotválkoztam, hogy jó munkaerő legyek. ■ ■ ■

Kálmán Gábor: 1982-ben született Érsekújvárott. *Nova* című regénye 2011-ben jelent a Kalligramnál, és 2012-ben elnyerte a legjobb elsőkötetesnek járó Bródy Sándor-díjat. *A temetés* című regénye (2016) szintén a kiadónknál jelent meg.

7 db példabeszéd az érkezésről

egy óriásira nőtt molylepke próbálgatja szétfeszíteni odabent terepszín szárnyait.

ám mivel nincs elég helye hozzá, lesöpri a konyhapultról az étkezészetet és az ablakpárkányon átteleltetett aprócska órát.

mikor benyitsz:

szempilláid összekulcsolódnak, majd szétfeszülnek:

szemeid gyömöszölik magukba a látványt.

de nem sietsz.

kiemeled a szekrényből a molyjárta kosztümöt, befekteted az első zsákba.

elszorítod a védtelen zsák száját.

az E58-as útról letérve az erdő peremén az építési törmelékre szórod a törékennyé rágott bíborvörös ruhát. –

ismerős rádióadás szól a közelben.

egy régtől özvegy meggyfa lombja ejtette foglyul, azóta benne szól.

aláállsz és – csak nyugodtan – hallgatod.

* * *

formaldehidben őrzött angyalszárnyakból nyílt kiállítás a včeláre-i helytörténeti múzeumban.

szárnyak, amikre ujjal mutogatnak.

* * *

fekete furgonokban érkezett meg a talaj az elrojtosodott szélú csontkopár Jelení vrch-re. finom tálcákon hordták fel az üres mészkőívre.

ott haladt el a menet ahol díszburkolatot kapott az özvegy
meggyfa haláltusájának helye.
néhány éven át itt gyerekeskedik a talaj.
míg a szél összekaszabolja és bevagonírozza öblös kaspójába,
a völgybe.

jó ideig ingázni próbál sírkertről sírkertre, mint egy elszabadult kanári.
de egy télkertben tölti magányosan nyugdíjas éveit.
holnap még visszatérünk rád – filigrán ujjaiddal összejárákálod
hitegeted cirógatod a talajt.

* * *

mert megijedtél,
hogyan akkor most mit kezdhetsz vele.
karcsú tölcseren át lisztfinom cementet szórtál veszteglő szájába.
és nézted a törékeny őzgida szemében a roppanó rianást.
őzgida-vágóhíd Včeláre-on, innen szökhetett meg valahogyan –
egy 20 km/h-ra lassító felhő, ahogy előadja monológjait
gyors lakásod fölött. helyismerete magával ragad.
kopogtak, ajtót nyitottál. bejött vele
a fogvacogtató hideg. az érkezés keverte légmozgásban
összeért sötét, sűrű végtagunk, a hajunk.
verejték vízrajza homlokunkon, külön-külön.
rácok ostromgyűrűje, egy az egyben.
fogva tartottad, mivel nézted. süket volt: mivel emlékezett.
légnemű tűnődés, sóhaj szakadt fel egyikünkől.
nem vele voltál a helyében, ismételtetted.
őzgida-vágóhíd, újra és újra.

* * *

ezerkilencszáztizenhétben, a tárgyak kijárási tilalmának idején,
Jakub Krc,
egymaga vonszolta fel a Včeláre-i templom apró harmóniumát
a Kostrova barlangba.
az a Jakub Krc, aki porcelánszobrokat ütlegelt kiskalapáccsal!
az a Jakub Krc, aki heves álmokkal reagált a hidegfrontokra?
Jakub Krc, egy jegenye alkatú fiatalember és egy túlevelű cselédlány
sarja!
Jakub Krc, az orgonasípokba fészkelte énekesmadarak bíróját?
Jakub Krc, aki emberi beszédet várt el, ezért szótagolt egyes fákknak!
Jakub Krc, akinek gödör tátongott a tekintetében, amibe bele lehetett látni?
Jakub Krc: a keringés, a vérnyomás, a sulykolás, a hosszú elszenderülés
zajai érdekelték nagyon. és a víz eufón, kopogó remegése régi aknák,
lefolyók, kutak és edények alján. a rusztikus dolinamező tégelyeiben!
Jakub Krc: ahol elásott egy kisebb repedést, később szakadékká nyílt szét a föld.

egy évszázad alatt harmatvékony cseppkőpanír vonta be – a hangszert.
egy évszázad alatt feltörték urnádat, mint egy fürjtojást.
Jakub Krc, színezüst hangvillát hordok magamnál az emlékedre.

* * *

a déligyümölcsök pultja körül legyeskedik újabban
a Včeláre-i piacon.
szemhéjait, akár két rozoga lécredőnyt, pillanatokra hosszan
ereszti le.
frakkszerű palástja mélyen takarja egyívású szárnyait.
mit tudsz egy megbilincselte angyal szabadesést követő érkezéséről?
mit tudsz az első lábára állásról a péppé vált talpakon?
a betört koponyájú diók helyét? a talajmenti hegesedést?
az idegességmaradványt utána hónapokig a fenyvesben?
a domboldal akusztikus gödrei visszhangozzák a földet érést.
mintha fürtökben lógó fülkagylókból állna csak a felsőtestem.
hallgatom, amint alkudozik, és
megvakarja visszeres glóriáját.

* * *

hagyta megszelídülni a hangját, hogy csapdát
állíthasson vele. évekkel kereskedem, öregkorért fizetek
főként, suttogta, mint aki a markába röhög. megveszem
az ifjúságodból szeméremékszered első körbeudvarlásának
pillanatát, tejfehér szempilláid sűrű remegésével, ahogy kikel
belőled a pihegés, belebeszélsz, és hátrahagyod a szapora szuszogást.
de add el az utolsó napod is, mikor árnyékok magánzárkájából kikísérnek.
egy darab lebegő, sima, színhús semmiség lesz az egész.
megveszem azokat a perceket tőled. s leterítem üreges fátylam lábaid elé.
ám ráadásként a fékevesztett öreg zokogás kutyád hamvasztásáról
nem kell.

A rövid távú memóriáról

növendékákak első válaszlevelei

Méreg

A bőr és a csontok közti távolság

(São Paulo, 1985. június 7. // 2015. május 22.)

„...csak a csontok kopogása hallik...”
(Esterházy Péter: *A szív segédigéi*)

Anemzetközi szakértői bizottságot másnap kora délutánra várták a São Pauló-i Igazságügyi Orvosszakértői Intézethez. Az épület a városi halottasház vigasztalanul szürke, posztkoloniális épületkomplexumában kapott elhelyezést, közvetlenül a város legnagyobb kórháza mellett. Újonnan épült, merész felhőkarcolóival, hatalmas parkjaival, fényes üzletsoraival és egyre terjeszkedő favelanegyedeivel a város a reményteli jövő és a reményt vesztett nyomor lebilincselő keveréke volt. Dél-Amerika akkor legnépesebb nagyvárosa, a nyolcvanas évek közepén már több mint hatmilliós metropolisz, az új világ fényes fároszaként tündökölt.

Mint legyenek a dögöt, a bejárat előtti térséget újságírók lepték el, a kapuban pedig idegesen toporogtak a bizottság fogadására felkészült asszisztensek. Ahonnan állt, a kapu déli oldalán, Inácio jól látta a sarkon bekanyarodó Chevrolet limuzint, amelyik az utolsóként érkező csapatot, a Wiesenthal Központ embereit hozta. A sötétített ablaküvegű limuzin mélyéről kikászálódó Clyde Snow-ból először csak egy bordó, varrott cowboyocsizma orra tűnt föl.

A brazil személyzet vakítóan fehér laborköpenye. (Omo)

Inácio mélylila árnyalatra borotvált, kakaóbarna arcbőre. (Gillette)

A szemközti kórházat övező pálmásor haragoszöldje, a trópusi téli napsütés fakó fénye, a portugálmintás járda apró kockás fekete-fehérje.

Remegő lábakkal föl kísértem őket a terembe, ahol általában az autopsziákat végeztük, és amelynek közepén egy hosszú, keramitlapokkal borított fa vizsgálóasztal állt. Inácio rá-

gyűjt, letüdöz, kifújja a füstöt. A szokatlanul nagy belmagasságú teremben a tudósok csoportokba verődve, halkan beszélgettek. Csak Menachem Russek és Richard Helmer állodáltak kissé félrehúzódva, ezzel is jelezve bizonyos fokú különállásukat. A kávéját elmélyülten kavargató Russekről, az izraeliek fő náciavadászáról azt rebesgették, hogy napon-ta vált szállodát. Helmer, a halk szavú, nyugat-német antropológus kibámult a magas ablakon, mint aki valahonnan kívülről remél felmentést. Inácio boldogan nyugtázta, hogy Helmer igen bizonytalanul beszél angolul, s ekkor ismét felmerült benne, hogy megszólíthatná németül. Az adott helyzetben azonban ez teljesen elképzelhetetlen volt, a tudósok rendjét szigorú hierarchia szabályozta. Ő csak a slepp egy jelentéktelen tagja, Helmer viszont, akár beszél angolul, akár nem, nemzetközi sztár.

Az ajtóban egyszer csak feltűnt Romeu Tuma, São Paulo ötvenes, szír származású rendőrfőnöke, s evvel véget is vetett a teremben eluralkodó, fontoskodó sutyorgásnak. Minden szem rászégeződött. Tuma legendás figura volt, fegyvertelenül mászkált, nem ivott és nem dohányzott. Hírnevét néhány évvel korábban, 1978-ban alapozta meg, amikor sikerült elkapnia Gustav Franz Wagnert, Sobibor „Hóhéját”. A katonai diktatúra alatt Tuma azt a bizalmi feladatot kapta, hogy épüljön be diák- és munkáscsoportokba. Elmondása szerint, némely kollégájával ellentétben, ő a maga részéről soha nem raboltatott el, és nem kínzott meg senkit, mivel, így Tuma, erkölcstelennek és szánalmasan amatőr marhaságnak tartotta az efféle módszereket. Láttára Inácio szíve hevesebben vert. Tuma találkozhatott Rudi-val valamelyik börtönben. Vagy tudhat valamit a hollétéről. Netán éppen ő jelentette fel.

Csak a csontok kopogása hallik.

A sírnál megjelent több tanú egybehangzó állítása szerint, mondta Romeu Tuma a teremben összegyűlteknél, az Embuban exhumált csontok a feltételezett személy maradványai. Majd korábbi, elhamarkodott kijelentéséből okulva sietett hozzátenni, hogy természetesen az Önök feladata a minden kétséget kizáró, végleges azonosítást elvégezni. Ezek után Dr. Wilmes Roberto Teixeira, a vitatott csontok hivatalos őrzője ismertette a tervezett munkamódszert és a menetrendet, majd szélnek eresztette a csalódott szakértőket. Clyde Snow, aki, ugye, korábban már csúnyán dehonesztáló megjegyzéseket tett a brazilok munkamódszereire, most jobbnak látta, ha hallgat. Ugyanakkor mégiscsak elképesztőnek tartotta, hogy a csontvázat nem mutatták meg nekik már aznap, s valami gyanús machinációt sejtett. Megérzésesei most sem csalták meg, erről azonban nem tudhatott.

Másnap kora reggel ugyanis Dr. de Mello maga mellé vette Inációt, és nagy titokban kikocsiztak Embuba, a Nossa Senhora do Rosário temetőbe. Az előző napon kiásott sír mellett égő mécsesek sorakoztak, és a földkupacot friss virágokkal szórták tele. Inácio ezen egy pillanatra eltűnődött, majd lesegítette Dr. de Mellót a sírba. Odalent letérdeltek, és nekiláttak keresgélni. Kis lapátjaikkal puhán meglazították a földet, kapirgáltak. Először egy fog, aztán néhány kisujjcsont került elő. Ekkor zajokat hallottak odafentről. A sírból kikémlelve egy tévéstábot láttak közeledni, nyomukban a két nyugat-német antropológus. Aznap más dolguk nem lévén, Helmer és Endris úgy gondolták, kinéznek a temetőbe, a brazil tévéstáb meg valahogy kiszagolta a hevenyészett pótexhumálást. Hogy basznák meg, mondta Dr. de Mello, azzal gyorsan átpasszolta Inációnak a kis plasztikzacskóba gyűjtött csontokat, a nyugat-németek segedelmével nagy nehezen kimászták a sírből, és lesétáltak a dombról.

Katt, katt, és a kamerák is serényen forogtak.

■

Franca, Rudi és Inácio az Iguacu vízésésnél. Franca középen áll, jobbán Rudi, balján Inácio, a fiúk a nő vállára fonják karjukat. Franca a derekukat öleli át, a háttérben kimerevítve zuhog a vízésés. A vízésések is állva halnak meg, mint a fák. Mosolyognak a kamerába, Francán ujjatlan lenvászon ruha, apró, színes házak mintázatát nyomták a vászonra. Mintha egy vídám favelatelepi terület volna el Franca húszkét éves, feszes

testén. Rudi alig magasabb Francánál, sovány felsőtestét az agyonmosott stoness-os trikója fedi. A kiöltött vörös nyelv a fekete-fehér fényképen. Moonlight Mile, Brown Sugar, Can't you hear me knocking, ezeket énekelte a cellában, ájulásig, így mondták, *Sticky Fingers* album, 1971. A felvétel talán '79-ben készült, legkésőbb '80 közepén, épp harmincöt éve. Rudit 1980 októberében vitték el. Kér sört?

Nem kértem.

A labor egyik termében az exhumált csontvázat készítették elő, hogy nemét, faját, magasságát, jobb- vagy balkezesességét és egyéb, megkülönböztető tulajdonságait a tisztelt tudósok meghatározzák. Egy szomszédos teremben azonban egy egészen másfajta vizsgálozás vette kezdetét. A laboron kívüli, tárgyalótermi bizonyítási eljáráshoz ugyanis szükségünk volt egy képre, amely a laikus közönség számára is láthatóvá, sőt nyilvánvalóvá teszi a személyazonosságot. Ábrázolhatóvá kellett tennünk az érvelésünket, érti, mondta Inácio, ami, gondolták, vélhetően majd csillapítja a hitetlenkedők kötekedését és nemkülönben a mérhetetlen csalódást afelett, hogy nem sikerült ezt a fellelt testromot még élő organizmusként elkapni. Akkor, amikor még könnyedén meg lehetett volna állapítani, hogy a szóban forgó személy egyáltalán nem Wolfgang Gerhard, osztrák üzletember, miként azt Wolfram és Liselotte Bossert, a keresett személy barátai a temetés idején dokumentumokkal alátámasztva állították. Hanem a pártfeladatként kapott, ám az évek során általuk ugyancsak megkedvelt tömeggyilkosé, a halálában is gondosan fedezett doktoré. Amikor a brazil rendőrség megjelent São Pauló-i otthonukban, Wolfram már éppen beszélt volna, de Liselotte keményen rászólt. *Wolfram, ich bitte dich!* A rendőrségen azonban már az asszony is belátta, hogy vallaniuk kell, és végül elvezették a rendőröket a sírhoz. A belátás hasznos dolog, elmélkedett Inácio, mint aki magát inti. Szégyellte volna bevallani, hogy az egész történetben a legjobban az dühítette, hogy ez a Bossertné *Oma* nevét bitorolta. Liselotte. Még most, csaknem harminc évvel az események után is képes volt felizgatni magát rajta.

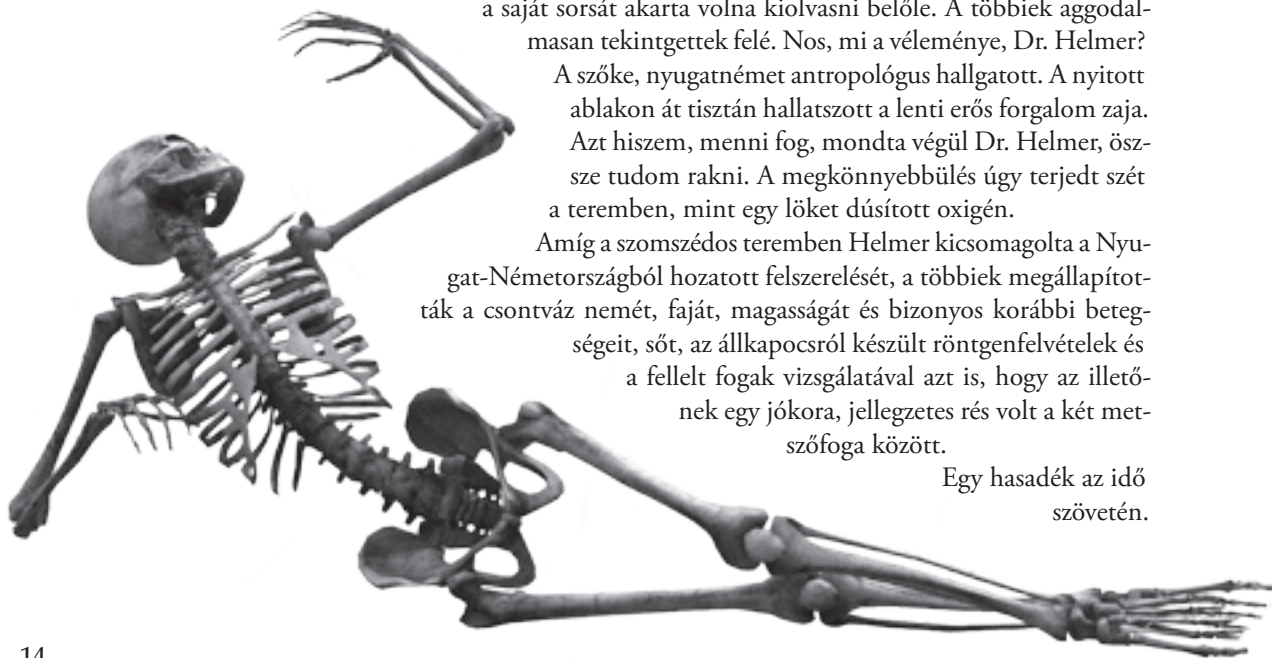
Amikor a szakértői csapatot végre a csontváz közelébe engedték, izgatottan körbeállták a hosszú asztalt, amelyen a brazil kollégák már anatómiai rendben kirakták a csontokat (az apró tévedéseket Snow-ék diszkréten korrigálták). A sírásók által csúnyán megrongált, erősen töredezett, kisebb-nagyobb darabokból álló koponyát megpillantva egy pillanatra még a tartózkodó Richard Helmer arcán is a bosszúság és hitetlenkedés jelei mutatkoztak. Finoman kézbe vette az egyetlen épen maradt darabot, a craniumot, majd letette, és a tenyerébe söpörte a maradék csonttörmeléket. Úgy meredt rá, mintha

a saját sorsát akarta volna kiolvasni belőle. A többiek aggodalmasan tekintettek felé. Nos, mi a véleménye, Dr. Helmer?

A szőke, nyugatnémet antropológus hallgatott. A nyitott ablakon át tisztán hallatszott a lenti erős forgalom zaja. Azt hiszem, menni fog, mondta végül Dr. Helmer, össze tudom rakni. A megkönnyebbülés úgy terjedt szét a teremben, mint egy löket dúsított oxigén.

Amíg a szomszédos teremben Helmer kicsomagolta a Nyugat-Németországból hozott felszerelését, a többiek megállapították a csontváz nemét, faját, magasságát és bizonyos korábbi betegségeit, sőt, az állkapocsról készült röntgenfelvételek és a fellelt fogak vizsgálatával azt is, hogy az illetőnek egy jókora, jellegzetes rés volt a két metszőfoga között.

Egy hasadék az idő szövetén.

Végül a hosszú csontok kérgében végbement mikroszkopikus változások alapján be tudták lőni a halál beállta előtti pillanatban még élő test hozzátétőleges korát is. A rendelkezésre álló adatok alapján a szakértői csapat megállapította, hogy halálának időpontjában az exhumált test a hatvanas évei végén járhatott. S ha 1979-ben M. doktor valóban fuldokolt az Atlanti-óceán vízében, s ekkor Wolfram Bossert valóban megpróbálta kimenteni, miként azt Bosserték állították, s ha Wolfram hősies erőfeszítései ellenére a doktort valóban már csak holtan tudta kihúzni a Praia da Bertioga homokjára, mely tevékenység következtében Wolfram maga is csaknem megfulladt, akkor ez a csontváz valóban azon keresett személy földi maradványait képezte, aki 1979-ben, amikor Wolfgang Gerhardként belefulladt az Atlanti-óceánba, csaknem betöltötte hatvannyolcadik életévét.

Inácio felállt, kiment a konyhába, behozott egy jéghideg, dobozos Brahma sört, és rögtön töltött magának, mint aki napok óta szomjazik. Megkínálhatom, kérdezte végül. A sörhab kicsit túlfolyt a pohara peremén, rá a pecsétes terítőre. Inkább kimentem az erkélyre elszívni egy cigarettát.

A bizonyítási eljárásához azonban egy képre is szükségük volt. Egy képre, amely a bíróság tagjai, a náciadászok, a sajtó képviselői és a sajtóból tájékozódók milliói, a túlélők, a túlélők leszármazottai és a Föld milliárd lakója számára minden kétséget kizáróan bizonyítaná, hogy a megtalált koponya azé, akit negyven éve hiába kerestek, akiért, mint mondták, *tűvé tették* egész Dél-Amerikát (jóllehet Buenos Airesben még saját néven szerepelt a telefonkönyvben, halló, igen, itt én beszélek, kit keres?), azé, akinek rothadó teste beépült az ásványokba, s örökre megmérgezte a testet körülölelő földet, azé, aki miatt elpusztultak a környéken legelő állatok, akinek föld csorgott a bordái közé, akinek élet és halál feletti, szelektív uralma százezrek pusztulását hozta, egyet jobbra, kettőt balra, hogy a csontváz övé, és senki másé, hogy itt, ebben a teremben a Halál Angyala füttyörész. Hogy noha kétségbeejtően elkéstünk, végül mégis megtaláltuk. Hogy az idő olvadó jégtáblája alól végül felszínre került a kutyatetem. Hogy itt, éppen itt van elásva, ni. Ehhez kellett egy kép, hogy mindenki a saját szemével győződhessen meg a csontváz eredeti személyazonosságáról, a minden kétséget kizáró azonosságról.

■

[...]

■

Kétségkívül a szemgödör és az orrnyílás hártavékony csontjaihoz kellett a legtöbb türelem. Hosszú, süket órák teltek el. Miután kitartó, aprólékos munkával, csipesz és ragasztó segítségével Richard Helmer sikeresen rekonstruálta az exhumált koponyát, nekilátott, hogy a tengerentúlról odaszállított berendezéseivel megkezdje a bizonyítási eljárást. A végén, mint remélték, egy újonnan alkotott, korábban még nem létező kép lesz a döntő bizonyíték.

Hajnalban, taxival érkezett az Intézetbe, ahol még csak egyedül én voltam bent. Mindenképpen ott akartam lenni, mire Helmer bejön, mintha Rudi sorsa függött volna attól, hogy kettesben lehessen vele, hogy közelről figyelhessem munkálkodását. Valahol ott, a keze között remélte meglelni a fivére nyomát. Helmer a labor felé sietett, s intett, hogy kövessem. Odabent óvatosan leemelte a parafaállványon várakozó koponyát, és felemelte, hogy újra szemügyre vegye művét. Elégedettnek tűnt. Azon a júniusi hajnalon, a São Paulo-i városi halottsház laborjában hirtelen, a szemem láttára elevedett meg a dán királyfi, akinek történetét Oma annyiszor elmesélte nekünk. Az aranyozott lapszélekkel díszített könyv ilyenkor az ölében hevert, időnként belenézett, felolvasta egy-egy kedvenc sorát, de amúgy fejből mesélte. A koponyához intézett aznapi kérdés most arra irányult, vajon valóban megkerült-e az a bizonyos eltűnt személy, vajon valóban annak csontjait adta-e ki a föld, akit negyven éve elnyelt. Egy eltűnt, egy *desaparecido*, aki nem csak egy volt a sok közül. Aki egy valóságos sztár. Aki nem áldozat, de feltehetően halandó. Ru-

di egy volt, és a többi eltűnt is mind egy meg egy meg egy meg egy, mélyen a föld felszíne alatt, amelyen naponta járunk. Mindegyik egy és egy és egy.

Inácio kiitta a sörét, és újabb cigarettára gyújtott. Tizenöt éves kora óta dohányzott, mozi előtt és mozi után csoportokba verődve fújták a füstöt a kiskamaszok. Minden amerikai filmet megnézett, amit Zé Aurélio, az itapetiningai mozigépezés hozott. Az Aurora moziban a filmek gyakran elszakadtak, olyankor, mintha az utolsó reményüktől fosztották volna meg őket. A kényszerű, nyomasztó szünetek alatt – mert soha nem lehetett tudni, vajon sikerül-e újraindítani a filmet – hangos vita alakult ki a kemény fapadokon szorongó nézők között a film végkimenetelét illetően. A mai napig úgy gyújtott rá, ahogy a vásznon elérhetetlen távolságban lebegő árnyaktól tanulta, megfontolt, érett lassúsággal. Katt, a visszapattintott fedél fémje a fémen. Amikor Rudival beköltöztek a városba, első fizetéséből egy Zippót vett. Hogy miért nem inkább csajokra költi a lóvéját (*garotas, grana*), kérdezte a bátyja, minek ez a majomkodás. A csajok jöttek, mentek, de a Zippója még mindig megvan, kell, mondta Inácio, legalább egy biztos pont.

Felállt, kinézett az ablakon. Lent, a forgalmas utcán délutáni dugó volt. A szemközti oldalon sorakozó boltok kirakatüvegén megcsillan a lemenő nap, Loteria Nacional, férfi szabó (ingeket is, méretre), méteráru, patika, elektromos készülékek, egy divatárubutik és egy kalapszalón. Az alapítás éve 1954, patinás, régimódi cégér, fekete alapon arany betűk, Chapéus Karady & Frank. Egy ideje mások vitték a boltot, miután a kalapos hölgyek Amerikába emigráltak. Azt beszéltek, az egyikük egy kiöregedett, európai díva volt, amit a hölgy gondosan titkolt, mégis kitudódott. Az ilyesmi mindig kitudódik, fontoskodott Inácio, az emberek szeretik azt, amit mindenki tud, de nem volna szabad.

Mindezt a volt feleségétől, Francától tudja, aki munka után, mielőtt hazament a szanaszét hagyott, üres lakásba, szeretett a kalapszalónban kicsit elidőzni, a tulajdonossal diskurálni. Az új modelleket is rendre felpróbálta, jó kalapfeje volt. Nézze, például itt. Franca persze Rudiba volt szerelmes. Amikor Rudi eltűnt, Francát is letartóztatták, a testén sok évvel később is tisztán látszottak a kihallgatás nyomai. Nem árulta el Rudi hollétét, noha naphosszat lógatták a papagájrúdon, *pau de arara*, ájulásig. Vagy ha nem, akkor a vaginájába elektromos vezetéket dugtak. Egy katonai rendőrségi aktában – másolata itt – Inácio egy mindkettőjüket érintő vállalási jegyzőkönyvet talál, Francát és Rudit egymás szeme láttára kínozták meg, elektrosokk, víz alá merítés, sokk, merítés, sokk, merítés. Az aktából négy fekete-fehér fénykép csúszott ki.

Franca szemből, véres fejjel, dacosan néz a kamerába, megátalkodott, csontkemény szépsége, mint egy bevehetetlen erőd, csak még inkább erőszakra ingerli fogvatartóit. Franca profilból, a haja a füle mögé simítva, állát felszegi. Rudi arca szemből, a szeméből semmi sem látszik, az arca feldagadva, a cafatokban lógó, véres stoncsos trikóján a kiöltött nyelv, ekkor még nem vetkőztették meztelenre, ez nyilván közvetlenül a letartóztatása után készülhetett, aztán Rudi profilból, a fülcimpája már hiányzik.

Kiszabadulása után két évvel Inácio feleségül veszi Francát; a közük fészkelődő hiány árnyékos kontúrái napról napra élesednek. A Franca bőrébe égetett minden csikknym a fivéréhez vezette, mint egy sötétben is tisztán kitapintható vakterkép. Egy évvel később Franca ismét beáll a gerillákhoz, egy akció során újra letartóztatják. A megfőzött *fejjoada* a rezsón várta Inációt, amikor munka után, éjszaka hazament a halottasházból. Az étel még meleg volt. Francát egy fogolycsere keretében hetvenedmagával kiutasítják az országból, Chilébe viszik őket, Allende halála után azonban menekülniük kell. Állítólag, egy „bajtársával”, mondja Inácio, és mintha az idézőjel fájdalmasan többet sejtetne, papírok nélkül eljutnak Európába, ahol hónapokig tartó bujkálás után végül Németországban köt-

nek ki. Inácio úgy tudja, hogy Franca a Humboldt Egyetemen folytatta orvosi tanulmányait, a szegények orvosa akart lenni. A bajtársa – és nyilván szeretője, mondja ki most már Inácio a keserű igazságot – úgy mesélte másoknak, hogy Francát egyre rettenetesebb rémálmok kínozták, több hónapig a pszichiátrián kezelik. Saját diagnózisa szerint pszichotikus állapotba került, és ebbe, így mondta a szeretője, nem akart belenyugodni. Egy napon, az egyetemről jövet, egy vonat alá veti magát a Zoologischer Garten S-Bahn megállóban. Egy szemtanú elmondása szerint ahogy lement a lépcsőn, egyenesen a peron felé tartott, ahol gondolkodás nélkül az éppen beérkező vonat elé vetette magát. Ez volt Franca, ez a megalkuvás nélküli eltökéltség. Ekkor harmincegy éves volt. Teljes nevén Francisca Maria Auxiliadora Freitas, Minas Gerais állam szülötte volt. Át akarták szabni az arcomat, mondta volna Franca, mondja Inácio, azért verték főleg azt, nem bírták elviselni a szépségemet. Amíg kezelésbe vették, hangos, afrikai eredetű macumba zene szólt a kihallgatósobában, amitől a kihallgatórendőrök szinte transzba jöttek, arcuk kipirult, a szemük csillogott, egyre hangosabban ziháltak. Franca önkéntelenül vigyorgott, amikor ezt mesélte, mondja Inácio. Ha szörnyűséget látott vagy mondott, nem bírta ki vigyorgás nélkül. Ez érthetően felbőszítette kihallgatóit, és csak fokozta hevületüket. Amikor letartóztatták őket, egy egész kis fegyverraktár volt náluk, egy 45-ös Colt, egy 44-es vadászpuska, egy Winchester, nagy adag dinamit, gránátok és még sok egyéb. A 45-ös Colt volt a kedvence, meg a feijoadá füstölthússal és banánnal. Franca meztelen testére nem küldtek krokodilokat és kígyókat, ez a módszer csak később jutott a szervek eszébe. Ehelyett a hüvelyébe áramot vezettek, míg egyre hangosabban szóltak a macumba dobjai.

*Só queima ponto quem pode queimar
Só queima ponto quem pode queimar
o meu ponto é seguro, não pode falhar
o meu ponto é seguro, não pode falhar.
Saravá, Oxô, Iemanjá! Aiê, aiê.*

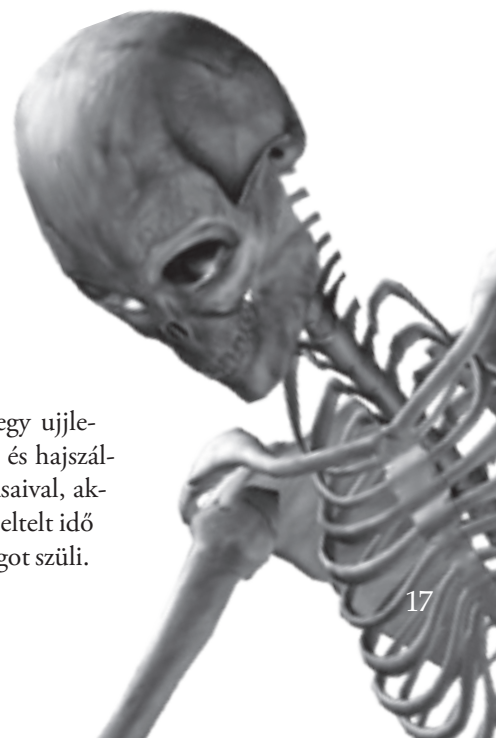
Helmer kis kézfúróval egy-egy lyukat fúrt az állkapocs mindkét oldalába, aztán még kétőt a craniumba, a halánték fölött egy hajszálnival. Az állkapocshoz pici rugókat erősített, majd apró csavarokkal az állkapocsot a koponyacsomhoz rögzítette. Végül az állkapocs közé helyezte a megtalált protézist, amely szépen kiegészítette a megmaradt eredeti fogakat.

A vicsorgó koponya beszélt ugyan magáról, de nem önmagáért beszélt.

Kellett valaki, aki a mondanivalóját megérti és lefordítja egy mindenki számára érthető nyelvre. Ha látom, hiszem is, erre épült Dr. Helmer módszere.

A hetvenes évek végére a lelkes amatőr fényképész és antropológus kifejlesztett egy eljárást, melynek segédelmével egy fénykép videoképét egy koponya videoképére tudták vetíteni. Mint Jézus leplét, rávetítették egyiket a másikra. Több száz koponya tanulmányozása, és azok absztrakt, mértani formákká való redukálása után kieli egyetemi laboratóriumában a szerény és hallgató Dr. Helmer egyre csak tökéletesítette az eltűnt személyek azonosságának megállapítására kifejlesztett módszerét. Egy napon a nyugat-német bíróság bizonyító erejűnek ismerte el az eljárást. Ez volt Dr. Richard Helmer nagy napja. Feleségével aznap este pezsgőt bontottak (Crémant d'Alsace Brut, 1976), és korán ágyba bújtak.

Úgy okoskodott, hogy minden koponya teljesen egyedi, mint egy ujjlenyomat, és ha sikerül a koponya egyedi tulajdonságait rávetíteni és hajszálpontosan egy vonalba hozni a fényképen látható arc egyedi vonásaival, akkor vélhetően összepréselhető és semmissé tehető a két kép között eltelt idő masszív tömbje, amely az áttétekkel terjedő, beteges bizonytalanságot szüli.

Ahogy roncsstelepeken lapítják szét az autókat, úgy.
Chevy, Ford, Fiat, egykutyá, treccs.

Helmer csendben nekilátott a munkának. Kitergette a magával hozott táblázatait, amelyek a korábban tanulmányozott, több száz koponya adatait tartalmazták. Miután pontosan felmérte az adott koponya méreteit, a táblázatokban lévő adatok alapján harminc gombostűt olyan módon helyezett el a koponya felületén, hogy a bőrreteg elhelyezkedését jelző fehér pontok mentén kirajzolódjon a hiányzó bőrreteg vastagsága és kontúrja. A bőr és a csontok közti távolság tanulmányozása nem volt újdonság, Helmer csupán folytatta és saját méréseivel kiegészítette az előző évszázadban élt anatómusok munkáját. Az így kipreparált, leginkább egy sündisznóra hasonlító, gombostűkkel megtűzdelt koponyát Helmer egy tartóállványra helyezte. Egy másik állványra a keresett személy életének különböző korszakaiból származó fényképeket helyezett.

Helmer úgy dolgozott, mint akit valami csendes örület szállt meg. Mint aki transzban van. Mint akinek az egész pályafutása ettől az egy naptól függ. Fiatal tiszt szemből és profilból, akkurátus fényképek egy 1938-as SS-dossziéból. Ezeket későbbi korszakokból származó fényképek követték. A szökésben lévő tettes vásárlás közben, kezében cekkerrel;
a szökésben lévő tettes a trópusi háza verandáján ingujjban újságot olvas;

a szökésben lévő tettes a tengerparton koktélozik a barátjaival. Az ábrázolt események Helmer érdeklődési körén kívül estek. Közömbös volt számára, hogy az alany éppen mit csinál, és kivel. Egyedül a bőr és a csontok közötti távolság érdekelte, az érdekelte, hogy az ábrázolt arc körvonalai alatt miképpen rajzolódik ki a koponya. Az, hogy miként érhető tetten és hozható helyre az elvesztegetett idő.

Beállította a két videokamerát, az egyiket a koponyára, a másikat az épp soron következő fényképre irányította. A koponyát mindig olyan irányba forgatta, amilyen szögből a fényképet készítették. A két videóképet Helmer egy harmadik gépbe csatornáztta, amelyik az ekképpen egymásra vetített két képet egyesítette, és az így nyert harmadik képet egy monitorra kivetítette. Helmer titokzatos varázsgépe képes volt két képből és két idősíkből egyet csinálni. Inácio lélegzetviszafojtva figyelt, nehogy valahogy megzavarja Helmer istentelen mesterkedését.

– Elektronikus szuperimpozíció – vetette oda Helmer mosolyogva, mint egy jószágos tanár bácsi; nem a szája, csak a szeme mosolygott. Az első hangosan kimondott szó volt azon a reggelen. Az arc, a szemek, az orr és a száj, a fej minden felismerhető jegye egyezik, mutatta Helmer. Maga is látja, ugye, kérdezte a német. Bólintottam. Most már, gondolta Inácio, csak a bátyja hiányzó testét kellett megtalálnia. Egy testet, amelyen éppígy kimutatható a bőr és a csontok közötti távolság. A távolság, amely képes lenne áthidalni az időközben eltelt csaknem hat esztendő, és a hiábavalónak megélt életét.

Dr. Helmer addig soha nem látott, soha nem létezett képeket hozott létre, egyiket a másik után, mint valami sámán, egy *orixá*. Hol fé-

lig holt, hol félig élő volt rajtuk a halál vigyorgó angyala. Hol a csontból, hol a húsból, hol a bőrből látszott több. Egy öltönybe, nyakkendőbe és kalapba öltöztetett koponyát kreált, aki egyszerre volt alany és tárgy, élő és holt. A kalap tökéletesen illeszkedett a koponya fejére. Helmer kreatúrája az egybeesés, az azonosság tökéletes képi bizonyítékaként vetült a monitorra. Inácio Helmerre nézett, aztán a koponyára, majd vizsgálta Helmerre. Az artériába friss vér, a tüdejébe friss levegő tolt. Továbbzökkent a megakadt idő, és lassan mozgásba lendült.

Néhány perccel később az időközben megérkezett tudós kollégák is bepréslődtek Helmer laboratóriumába. Az ördögien létrehozott kép minden korábbi mérésüket, megállapításukat igazolta. Mint ha egész tudományos pályafutásuk szellemképét látták volna ki-vetülni. S mintha a példátlan, ördögi gonosztettek elkövetőjét csak egy hasonlóan ördögi masinával lehetett volna elkapni. Most maguk is láthatják, amit eddig csak állítottak, mondta Helmer a megilletődött kollégáknak; ez itt valóban nem Wolfgang Gerhard, hanem a Halál Angyala.

Még az éjjel megírták a jelentést, másnap megtartották a sajtókonferenciát. A konferencia egy előre megbeszélt pillanatában Helmer intett Inációnak, aki egy dobozból óvatosan kiemelte és az összegyűlt tömegnek felmutatta a még mindig vigyorgó koponyát.

Katt, katt, katt, katt, katt, katt, katt, katt, katt, katt, katt, katt, katt, katt. Aztán a koponya visszakerült a dobozba.

Aztán eltelt harminc év.

Mélyen beúszik a Praia da Bertioga hullámtörésén túlra, könnyedén szeli a vizet, mint aki álmodik, álmában izzad, izzad a vízben, és nahát, ez végtére is lehetetlen, az ember mégsem izzadhat úszás közben, erre gondol, érzi a helyzet álnokságát, de az álmok, mondta Oma, nem hazudnak, forgolódnak, átizzadt könnyű takaróját lerúgja magáról, szép, egyenletes tempóban halad a fuldokló test felé, látja, hogy kiáltozik, de hallani nem hall semmit, az álmoknak nincs hangsávja, némán peregnek a képek, de a bőre, a bőre érzi, hogy hol van, érzi a hullámok fodrozódását, orrában ott a só illata, a tengeré vagy a saját izzadságáé, látja, ahogy a mögötte megtörő hullámok a part felé sietnek halaszthatatlan ügyben, hé, hová mentek!, de már el is görögtek, két vékony kar hadonászik a vízben, a hozzájuk tartozó fej néha lebukik a víz alá, ilyenkor gyorsítani próbál a tempóján, behúzza, majd kiszakad a szíve, annyira dobog, hallja, ahogy a víz alatt dobog a szíve, mi lesz, ha nem fogja tudni kimenteni a fuldoklót, akit feltétlenül ki kell mentenie, még nem tudja, ki az, de érzi, hogy ha nem sikerül, akkor vele fog alámerülni ő is, szeli a tengervizet egyenletes, erős karcsapásokkal, a fuldokló mégis mintha néha távolodna, ez felbőszíti, álmában dühös lesz, hogy erőfeszítéseit így megcsúfolja Iemanjá, a tenger istennője, mint aki azt mondja, itt úgylis az történik, amit én akarok, kicsi szívem, hiába ez a nagy erőlködés, itt az úrnő én vagyok, senki más, újévkor lehet nekem virágokkal teli ladikokat tolni a vízbe, rajtuk égő gyertyák, mindent lehet, de dönteni én fogok, *meu bem*, kár is erőlködni, de ő azért csak erőlködik, időnként rémesen prüszköl, köhög a tüdejébe ment víztől, kicsit ő is fuldoklik, aztán a hátára fekszik, hogy pihenjen egy keveset, hogy összeszedje a maradék erejét, hogy el tudja végre érni ezt a hol közeledő, hol távolodó, fuldokló testet, végtére is egy fuldoklót az ember kiment, akárki is az, *nicht wahr?* Oma szeme huncutul villan, netán megfontolás tárgyát képezné, hogy kit indulunk kimenteni, és kit nem?, netán sorsára hagyjuk, ha nem tetszik nekünk?, na kicsikém, csak őszintén, ugyanakkor honnan tudhatnánk, hogy valóban ez-e a sorsa, és nem az, hogy valaki egyszer csak jön, és kiment a habokból, mint egy valóságos szent, amiért is örökre lekötelezettje lesz megmentőjének, de vajon jó-e valakinek örökre lekötelezve lenni, onnan a vízből, a hullámok kicsapódó pá-

ráján át hogyan is láthatná pontosan, hogy mi a másik sorsa, amikor a sajátja is kőbe-párába vész, ringatózik egy keveset háton fekve, nézi az égen lustán terpeszkedő felhőket, dobog a szíve, de ő most csak a tenger alvilágának hangjait hallja, melyek úgy húzzák lefelé, olyan irdatlan erővel, hogy hirtelen megrettenve visszafordul a hasára, és úszik tovább, a fuldokló fekete pontja mintha végre közelebről látszana, mintha változott volna a szélirány, és a hullámok mintha arra, feléje vinnék, mintha már majdnem az arcát is kivehetné, igen, mintha tényleg ő lenne az, Rudi, tarts ki,

jövök már!, a szíve mintha kiszakadni készülne a mellkasából, most rajta, csakis rajta múlik minden, nem számít, hogy mi volt, hogy volt, ki volt Oma Lieblingje, ki volt az elsőszülött, az okos, a tehetséges, a nagydumás sármőr, igaz, szépnek itt volt ő, de mire ment vele, ez most mind nem számított, a hullámok mindent egybemosztak, ők ketten végül egyenlővé váltak, ha ugyan nem ő volt most végre fölényben, ez villant be önkéntelenül, és maga is elképedt, hogy ilyesmiket gondol, amikor életről-halálról van szó, egy karcsópással elhessegette, úszott tovább, de érezte, ahogy ereje fokozatosan elhagyja, pedig látta már a fivére száját is, amivel mintha szavakat formázott volna, de hang nem jött felé, ekkor saját testét hirtelen megdobta a dagály, lökte kifelé, a part felé, a fivére, túl a hullámtőrésen, viszont egyre kijebb sodródott, míg végül először a fejét, aztán mindkét karját elnyelte a víz, aztán egy végső erőfeszítéssel még utoljára kinyomta a fejét a hullámokból, és most mintha tényleg feléje lebegett volna egy szó, a hangalakot hallotta, de a szó értelmét nem tudta kivenni, leginkább a *Dachshund*ra hasonlított, két szótagú volt, az *a* és az *u* stimmelt, de hát ennek így semmi értelme, villant át rajta, mit akarhat most ezzel, ekkor újból taszított egyet rajta a beköszönő dagály, zúgott ki a part felé, *mint a raketta*, mondaná Rudi, de hogy valójában mit mondott, azt nem tudta kivenni, illetve hirtelen, mielőtt partot ért volna, egyszer csak beléhasított, hogy valójában mit hall, *na und*, ezt ordította a fivére ott a habokban vergődve, ezt, amiért Anya is, Oma is annyiszor megbüntették miután, mikor valami csínytevésért megszidták, Rudi rendre, nyeglén vállat vonva ezt válaszolta, *na und*, és akkor mi van, Apa egyszer még egy pofont is lekevert neki miatta, ami végképp nem volt szokása, és ez apjukat csak még inkább feldühítette, ilyenkor rosszkódását fivére búbjajos, enyhén büntudatos rosszgyerek-vigyorral kíséerte, amitől Anyának is, Omának is azonnal elolvadt a szíve, de annyira azért még összekapták magukat, hogy a többi gyerek előtt leszidják, ne higgyék már, hogy ilyesmit lehet, és most, ez a két kis nyegle szó úgy röpítette ki őt a partra, mint valami égi motorcsónak, nem baj, öregem, kiabált Rudi, ez van, ne *stenkerold* magad miatta, nem érdemes, amire hirtelen különös megkönnyebbülés lett úrrá rajta, és izzadságban úszva, felébredt. ■ ■ ■

Bán Zsófia: 1957-ben született Rio de Janeiróban. Író, esszéista, kritikus, műveit német, angol, spanyol, cseh, szlovén és számos más nyelvre lefordították. Legutóbbi, *Amikor még csak az állatok éltek* című prózakötetét a berlini Haus der Kulturen der Welt nemzetközi irodalmi díjára jelölték (Suhrkamp, németre fordította Terézia Mora). *Turul és dínó* című esszékötete 2016-ban jelent meg a Magvető Kiadónál. 2015–16-ban a DAAD ösztöndíjasa volt Berlinben. Jelenleg *Méreg* című regényén dolgozik. Az ELTE Amerikanisztika Tanszékén oktat irodalmat és vizuális kultúrát.

Ének Lupitáért

Francis Alijs: Song for Lupita

Orloj

Ahogy az Óváros téri toronyra
futtában fölnézek, ketten hiányzunk:
akiből ez a tekintet maradt meg,
és akiből az a leblattolt dallam.
Az órafordulókkor egységnyi fanfárra
törlik körbe a mutatók az Orlojt,
utoljára mindig este tízkor,
a túlpartról metronóm diktál.
De a januári éjjel dermesztő,
fel is gyorsít a harsonás odafönn –
nem felvétel, de formaság.

Nem tudja még, hogy szederjes keze-
nyomát úgy őrzi meg a dallam,
ahogy a levételkor kiforduló
kesztyűből hiányoznak az ujjak.
Mert az Orloj nem tűri a puccsot
és nem zárkózik alkalmazotti ütemhez.
Kiszabja rögtön a büntetés tartamát,
amit a metronóm mér és hajt végre.
Ketten hiányzunk, akik így vezekelnek,
veszteglünk az éjjeli város lényeivel:
egyikünk már a Kožná sarkáról figyel,
s ugyaninnen visszhangzik a másik.

Amíg a család az udvaron vigasztalódik,
ő a konyhai csapnál helyben menetel,
és tölti egyik pohárból a másikba,
ami zuhog. Az animáció észlelhetetlen
pontatlansága mossa el a körvonalait,
a tátongó ablakon át huzattal telik a ház.
Bimbói kihegyesednek a lenge ruha alatt,
mint a lelkiismerete, ha a pazarlásra gondol.
Hogyan mérik úrtartalmát a maradéknak, ami
a legapróbb szabványkoporsón kívül marad?
Van-e szorzata tartamnak és szivárgásnak,
és mi a mértékegység, ha hat képkockás
animgif a gyászév?

Cé cé cé pé

(5.6)

(K)-val szemközt egy nő ül az idióta kisfiával. A nő szép, a gyerek ronda. A gyerek bimbamozni kezd a fejével, az anyja gyengéden lefogja. Megfogja feje tetejét. Ráteszi a tenyerét, épphogy megérinti, ettől kis időre abbamarad a billegetés, aztán kezdődik előlről. Negyven körüli nő, apró kalapban, a kalapon oldalt művirágcsokrocaska, nem illik hozzá. A kalaphoz illik, a nőhöz nem. (K) elképzeli, hogy megérinti a nő mellét. Épp csak megérinti, ahogy a nő az idióta gyerekét. Érzi, hogy feláll a farka. A bimbamozón is kalap van, a füle tövéig lehúzva. Eláll a füle. (K) arra a lányra gondol, aki egyszer megállította a lépcsőházban, és kigombolta előtte a blúzát. Igyekszik fölfelé a lépcsőn, jön szembe a lány, ez jut eszébe. Próbál nem gondolni rá, nem sikerül. Aztán már nem gondol rá. Úgy veszi észre, hogy megint eszébe jut, és az is eszébe jut, hogy egy ideje már nem gondol rá. Érdekes. Pedig semmi érdekes nincs benne, egy ideig gondolni valakire, gondolni valamit valakiről, aztán nem. Ételszag van, odaégett palacsinta, túróscsuszához pirított szalonna. A lépcsőházban volt ételszag, dőlt kifelé az odaégett szalonna szaga az egyik konyhaablakból. Miért lenne a hatos villamosban ételszag?

(2.5)

Átrendezik a lakást. Állandóan rendezgetik a lakásukat, túl sokan vannak, keresik a legjobb megoldást. Nincs legjobb megoldás, még jobb sem igazán. Rossz és rossz, hurcolkodnak egyik szobából a másikba, tologatják a bútorokat, hogy jobban elférjenek. Nem nagyon férnek el. Valahogy mégiscsak elférnek, de azzal egyáltalán nincs megoldva semmi. A szülők a középső szobában alszanak, a szoba két falához tolt rekamiékon, (K) anyja a kályhához közel, szembe vele az apja. Az ágyak mellett éjjeliszekrény, az egyikken japán, a másikor régi holland vázából készített, rózsaszín, fodros selyemernyőjű lámpa. 'Eredeti japán darab', ezt (K) anyja többször is a fia lelkére kötötte. 'Úgy nézd!' (K) úgy nézte. Japán mesevilág, életképek, ez meg az, valahogy nézte, az biztos.

(1.4)

Nem pont úgy, mert fogalma sem volt arról, hogy kell néznie *úgy*. Nézni azt, amire azt mondják, hogy nézze. Mondták, hát csinálta. Ezt igen, azt nem. Tanulj! Na. Jó, de miért? Mit kezdjen veled, kezdeni valamit, meg hogy egyszer majd mi lesz, ilyesmikről nem

volt szó. Erről az egészről. Élet. Rendszer. Van valamiféle rendszer, jó, és ahhoz képest mi van. Mi lesz, mit lehet csinálni. 'Annus néni hozta Amerikából a nagyapádnak, mert anynyit segítette őket', satöbbi, (K) körülbelül elengedte a füle mellett a családi őstörténeteket. Meghallgatja, azonnal elfelejti. Miben segítette? Az Annuska, meg a zsidó férje, Amerikában filmember. Nagyapa Hitlerért lelkesedik, és eladja a balatoni villát, hogy segítsen a nővérenek meg a zsidó férjének, ezek hogy jönnek össze? Miért kellene összejönnie bárminek? Az ágyak melletti nagy, hármás ablakok fa tokjai enyhén lötyögnek a szélben, huzatos a lakás, mert a szemben lévő házat bombatalálat érte az ostrom alatt. Háromemeletes volt az is, csak kettőt építettek vissza. 'Ostrom', ezt (K) anyja mondogatta így. Ostrom alatt ez meg az történt, a németek így, az oroszok amúgy. A középső szoba szárnyas ablaka alatt volt egy guriasztal kis kerekkel, a tárolóban apró virágmintás, csontszínű német porcelán kávéscsészéket tartottak. Teáscsészéket is, ugyanabból a készletből. Kávéskanna, cukortartó, tejköntő, olykor összetört egy-kettő, lassacskán elfogytak, és (K) anyja beszerzett egy készlet modern színes kerámia kávéscsészét. 'Valami ismert keramikusnő csinálta', közölte elégedetten. *Valami és ismert*. Ismert, de nem ismeri, akkor mitől ismert? Mind más színű, vidám színek, lehetett variálni, sárga csésze, zöld kistányér, rózsaszínű csésze, sötétkék kistányér.

(2.6)

Piros csésze barna kistányérral. Szép lassacskán összetörtek azok is. (K) nagyapja sárgaréz török kávéfőzőkészletét meg a cukortartót a guriasztalon tartották, ezüsttálcán. (K) apja főzte a kávé egy villanyfőzőn. Esténként elővette a török készlethez való sárgaréz kávédarálót, ledarálta a másnapi adagot. Pörkölte a kávé a gáztűzhelyen,

és így tovább. Nem nosztalgikus ez így? Nem túl nosztalgikus ez az egész?

Bekészítette a kávé, és reggel, amikor fölkel, először a kávéfőzőt kapcsolta be. Aztán jött a többi dolog, szabályosan, katonás rendben.

* * *

(4.5)

(K) nagyapja a háború előtt kávéházakba járt a barátaival. Úgynevezett bohém körök, nem lehet pontosan megmondani, hogy micsoda. Igazából nem sok mindenről lehet tudni, hogy micsoda. A vasárnap délelőtti istentisztelet után betelepedett a család az Apostolba vagy a Krisztbe, egy ebéd előtti kör pikoló sörre. A lányok, (K) anyja és Lonci, (K) anyjának nővére, leihatták a sörről a habot. Ezeket (K) anyja meséli, ha jókedve van. A nagymama hetenként egyszer a Gerbeaud-ban kávézott a barátnőivel, és mindenféléről fecsegték. Háztartás, divat, mozi. Cseléd lányokról. Úrinők a cselédjeikkel foglalkoznak, büszkélkedve panaszkodnak, ez ment, ilyen laposan. Úriemberek.

Ennyire lapos.

Egyszer az Erzsike, vagy mi is volt a neve, az egyik cseléd lány valami román altiszt miatt szerelmi bánatában a kéthónapos Loncival a karján akart leugrani a harmadikról. Úgy kellett a szerencsétlent visszaráncigálni.

(2.11)

Átkeresztelték a Horthy Miklóst Bartók Bélára. (K) anyja sose mondta volna ki azt, hogy Bartók Béla út, pedig jól ismerte Bartók Béla fiát, Bartók első felesége (K) nagyanyjának barátnője volt. 'A KisBartók udvarolgatott', közli (K) anyja (K)-val, úgy mellékesen, utánozhatatlan úrilányhangfékvésben. 'Szegény Béla.' De mintha azt se mondogatta volna, hogy Horthy Miklós út, inkább nem mondott semmit. Erről meg az egészről. 'Tudod, ahol laktunk a háború előtt', bökte ki, ha (K) kérdezte. 'Az ostrom előtt.' Ostrom, mindig ezt a szót használta. Nem volt amúgy túlzott kérdezősködés.

(2.12)

Illetve mondta, hogy Horthy Miklós út, akár kérdezte (K), akár nem. Nem nagyon tettett (K)-nak, ahogy mondta. Schogy se tetszett, jó, de hát hogy kellett volna mondania?

(4.6)

Átszűrődik az ajtó alatt a fény. A beszélgetés is áthallatszik, egyes szavak, a mondatok értelmét nem lehet kivenni. Háború van. Háború van? Igyekszik a háborúban elaludni. Vendégek jönnek, hamar le kell feküdni. Leszedi a nagyanyja pogácsája tetejéről a sajtot. Rászól a nagyanyja, mégis leszedi. A Ferdinánd hídról belőnek, (K)-t és a testvérét kiviszik a cselédszobába, a belövések miatt. Julcsa olvassa föl a mesét, nem (K) apja. Le fognak hurcolkodni a pincébe, háború van. Ilyen a háború. Nem épp háború, háború alatt nem voltak bridzspartik, mivel nem voltak otthon a férfiak, és férfiak nélkül az nem megy. Vagy most nem bridzseznek? Julcsa cseléd lány (K)-éknál. Azaz csak volt, az ostrom után ő volt az utolsó cseléd lány. Már nem az. Ostrom előtt és ostrom után, így vannak kettévágyva és elrendezve a dolgok. Hallgatják a rádiót, nevetnek valamin, hirtelen lehalkul a nevetés. (K) próbál elaludni. Fölkel, az ablakhoz megy. Bámul kifelé az ablakon. Hideg van, valaki kiabál az utcán. Egy harckocsi parkolt a pékség előtt.

(2.7)

(K) anyja soha nem tudott hozzászokni, hogy nem Budán élnek. Nem a Horthy Miklós út, hanem csak egy valószínűtlenül jellegzetes, középtájt enyhén görbülő, az Állatkertig futó pesti utca, ahol egyetlen házat sem tataroznak. A lakókhöz végképp nem volt képes hozzászokni. 'Azok az izék a másodikon, a nagy, lakli gyerekükkel, tudod', mondja ingerülten. 'Prolik.' És a hangsúly hozzá. A hozzá való, szerinte ezekhez az emberekhez és dolgokhoz illő hangsúly. Az alattuk levő lakásban állandóan kiabálnak egymásra, a férfi láthatólag nem normális, a lichthofból hallatszik, ahogy elcsukló hangon üvölt a feleségével. Az meg vissza. Komcsizták és fasisztázták egymást. A fiúkat a szomszéd lány istápolgatta. (K) a legjobban az öreg Horowiczról félt, mert az a bal lábára sántított. Sántikált végig a földszinti klinkertéglákon, jókorákat csapott a botjával. Várnagy Jóska meg a sok lánya az első emeleten, a lifttel szemben, egyszer csak már ott laktak, (K) nem is vette észre, mikor költöztek oda. Egyszer kérdezte a Jóskától, aki nagy mérgesen megmondta, aztán (K) megint elfelejtette. 'Még erre se emlékszel?', morgott a Jóska, és (K) persze, hogy nem emlékezett rá. Miért kellett volna emlékeznie? Már nem tudja megkérdezni. És a Kovácsék.

(2.8)

Kovács néni a gang végében, a korlátnak dőlve. Könnyököl a korláton, és beszél ahhoz, akit meglát. Jön haza a fia. Összefutnak (K)-val a kapuban, szevasz, mondják egymásnak, igyekeznek föl a lépcsőn. (K) meg a Kovácsné fia. Aki egyszerre megáll, és nekikezd pofákat vágni. Mutogat, grimaszol. A hóna alatt vívótőr. 'Az anyám', suttogja, és nézi a plafont, 'anyám, baszd! Nem hiszed el, baszd meg!', sziszegi maga elé. Nincs plafon, nem a plafont nézi, hanem az eget. A lépcsőházat. Mindenhol jön le a falakról a vakolat. (K) föllóhol a harmadikra, látja, ahogy a Kovácsné fiacskája megy a folyosón. Lassan ment. Ernőnek hívták. Ervin? Inkább Ernő. Üvöltött vele az anyja. Már meghaltak.

(5.7)

Ha (K) kiállt a gangra, néha látta, ahogy az Ervin nővére épp öltözködik az ablak előtt. Vagy vetkőzik. Kikapcsolja a melltartóját. Nem direkt áll az ablakhoz, nem akkor csinálja, amikor meglátja, hogy (K) épp a gangon áll. Akkor viszont csinálja. 'Ervin vagy Ernő', mondja maga elé (K). 'Erna?'

(2.9)

Horowicznak jó nagy feje volt. Sok, fehér, bozontos haj. Hosszú, sötétzöld lódenkabátban mászkált le-föl, a gumiban végződő sétabotjával ütögette a fasztert. El kellett kérni tőle a pincekulcsot. Mentek a pincébe fáért, szólt (K)-nak az apja, hogy induljon előre, kérje el a pincekulcsot a Horowicz bácsitól. (K) leszalad a harmadikról, azzal még nincs semmi probléma, aztán a házmesterlakás ajtajában már meg van szeppenve. Mitől is?

(2.10)

Álldogál az ajtó előtt, nem kopog, majd csak történik valami. Menjen vissza? Ne legyen otthon a házmester? Majdnem kopog, de csak majdnem, aztán mégse. Nem meggondolta magát, nem gondolt semmit, csak kopogni nem kopogott. Kidugja a fejét az öreg Horowicz, (K) markába nyomja a lakat kulcsát, biccent. 'Na mi van, fiatalúr!' Előrebílik a sok fehér haja. Ilyesmí dolgok történtek (K)-val a kommunizmusban. Unalmas volt.

(1.5)

A pince izgalmas volt. Legalábbis szerinte. Ha erre indulsz, van villany, ha arra, akkor nincs. Vitték a szenesvödörket, a zsákokat, (K) apja kilakatolta a faajtót, a tuskót a pincejárt közepére gurította, és kezdte fejszével hasogatni a fát. Hazaérkezik a bankból, átöltözik, volt a pincéhez külön egy érdekesen zöld színű mackógyatyája, szól a fiának, indulnak a pincébe. Szép szabályosan fel volt slihtolva a tűzifa. Három zsák fa, három vödör szén, a tojásalakú német brikett összevissza gurult a lapátról. (K) fölszaladt a lifthez, tartotta az ajtaját, az apja cipelte a zsákokat a rozoga lépcsőn, a liftbe pakolta, visszament, elfújta a gyertyát. Gyertyával világítottak. És petróleumlámpával. Belakatolta a faajtót, bezárta a rácsos pinceajtót, visszaadta a kulcsot a Horowicznak. (K) a liftnél várja, próbálja megérteni, miről beszélget az apja a házmesterrel. Pár szól hall csak, nem érti. 'Rendes ember', mondja neki az apja a liftben, mintha kitalálta volna, hogy (K) mire gondol. De mitől rendes? Mi az, hogy rendes? Mi köze a rendességnek a komcsikhoz? A zsidókhöz? Föllifteznek a harmadikra, egyenként behúzgálják a zsákokat a konyhába, a ládákba pakolják, és kész, már csak fűteni kellett. Fűtöttek. Három cserépkályha, meleg a szobák, az előszoba és a vécé jéghideg, télen rossz volt vécére járni. A fürdőszoba is meleg hetente kétszer, ha fürdéshez begyűjtanak a henger alakú vaskályhába. A konyhában is, amikor főznek. (K) ijesztgette a hűgát, kívülről lekapcsolta a villanyt a vécében, a spájz ablakából partvissal zörgette a vécéablakot, huhogott hozzá. Lehetett tudni, hogy ki zörög, és hogy hülyeségből zörög, (K) hűga tudta, hogy (K) zörög és huhog, mégis félt. Tudsz ezt meg azt, és félsz. Nem tudsz semmit. A nem elég, az semmi.

(4.7)

Beül a Szikra moziba. Vesz peracet. A púpost adják. A sósperec nagyon finom. Sós, ropog. Egy forint. Van vajas perec is, az nem jó. Puha, nem sós, inkább édes mint nem, és nem ropog. A púpost vetítik, vagy a Három testőrt. (K) megy a testvérével az Alfa moziba, a *Fantomás* című filmet adják, de nincs jegy. Az utolsó jegyet megveszi a hűgának. Sétál hazafelé, útközben minden cukrászdában vesz egy ötven filléres fagyit. Az anyja, ahogy néz rá, amikor fölfogja, hogy (K) otthagya egyedül a testvérét a moziban. Otthagya egyedül.

Kukorelly Endre: 1951-ben született Budapesten. Könyvei a Kalligramnál: *TündérVölgy avagy Az emberi szív rejtelméről* (2003); *Samunadrág; Rom. A komonizmus története* (második, bővített kiadás, 2006); *Ezer és 3 avagy A nőkben rejlő szív* (2009); *Mennyit hibázok, te úristen* (2010); *Reggel az egyik istennő* (2011).

HARTAY CSABA

Test nélkül

Tenyeremben két bolygó.
A szív vízfelszínen lebeg,
apróhalak rajzanak köré.
Androméda köd kúszik
az éji holtág felett.
A csillagok le nem hunyt szemek.
Tenyeremben három végtelen.
Enyém a világűr ásítása.
Az életem utáni lapozhatatlan,
de olvasható.
Annál is hatalmasabb vagyok.
Mégis csarnokvízbe fúlok.
Miféle felpuffadt szerv a hold.
Valaki kiköpött, megnagyobbodott szíve.
Hogy elszürkülnek a belülről
leakasztott tüdőpárok.
Tenyeremben négy égtáj.
Kipakolom maradásom a mólódeszkára.
Kulcsok, bilincsek csörögnek.
Már látom, hol talál rám az örvény.
A féreglyuk, az iszapba vájt múltam
kongó, kipárnázott alagútja.
Mert ha végtelen az űrsötét, én is az vagyok.
Vezessetek vissza ehhez a vízhez.
Test nélkül akarok megmártózni.

Pénteken, hazafelé

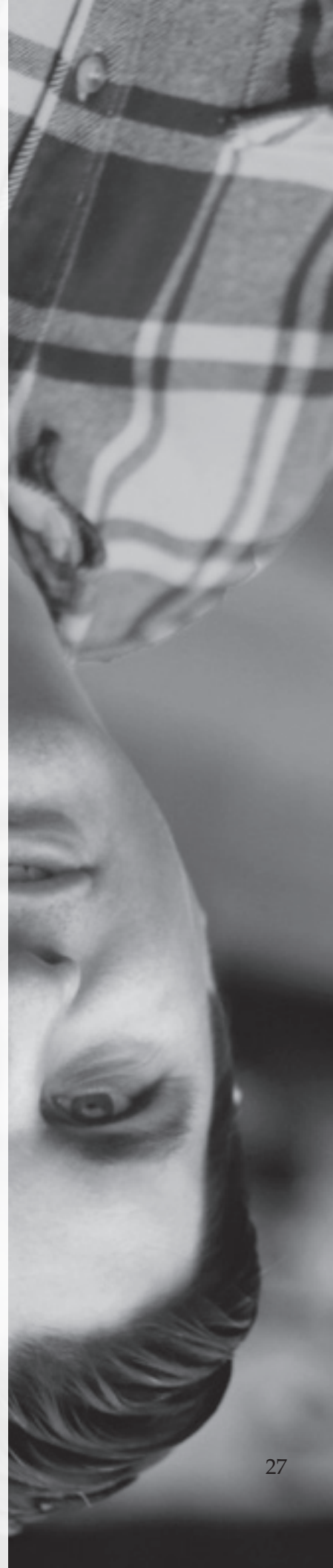
Megint vége egy hétnek,
annak a néhány napnak, amit illik utálni.
Nem akarok semmit az elmúlt idővel.
Letekeredett a szalag a spulniról.
Siettetjük a hétköznapokat.
Legyen már megint az a régi tegnapi.
Legyen úgy, mint amikor, emlékszel?
Legyen már, hogy elmúlik gyorsan,
és jöjjön valami izgalmas,
ami után rögtön feszített víztükrű nyugalom vár.
Az út enged, a szalag lobog.
Kiutazunk saját csapásunkból, utánunk összezár a gaz.
Pénteken, hazafelé.
Nem akarok semmit a percektől.
Nincs értelme marasztalni a sértett vendéget.
Ez az esernyő nem a magáé?
Ja, de, köszönöm.
Mert hétvégén úgyis esni fog.
Nem akarok semmit az elmúlt idővel, csak megtartani.
Újra letékerni a fűtetlen termemben.
Hogy érinthető legyen a lehelet, a fény és az égett szag.
Az elszállt füstök kéredzkedjenek vissza a kéménybe.
Térjen vissza, ami elillant.

Csillagminta

Rajtunk jelvény a hold.
Az éjszakákat átíratjuk.
Rajtunk rejtjelek az égitestek.
Ágyneműnkön csillagminta a testiség.

Hová foszlanak.
Hová tart, milyen irány vasal homlokunkra
szenesedett szégyenhologramot.
A kráterekből kifüstölög a vád.

Búzamezőkön átcipelni idegen bőröndöket.
Az érkezést bemutatni az indulás rokonainak.
Kicsempézett távolság vár.
Rozsdás csaptelepek szomszaga, nyár.

Újra feltörne a folyó

A nyár is ott lakik.
Avarpaplan alatti üveglap őrzi.
Ha elsöpörnénk, átlátnánk az elhallgatott valóságba.
Csupa üveg az alvás is. Csörömpölésre ébredsz.
Üres palackok huhognak a szélben.
Üres szél keres csendes maradást.
Mintha távozna valaki a lakatlanból.
Ne könyörögi, ne kérj. Már megadatott.
Az idő üvegburája alatt lézengsz.
Azt a hintát, amit akkor meglöktél,
a mai napig életben tartják a viharok.
A nyár is ott lakik.
A folyó mindvégig tudta.
Ha elfolya minden víz, még egy kiáltás maradna.
A cserepesedő mederben holt palackok között.
Csupa szálkatest és alvadt vérű konzervdoboz.
Csupa iszap, csupa rászáradó salak.
És itt lakik a nyár. Ennél üresebb háza már nem lesz.
Ha leásnánk a kiszáradt meder mélyére,
újra feltörne a folyó.
Újra feltör a nyár.

Éji utca

Az éjszaka gipszkartonjai.
Ahogy ránk borulnak hűlő közfalak árnyai.
És a redőnyök hörgései után leszakadó csend.
Ma már nem lehet kilépni ebből az évszaktból.

A tegnap kertje ázik.
Ott ragadt záporok satírozzák.
Esőkabátban kerékpározó alakok ellenőriznek.
Minden, ami akkor száraz volt, ma dohos köhögésű.

Ma már nem lehet elárulni az ősz.
Egy utca higanyvonala csordogál
sárga lámpaleheletek alatt.
A házak szépek, értéktelen emberközönnyel.

Hartay Csaba (Gyula, 1977): költő,
prózaíró. Legutóbbi verskötete:
Fényképavar (Kalligram, 2016).

Felolvasás

Aprilis végén, péntek délután a postafiókjában egy email jelent meg, meghívó a felolvasásra. „Invito a Caore”, ez állt az üzenet tárgyában. A kertben sütött a nap és fújt a szél, mindenki otthon volt.

A feladó nevére klikkelt, bizonyos Bianca Traversari, és mikor az olasz megszólítással induló, majd angolra váltó rövid levelet megnyitotta, azt tette, mint mindig. Anélkül, hogy a levelet elolvasta volna, kibogarászta a felolvasásért kínált összeget. Három százas. Ellenőrizte, hogy beleszámítják-e az útiköltséget. Nem, plusz útiköltség, plusz szállás. Ekkor a huzat hirtelen a ház legalább három üvegajtóját csapta be egyszerre.

Feltápászkodott, minden útjába kerülő ajtót gondosan bezárt maga után, kiment a hátsó teraszra, lefutott a lépcsőkön a kertbe. Alice csákányával a homokozó fölé görnyedt. Egyik kezén bőr munkakesztyűje fityegett. Másikon a konyhai, piros virágmintás vászonkesztyű volt – ez illett a kezére, bár már eléggé elrongyolódott. A fűben lapát és valami vékony típusú kapa hevert.

– Nem tennél már végre rendet a kesztyűk között? – üdvözölte.

– Alig használom őket. Mit csinálsz?

– Na, ez igaz, egyáltalán nem használod őket. Mert ha használnád, nem kérdeznéd.

– Tudod jól, hogy dolgom van.

– Mint mindegyikünknek.

– Akkor minek, és egyáltalán mit csinálsz?

– Likvidálom a homokozót. Ha nem vetted volna észre, már legalább két éve senki sem játszik benne.

– Emila néha igen. Én pedig ide járok emlékezni meg sírni.

– Figyelj, a ház meg a kert fenekestül fel van fordulva egyfolytában. Te meg az utóbbi időben arra sem vagy képes, hogy levágd a fűvet. Egyáltalán nincs kedvem viccelődni.

– Azt hiszem elmegyek Olaszországba.

– Remek. Menj Olaszországba. Gondolom felolvasni, tehát egyedül. S gondolom szünidőben.

– Háromszáz euró, Alice, ezt nem hagyhatom ki.

– Zsír.

A gyűlés véget ért.

A kertvégi tuják egymás mellett himbálódtak, száraz és rozsdás belsejüket leleplezte a szél. A napsütés alábbhagyott, öt óra volt. Elküldte a véleményt egy iskolás elbeszélésről, rutinosan elutasított két közlést a lapba, és válaszolt kilenc üzenetre. Köztük volt a válasz Biancának is. Igen, szívesen elmegy, az időpont szabad, nagyon köszöni a meghívást, megtiszteltetés szá-

mára, a honoráriummal egyetért, milyen hosszú legyen a felolvasás?, számoljon-e beszélgetéssel?, s ha igen, biztosítanak tolmácsot?, vagy beszélhet angolul?, még egyszer köszöni, és örül a személyes találkozásnak. Amint elküldte a választ, vette csak észre, hogy a megszólításban a Traversari helyett Traversit írt. Tehát: Kedves Traversari asszony, nagyon sajnálom, elnézését kérem a hibás megszólításáért az előző emailben, gyorsan válaszoltam, reméljük ez jó jel, még egyszer elnézést, igazán örülök a személyes találkozásnak, kellemes hétvégét kívánok.

Az ön idiótája.

Az ön idiótája, aki tizenöt éve írt egy tisztességes regényt, de már régóta semmit sem ír. Az ön idiótája, akit csak az érdekel, milyen honoráriumot kap régi mondatok egy- vagy kétórás felolvasásért cserébe, rossz fordításban. Akit egyáltalán nem izgat a ország, ahova megy, a város, ahová hívják, a külföldi szerzők, akikkel találkozik, a legkevésbé, és a ferarai, vagy imolai, vagy bármilyen közönség pedig, aki eljön meghallgatni, végképp. Az idióta, aki tizenöt éve az esteken szégyentelenül mindig ugyanazt mondja, s már egyáltalán nem ügyködik ugyanazon sikeres sztorik variációin, amelyeket nem élt át, a tapasztalatokéin, amelyeket nem szerzett meg, az idióta, aki abban bíz, hogy a lelkes résztvevők közül sosem látta őt azelőtt senki, s már nem is fogja. Az idióta, aki azt magyarázza, hogy egy beszélgetés során hogyan tapintott a dolgok lényegére, amely azelőtt sosem jutott eszébe. Aki tettetett figyelemmel hallgatja a felolvasást azokon a nyelveken, amelyeken nem ért, majd esküdjözik, hogy már e nyelvek melódiája is gyönyört okoz neki. Az ön idiótája, aki kissé meghajtja magát a díjazott költőnk előtt, a feketeharisnyás öregasszonyok előtt, akik térig érő fekete szoknyát viselnek és hálós özvegyi kesztyűt, s a pódiumon saját laudációik szerzőit ölelgetik vigyázva arra, hogy az egész úgy tűnjön, mintha a díj odaítélését megelőzően szinte alig elképzelhető kéjes éjszakát töltöttek volna vele. Idióta, aki írói hajón hajókázik, szerzői vonattal utazik, olvasói parkokba jár, és elismerően mosolyodik el, ha a sétahajón a híres írónk kalapja alól azt sűgja a fülébe, hogy irodalmi fesztiválokra csak az átlagos írók járnak a feleségeikkel. Aki biztos forrásból származó üzeneteket ad tovább arról, hogy minden nyilvános felolvasáson legalább egy örült szokott lenni. Idióta, aki állandóan ugyanazokra a kérdésekre válaszol, mikor írta első elbeszélését, hogy éjszaka ír-e, s naponta hány szót, mely elődjét szereti a leginkább. Az ön idiótája, aki igyekezik, hogy úgy tűnjön, jól szórakozik, ha megkérdezik, hogy vajon Nabokov vagy Bellow bőrben ébredne-e szívesebben. Aki inkább a hotelszobának örül, ahol rögtön az érkezés után délután háromkor meztelenre vetkőzik, rágyújt egy cigire az ablakban, majd zuhanyzás nélkül belemászik a tiszta ágyba, és addig alszik, amíg nem szükséges felkelni, megmosdani, felöltözni, és alávetnie magát annak a szörnyű két órának az emberek előtt a könyvvel. És a nyilvános fogadásnak a nyilvános felolvasás után, ahol a világ minden dolga iránti érdeklődést tettet, s alaposan megfontolja a kritikusság és a lelkesedés mértékét, hogy elmélyültnek tűnjön, de mégse túl száraznak. És ahol a pohár fehérborokat majd egymás után dönti magába. S mire végre mindennek vége, útra kel az éjszakában a legközelebbi gyorsétteremhez, kedves Bianca, ahol ételt vesz, amelyet részegen a hotelágyon szervíroz a hoteltévé előtt. És aki alvás előtt a minibárnál pillanatnyi szenvedést él át, mert nem engedheti meg magának a pazarlást, de mégsem tud ellenállni, s így sörrel és étellel a gyomrában, szorítással a mellkasában, hogy holnap megkapja-e a honoráriumát készpénzben, vagy csak a szerződést kitöltendő bankszámlaszámmal, elalszik. És rosszul alszik.

Vacsora ma a konyhában. Két idősebb lányom az asztalnál ül és egymást lökdösi. A kisebbiknek pikkelysömör volt a jobb alsó szemhéján, az arcán alatta pedig pikkelyes ekcéma, amelyet megállás nélkül vakargat. A másik kezével a nővére vállát lökdötte, aki körbe-körbe ismételtette:

– Ciki, ciki, ciki, ciki, ciki.

– Kérsz bort? – kérdeztem, miközben az asztalra rakosgattam a szürke szalvétákat, amelyeket előzőleg a terítő színéhez választottam ki.

– Lányok, elég legyen. Ez azért van, mert mindent helyettük csinál. Mért nem teríthetnek meg egyszer egyedül, szó nélkül.

A nővérek elcsendesedtek, de ülve maradtak. Alice, kezén a két vastag, sötétkék kesztyűvel, kivette a halat a sütőből.

- Akkor kérsz bort, vagy sem?
- Persze, hogy kérek.
- Fehéret?
- Hol van Emila? Nem tudom, ne kérdezd, hozzávalamilyet.
- Oké ez volt az utolsó kérdésem. Mostantól csak válaszolni és behordani fogok. Lányok, szóljatok Emilának.

Az idősebbik nővér felállt a székéből, a hűtőhöz lépett, melynek tetején a nehéz aranycsengő állt, két kézzel lerántotta, és csengetett. Aztán kinyitotta a hall ajtaját, s a kezét kidugva újra csengetett. Lánya második, hosszú csengetése már a pincében érte, úgy jutott el hozzá, mintha le kellett volna küzdenie a távolságot, melyet egy nagy adag táj képez, el-lanyhulva jutott el idáig, mintha út közben fényt és illatot szívott volna magába. Ez a ház, gondolta, csodákra képes, s elégedetten körbenézett a tágas, magas mennyezetű pincében, mely a végében mintha borosüvegekkel teletömött alagúttá szűkülne, melynek vége homályba vész. Lehajolt, és belenyúlt az áfonyalekvárba.

A villát, mely nem volt kifizetve, szerette, ám ha mégis, akkor sem lett volna az övé. Hízelt neki, újra és újra figyelmességével tüntette ki. A terítésre, a lábtörlőkre, az abroszokra, hatalmas virágcserépekre költött, a hátsó kinti részt időről időre vörös keleti teraszra változtatta: asztal, fotelek, felszolgáló asztal, teáskészlet, s néhány váza díszelgett egyforma vörös árnyalatban. Szívesen válogatott a konyhai apróságok között, s gyakran vett otthonra virágot, amelyeket aztán szétválogatott és elrendezett a szobákban. Bár nem volt teljesen így, mégiscsak belátta, hogy ha nem lenne ez a pazar ház és kert, az első ránézésre világos lenne, hogy szegény, és amit megkeres, azt el is költi. Gyakran figyelte, hogy amikor kilép a házból, és amíg bezárja a kaput, az ismeretlen járókelők lépéseiket lelassítják, csodálják a házat, elhelyezkedését a domboldalon, a kapu boltozatát, a festett gyümölcsök füzérét, amelyek a homlokzat és a két terasz falát díszítették. A kapunál vacakolva gyakran azt vette észre, hogy ő maga szintén elismerés és csodálat tárgya. A jó vágású, jól öltözött férfi, aki hétköznapi kora délután hagyja el a házat, amikor az átlagember még munkában van, természetesen csodálatra méltó. És szimpatikus is. És irigylendő. Örömmel magyarázta a látogatóknak, hogy otthon nem dohányzik, mert a dolgozószobáját a téli használatra is alkalmassá tett kerti házban rendezte be. Tavasztól őszig a kertben él, szokta mondani. És mások a mondatok. A házban nem javította ki soha egyiket sem. Mondta, s úgy hitte, a villában vendégnek kell maradnia, hogy ne felejthesse el értékelni a házat. Valójában bármilyen nagyobb átalakításnak vagy átépítésnek a gondolata egyetlen fekete foltba folyt össze azzal az összeggel, amellyel felesége szüleinek tartozott a házáért, és amelyet tíz éve nem törlesztett. Ezt a feketeséget ezermódon tudta elhessegetni.

Mire visszatért a konyhába, már ettek. Az asztalnál megjelent a legfiatalabb lánya, aki tányérját megnevezhetetlen rózsaszín dolgok koszorújával vette körül; az idősebbeknek tehát újra volt mivel szórakoznia: észrevétlen elcsenni a rózsaszín koszorúból. Sikerral.

- Remélem nem apa készleteiből vetted? – mondta Alice.

Kibontotta az üveget, és töltött.

- Hogy vannak ma az én lánykáim?

Amint feltette a kérdést, amelynek az egész vacsorát a helyes irányba kellett volna terelnie, amint kimondta, megtörtént, aminek meg kellett: a legfiatalabbik megértette, mért fuldoklik a röhögéstől a két idősebb, tenyerébe söpörte koszorúja megmaradt darabjait, és az asztal fölött a képükbe hajította. Az idősebbik szétvetette a karját és leverte a megtöltött borospoharat.

– Örülnék, ha tudnám – mondta Alice míg a szoknyáját törölgette – mért teszel fel új terítőt, ha hétköznapi van, vacsora, és jól tudod, hogy nálunk mindig felborul valami. Valerie, ne bögj, senki sem haragszik. És ne vakard az ekcémád.

– Azért, mert szép dolog tiszta terítón enni, és talán azért is, mert én is éppúgy mosok és teregetek, mint te.

- Valerie, kérlek, ne vakard.

– Igaz, Valerie. Még mindig ugyanolyan piros, mint egy hete. Egyáltalán nem gyógyul.

- Persze, mert a doktornő nem is sejtette, hogy mitől van.

– Egyre rosszabb. Olyan kenőcsöt kellett volna felírnia, amely legalább eltakarja.

– Nem, olyan kenőcsöt kellett volna felírnia, amitől meggyógyul. Akárha egy hónapig zöldespiros folttal kellene is járnia – mondta Alice.

A vacsora valahogy véget ért. A lányok eltűntek szobáikban.

– Elolvastam azt a meghívót. Bianka. Elragadó. Csak azt nem értem, mért válaszolsz neki olyan kedvesen.

– Már megint olvasod a mailjeim?

– Te is olvasod az enyémeiket.

– Csak egy darabig olvastam. És jól tudod, miért.

– Nekem édesmindegy. Csak az bánt, hogy nem tartod be a szavad. Megígérted, hogy a kedves megszólítást idegen nők esetében elhagyod.

– Ez teljesen normális megszólítás. Kérdezz rá a munkában.

– De nem a te esetemben. És ne légy undok.

– Az én esetemben mért nem?

– Mert a te mailjeid és az egész viselkedésed valamiféle várakozásokat keltenek a nőkben. Te erről talán tényleg nem tehetsz. De így van.

– Nem csinálok semmit, amiről ne tudhatnál.

– Azt elhiszem, hogy nem fekszel le velük. De ezen túl semmi más.

Elképzelte, amit Alice elképzelt. Egy tengerparti város kőoszlopainak sorát látta. Egy fal mögött a szinte üres városi strand, amelyen a lágyan hullámzó tenger háttere előtt két kutya kergetőzik – a szezon még nem kezdődött el. Az állatpár mozdulatlanul állt a víz partján, és a város irányába nézett. A képben még sok is volt a friss levegő, mely elől hátrált a nap. A parton a szél az emberek vékony sáljait lengette, a nők a kalapjukat fogták, és hallani lehetett a műanyag szatyrok sustorgását a szemeteskosarakban. A nap folyamán a szél szinte elviselhetetlen volt; mindenki csak estére merészkedett ki, amikor az idő kicsit lecsendesedett. Az oszlopsor előtt valamiféle ünnepély készült, fehér vászonsátrat állítottak, alá pedig fa pultot. Körben székek. Odébb a szélben egy kis zenekar készülődött, s máris látszott, hogy csupa harsonából áll. A mosolygós zenészek ki-be nyitogatták tokjaik, hangszereikkel kardoztak. Az emberek még korzóztak, de néhányan közülük már tétován megálltak, várakoztak. Két technikus már a hangosítást kezelte, de még ide-oda mászkáltak, hol eltűntek, hol fekete kábeleket hoztak. A sátorhoz vezető lépcsősor aljában ült egy asztal mellett, melyen könyvei heverték. Néhány nő állta körbe, akik néha beszédbe elegyedtek vele, kérdeztek valamit, némelyik pedig aláírásra nyújtotta a könyvét. A sötét nő, aki mögötte állt, minden percben sugdosott neki valamit, kicsit tolmácsolt, magyarázott – és gyakran mutatott a vászonsátor felé, ahol folytak az előkészületek. Afféle pici fekete főszervezőnő!

Ő pedig semmi esetre sem ideges, lazán cseveg és írogatja alá a könyveit.

– Maga mondta először.

– Természetesen ezek az én történeteim és nem az én történeteim.

– Hogyne, hiszen ha odakint esik, nem lehet leírni, hogy esett az eső.

– Nem, verseket sosem írtam. A hazugság az én rímem, tudja.

S közben időről időre a kis fekete nőhöz fordul, hogy tudja, regisztrálja őt, figyel rá, és mindenre emlékszik. Senkit sem küld el, körülötte minden valahogy magától kering, és ő a megfelelő pillanatban és sorrendben veszi kezébe az irányítást. Övé a pult. Eljön majd az idő, amikor az asztalnál álló nőket elhajtják, és a fekete szervezőnő a sátorba vezeti, melyben már most tolongás van. A harsonások beindulnak, és az egész kép légies és izgalmas lesz. Dicsőség és szerénység, szétszórtság és összpontosítás, minden szépen ki van egyensúlyozva a huzatos képen, amelyen minden az ő irányítására lélegzik...

Szót sem szólva segítette Alicének elpakolni az edényeket. Eszébe jutott az a két bekezdés, amelyet kora reggel írt. Még mindig jónak tűntek. Egyszerre szó nélkül kiment a konyhából a teraszra és rágyújtott egy cigarettára. Délután feleslegesen volt olyan szigorú magával szemben. Majd még egyre. Alicét hallotta a konyhában, eszébe jutott, hogy az asztalon felejtette a teli borosüveget. Megtorpant, aztán mégis cipőt cserélt és a kerti dolgozószobába ment.

Amikor két órával később visszatért, a szokásos kellemetlen látvány fogadta, amelyet jól ismert. A házban minden lámpa égett, és minden ajtó tárva-nyitva volt. Úgy tűnt, mint-

ha szándékosan minden szobát bejártak volna, mindent felkapcsoltak és kitértak volna. Ugyanakkor mindenhol csönd volt, már mind elaludtak.

Felment a lépcsőn az emeletre és benézett legfiatalabb lánya szobájába. Azt látta, amit várt: Alice vele aludt a gyerekszobában, a kiságyon összegömbölyödve, két keze a kispárna alatt. Bejárta a házat, leoltott és bezárt mindent. Majd levetkőzött, és leheveredett az üres hálószobában. Elalvás előtt – egy idő óta ez állandóan visszatért – Alicére gondolt, ahogy valaki mással szeretkezik, valakivel a barátai közül. Erre mindig ellenkezése után került sor, mintha csak véletlenül, nem akarja a dolgot, de lassanként, a tiltakozás ellenére a vétek győzedelmeskedik. Elaludt.

Ja, és még ennyi: holnap írnia kell Traversari kisasszonynak és megbizonyosodnia arról, hogy mindkét üzenetet megkapta-e, és hogy nem sértette-e őt meg figyelmetlenségével.

Kolibrik

Brisighellában

A legfiatalabb lányom ébreszt.

– Pietro, Pietro, mennyi madár verődött össze a téren!

Fogom a puskát, és utána megyek. Már idős vagyok, és ha már ilyen otrombán felzargatott az álomból, mindenekelett arra gondolok, amit azelőtt látott, hogy a hálószobámba rontott volna.

A lépcsőkön összeszaladnak idősebb nővérei hálóingben; izgatottak és másra sincsenek tekintettel.

– Gyorsan, gyorsan, a Carducci tér tele van madarakkal!

– Honnét tudjátok, hogy megérkeztek? – kérdezem a bejárati ajtóban.

Nem is válaszolnak, csak zihálnak és nézik, hogy – kezemben puskával – milyen ügyetlenül veszem a cipőmet.

– Honnét tudjátok, hogy megérkeztek?

– Én mondtam nekik – szólal meg a legfiatalabb, Emilia.

A középső Valeria átdobja a vállamon a rózsaszín patronokat tartalmazó övet. – Gyorsan, gyorsan, indulnunk kell.

– Honnét tudod, hol vannak a töltényeim? – kérdezem.

– Én mondtam neki – mondja a legidősebb, Isabela.

Nem kérdezősködöm tovább a töltényekről. Azt kérdezem, mért nem öltöznek. – Csak nem mentek ki hálóingben?

– Meleg van – mondja Emila.

– Meleg lesz, most nincs. Neked legalábbis mindenképp fel kell vened valamit – mondom Emilának.

– Na, jó – feleli és abban a pillanatban átcusszan az ajtón, ki az utcára. Hálóingben. És csodálkozva látom, mezítláb.

– Cipőt legalább muszáj felvenned, Emila.

– Senkinek sincs, rajtad kívül, cipője – feleli Emila.

– Hazudsz – mondja Isabela.

– Ne óbégassatok! – zárja le Valeria.

S kint vagyunk mind a négyen és a Via Porta Fiorentina-ra igyekszünk. Három mezítlábás lány hálóingben és én – cipőben, puskával a kezemben, rózsaszín töltények harmónikájával övezve.

Hajnalodik, Brisighella utcái üresek, hallgatunk, sietünk.

Ekkor a levegőben átsuhan egy piros árny, fékez, és kiszáradva piros üvegszilánkként hullik a kövezetre, mint miniatűr vörös pizstráng néhány piros vízcseppel. S előttünk, az utca közepén – egy kolibri ül. Az első!

Megtorpan, megtorpanunk.

Majd – Szent Apollináriusznál – ez következik: Isabela nem vár semmire, kinyújtott kézzel, mint vak jós szalad a gyönyörűség után, és – már fetreng is! Az elsüllyedt brisighellai kripta halai hátsó uszonyokra állnak a mozaik vizében! A kolibri rubinja előbb a ruhája alá csusszan, majd lehuppan a kövezetre, s eltűnik a legközelebbi gránátalmafa mögött a nem túl feltűnő palota kertjében. E pillanatban Emila éppen a nővére fölé repül (az meg a madárkát keresi hálóingje redőiben; keresd csak!), a levegőben szétveti lábát, mint a gólyatöcs, s az arcába nevet. Verdesnek a szárnyak. Az idősebbik mindent, mindent megért. Odaugrik, vitorlázó hűgát megragadja a hálóingje csücskénél fogva. – Megvagy, te disznó! – és egy hirtelen rántással tollakat tép ki szárnyából. Majd eltűnik a trófeával a kert oszlopa mögött, leül, legyezi magát. Repülj csak, angyalkám! Jaj, de mit csinál a középső napocskám: Valeria, galambocskám egy harsány harsonát húz elé, s trombitálni kezd: „Gyagyas! Gyagyas!” / „Lüke! Lüke!” Hálóingje magával ránt egy indát sárga virágokkal, a kerítésnél nővérét csapkodja vele. És ez a szarka – végre a zsákmány diadalával – a virágos ostort húga kezéből kitépve felroppen, elkapja a haját, tömi a szájába a liánt. És bele-tömi. Emila sír a szökőkútban (lába az apróban), leugrik, s egyiket a másik után, szomorúan visszahúzza szárnyait hálóingje résein át, s ordítani kezd egész Brisighellára, egészen a tengerig: „Akkora picna vagy, Isabela!” Ablakhoz csődíti a brisighellaiakat? Ó, dehogy. Azok még mélyen alszanak. Hiszen Romagnában vagyunk!

Sietnünk kell tovább, és megyünk is, a Via Naldin majd a Via delle Voltén át egészen a Carducci térre.

Helyben vagyunk.

Százak, ezrek vannak itt, mindenhol.

Az egész Carducci teret kolibriraj fedi, mely egy soha senki által sem látott kolibrianya köré rendeződik, ő a legkisebb minden kolibri közül, s raja minden színében és alakjában pompázik.

És mivel a virágot szívó kolibri a felingerelt kobra fejéhez hasonlít – úgy tűnik, mintha a Carducci tér elsüllyedt volna kígyók beláthatatlan garmadájában.

A kolibrik az oszlopokat szívják, csőreik hajlott pipettáival a Gigiole palota árkádjait isszák, a kövezetet és a lapos tetők cserepeit szürcsölik.

A tér ezer szárny verdesésétől reszket – úgy tűnik, mintha a smaragd, az ibolya és a türkiz kolibritollak felett fekete legyek vagy szúnyogok felhője gomolyogna.

– Lőj, lőj, mert elrepülnek!

Töltök és lövök. Minden lövés után harminc, örven madár pottyan a földre.

Lányaim a téren rohagálnak, és összeszedik a lelőtt kolibrikat.

És futás közben, mezítláb és hálóingben – elválaszthatatlan társ – meghatározzák őket. És ritkán hibáznak.

– Zöldszemű – mondja Isabela.

– Lilagallérú – kiáltja Valeria.

- Bortorkú – mondja Emila.
- Gesztenyehasú – mondja Isabela.
- Összetéveszted, nővérkém, ez rozsdahasú – mondja Emila. S igaza van.
- Erdei nimfa. Ez meg kávészínű – mondja Valeria.

Lövök és újra lövök. Nem veszekednek. Rohangálnak a téren összevázelt hálóingjükből, lábukra szivárvány kolibrítollak ragadnak, s újabb és újabb madarakat hoznak. Néhány kolibri nem halt még meg. Achátszín tollazatukba fúrják ujjukat, megnyomják a kis szívet, s addig várnak, míg a lüktetés meg nem szűnik és a madár le nem hunyja szemét fekete csuklyája, magnó koronája, kék bújja alatt.

Más kolibrók annyira szét vannak löve a sőrétnek köszönhetően, hogy csak tollak gyönyörű gubanca maradt belőlük – a lányok tépdésik őket, és a nagyobbakat, főleg a farktollakat gondosan tarisznyámba teszik.

Csak nézem. Néznek engem. Nézem őket.

– Olyan picik. Mint a darazsak – mondja Isabela.

– Olyanok, mint a garnélák.

– Ezek halak, nézzétek csak – mondja Emila.

Csak lövök és lövök.

– Mára elég lesz – mondom valamivel később. – Rengeteg dolgunk lesz a hurcolkodással. Szép nap vár ránk.

De tudom, hogy a munka gyorsan megy, hogy ujjuk vékonyak és ügyesek, és hogy hamarosan újra közös vadászatra indulunk. Kardoslepkére Modigliánába, Szenderre Terre del Soléba, szarvasbogárra a valbergi hegyek közé. ■ ■ ■

Száz Pál fordításai

Petr Borkovec: 1970-ben született Louňovice pod Blaníkben. Kilenc verseskötet szerzője. Huszadik századi orosz költőket, Matyáš Havrdával görög drámákat, Vladimír Pucekkel koreai költőket fordított. Jiří Orten, Norbert C. Kaser, Hubert Burda és Tomáš Hrách díj birtokosa. A Fra kiadó szerkesztője és a Café Fra felolvasóestjeinek dramaturgja. Legutóbbi, *Lido de Dante* c. elbeszéléskötete, mely az itt közölt két fordítást is tartalmazza, 2017 októberében jelent meg.

Száz Pál (Vágsellye, 1987): 2013-ban diplomázott a pozsonyi Színművészeti Egyetemen, Borbély Szilárd költészetéről írott doktori disszertációját 2017-ben védte meg a pozsonyi Comenius Egyetem magyar szakán. Harmadik, *Fűje sarjad mezőknek*. *Phytolegendárium* című könyve nemrégiben jelent meg. 2017 őszén Visegrad Literary Residency Program prágai ösztöndíjasa volt, ekkor készült a jelen fordítás is.

IMRE FLÓRA

Trastevere

a Trastevere sikátorai
szűk középkori házak könyökölnek
erkélyükkel fölénk és római
faragványok vannak falazókőnek
beépítve a tégláik közé
külső lépcsők két emelet magasban
kiugró illemhely a tetején
mimóزابokor sárga foltja lobban
az éjszakába vendéglők neonja
villan zölden a kemenceszagot
a gitárhanggal együtt szertehordja
az enyhe szél amely alig mozog
a Ponte Sisto fényei lebegnek
sötétlő tükrében a Tiberisnek

Érintéshiány

ez a krónikus érintéshiány
a vízgörgette sima kavicsok
a déli napban felforrósodott
mészkölapok a kis tér padlatán
a felszökkenő bougainvillea
égőlila árnyékai alatt
leülni a két darabra hasadt
oszlopfő egyik felére míg a
meztelen láb pihen a másikon
a leanderek fehérbársony szirma
és a tenger a ringató izom
ahogy megtartana és befogadna
a simogató ég a két szemed
egyedül természetlen képzelet

Claudius imádkozik

egyedül mindig mindig egyedül
mi kerget ki az éjszakába
a kőpárkány fölött fütyül a szél
semmit se látni ebben az esőben
a partot se nemhogy norvég hajókat
minek téblábolok itt egyedül
bár inkább forró testedhez simulnék
tenyeremmel érezve combodon
a véred egyenletes lüktetését
mért is nem bírok melletted aludni
hideg van csúszósak a folyosók
kőkalyibájukban az örök állnak
észre se vesznek láthatatlan vagyok
fütyül a szél jelszót se kérnek
pedig ébren van topog fel-alá
reszket ő is lám most meg keresztet vet
mit keresek itt kinn az éjszakában
hiszen szeretsz várod simogatásom
mégis egyedül egyedül örökké
merre lehetnek azok a hajók
az őr keresztet vet sikoltó lélek
számomra többé isten nem lehet
most még forró és nagyon is merő hús
mikor omlik majd búzló folyadékká
s a koponya a puszta koponya
szétfoslott ajkát nem érinti senki
a telített humusz nem érez
nem fázik és többé nincs egyedül
nem hallja szél sírását eső koppját
nem szorongatja névtelen sötét
a vég nem folytatódok senkiben
nincs megbánás talán az ifjú Hamlet
vagy a hajók és Fortinbras a sortűz

Utolsó napok

ezek az utolsó napok
még párás halványkék az ég
a napfényben a víz ragyog
zafír- lágyszlazuli-kék

a test gyönyörűségre vár
az izom lazán tónusos
az üvegbúra-délután
alatt valami szél motoz

észrevétlen megy le a nap
valahol egy madár rikolt
a hőt párologó kőfalak
fölött narancsgerezd a hold

és zúg az ikrás végtelenbe
a tücskök lázas rekviemje

Imre Flóra (Budapest, 1961): költő, műfordító. Legutóbbi könyve: *Még tart a könnyűség* (válogatott és új versek, Parnasszus, 2014).

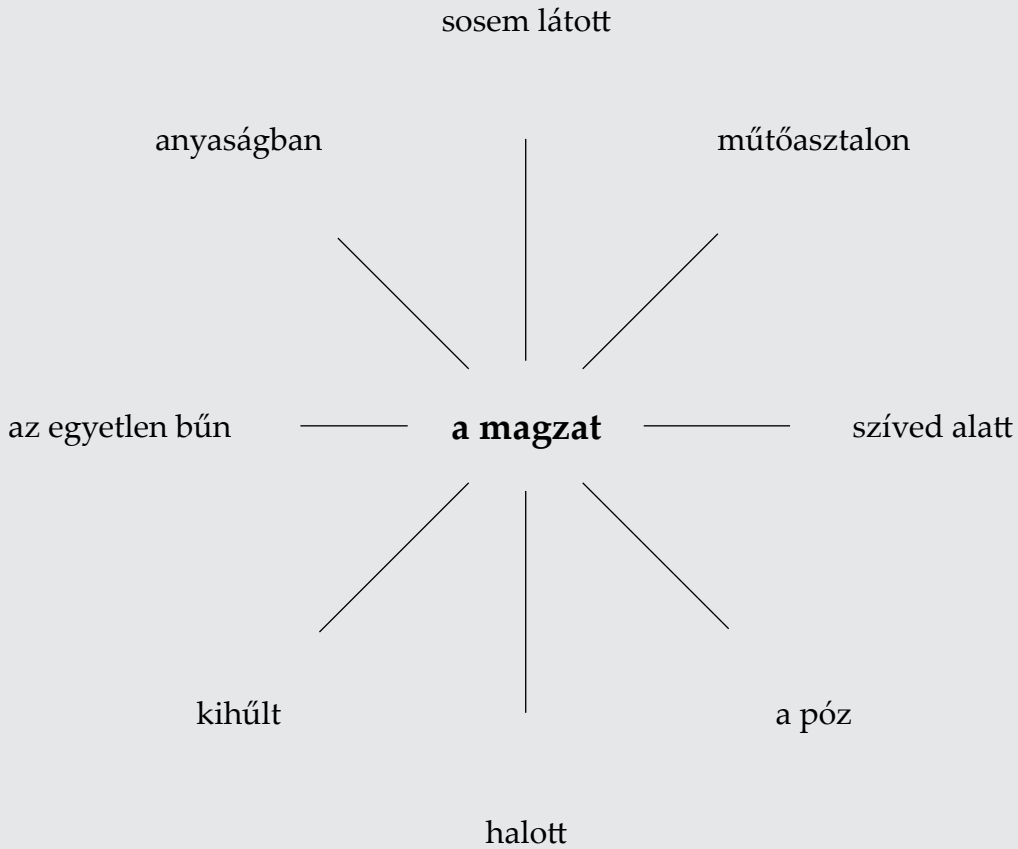
A látható nyelvre alapozott vizuális irodalmi művek egyik jellegzetes típusa a *logo-mandala*, mely főleg a konkrét- és a spacialista-költők munkái nyomán vált ismertté.

Legfőbb tulajdonsága, hogy

- 1) formája kör vagy négyzet alakú,
- 2) középpontja van,
- 3) szimmetrikus,
- 4) olvasata a tengelyek mentén megfordítható,
- 5) szavai sokszor visszafelé is olvashatók.

A logo-mandalában a szavak írott képe a többszólamú olvasat szolgálatában áll, a látványban rejlő tartalom gazdagsága többnyire csak hosszabb szemlélődés után bontakozik ki. A logo-mandala az elmélkedés műfaja.

Szíved alatt

Szíved alatt a magzat az egyetlen bűn.
 Mútóasztalon a magzat,
 szíved alatt a póz,
 szíved alatt a magzat sosem látott.
 Anyaságban az egyetlen bűn: kihúlt a magzat.
 Sosem látott anyaságban
 az egyetlen bűn kihúlt, halott.
 Sosem látott mútóasztalon szíved alatt a póz.
 Mútóasztalon a magzat kihúlt.
 Sosem látott mútóasztalon
 szíved alatt a póz halott.
 Kihúlt az egyetlen bűn – anyaságban.
 Halott a magzat szíved alatt.

A hajnal oldalán

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

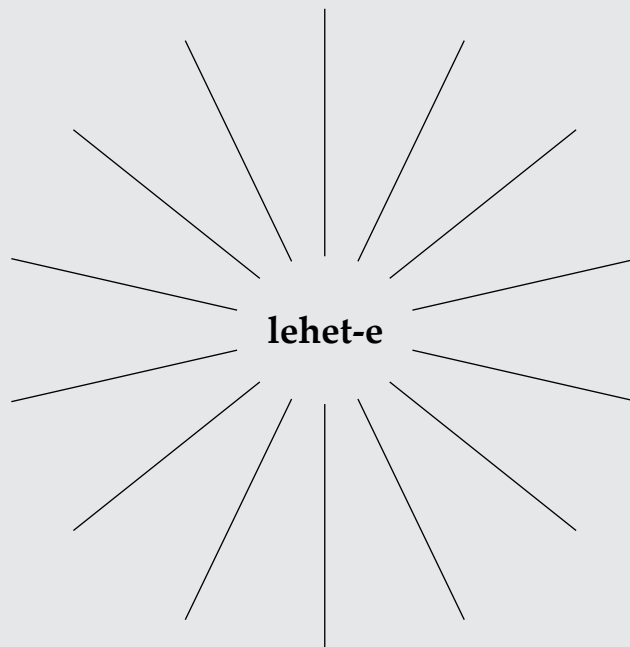
A SZÍVED ALATT című logo-mandala olvasatához hasonlóan a HAJNAL OLDALÁN című vizuális költeményből alkoss Te is lineáris szöveget!

Pregnáns migráns

Visszaváltani lehet-e a magányt?
Otthonról lehet-e hazamenni?
Bujócskázni lehet-e demokratikusan?
Elfekvő potenciálként lehet-e maradni?
Demokratikusan hazamenni lehet-e otthonról?
A haza lehet-e zsebrevágva?
Aki hízik, zsebrevágva.
Hazamenni demokratikusan, maradni a tanácstalanság.
A magányt lehet-e visszaváltani?
Aki hízik, lehet-e éhezők pásztora?
Bujócskázni elfekvő potenciálként otthonos.
A tanácstalanság lehet-e otthonos?
A haza lehet-e zsebrevágva?
Éhezők pásztora lehet-e, aki hízik?
Visszaváltani a tanácstalanság, maradni demokratikusan!
Hazamenni demokratikusan, maradni a tanácstalanság.

Mi lehet az eredeti mű? A PREGNÁNS MIGRÁNS című generált szöveg szókapcsolataiból próbáld meg megalkotni a költő logo-mandaláját!

Én is szeretem az embereket

Én is szeretem az embereket, mondta. Nem akart hazudni, de megbaszta volna Hauser Sárát. Tulajdonképpen már azelőtt, hogy találkoztak volna. Lehetett volna akár egy darab fa is, az alján egy nedves lyukkal, de speciál szép is volt. Ugyanazt írta az adatlapjára, mint ő, hogy szőke, kék szemű. A maga részéről már ezzel hazudott, úgy adta el magát, mint aki egy kaszuba tartozik az ilyen hausersára-féle szőke kékszeműekkel. Úgy érezte magát, mint aki a nyár utolsó nagy erőbedobására készül.

Hauser Sára kis okos volt, de közben meg buta. Olyan kis okosan buta. Egy belvárosi, széplelkű emberbarát. Egy szétbaszni valóan jóhiszemű emberbarát. Vagy csak túl réggen baszott.

Hauser Sára valami horgolt rongyot viselt, és sortot az ingerlő combjain. A biciklijére mindenféle színes matricák voltak ragasztva. Biztos kurva jótékonysági szervezetek emblémái. Érkezőkor kecsesen pattant le a bicikliről. Arra gondolt, hogy ő szarrá izzadva, lihegve kászálódna le. Ha volna biciklije, vagy ha tudna egyáltalán biciklizni, vagy ha nem volna ki egyébként is a fasza az összes divatos oldaltáskával karikázó kreténnel. Sejthető volt, hogy nem lesz könnyű menet. Eleve a Deákon találkozni. Az árnyékot elfoglalták a csövesek, szarrá izzadt bicikli nélkül is.

A hely, ahová be kellett ülni, úgy tett, mintha szakadt lenne, de persze baszott drága volt. Biztos annak illett örülni, hogy körben mindenféle gazok nőnek. Tartott tőle, hogy amikor kérdezik, hogy egybe vagy külön, a Hauser Sára majd kussol, sunyin kivár egy kicsit, hogy muszáj legyen rávágnia, már eleve késve, az egybét. Hauser Sára könnyeden rávágta, hogy külön. Ez szinte jókedvre derítette. Kedves lány volt amúgy tényleg ez a Hauser Sára, elég okos, még ha egy kicsit buta is, meg jól nézett ki a segge abban a sortban.

Hauser Sára élénk volt, nem sokat kellett kérdezni. Szerencsére, mert azt nem tudott valami jól. Mondjuk, magáról beszélni se. És Hauser Sárának nem is akart egészen addig, amíg ki nem derül, mivel foglalkozik. Biztos filozófiából vagy pszichológiából vagy más hasonló áltudományos bulsiból diplomázott, amúgy meg egy liberóbringás szervezetnek a valamije, titkára vagy szószólója, faszba hívják ezt, lehet, hogy szóvivője, mindegy. Ezek a hausersára-félék mintha mind ugyanabba a belvárosi hipszterképzőbe jártak volna.

Hauser Sára azt mesélte, hogy szociális munkából diplomázott. Ő az embereken szeretne segíteni. Miközben ezt mondta, mosolygott. Általában is, de most ehhez külön dukkált egy még nagyobb mosoly, neki vagy az egész emberiségnek címezve.

Megkérdezte, szereti-e az embereket. Ez persze nyilvánvaló volt, de hamarjában nem jutott eszébe jobb. Legalább addig is szövegel az emberekről, és ki lehet gondolni, mi legyen akkor ő. Szocio. Szociopata. Szocialista. Szociológus. Az, szociológus. Annak is van diplomája, és az is ezekkel a szocioszarságokkal faszol. Tévében is szokták mutatni őket. Ilyen csókák, akik megmondják, hogy nagy fosban van az ország. Hát azt ő is meg tudja mondani.

Hauser Sára befejezett valamit, amiről lemaradt a szocioszarságok végiggondolása miatt. Hauser Sára rámosolygott.

Én is szeretem az embereket, mondta. Hauser Sára örült. Minden másodpercben, amíg Hauser Sára valamit megnyilvánult, neki sebesen kellett gondolkodnia a következő utáni lépésen, beelőzve a beszélgetést. Hauser Sára már meg is kérdezte, és ő mivel foglalkozik. Közben arra jutott, hogy a szociológus mégsem jó, akik szerepelnek a tévében, azokat a Hauser Sára biztos ismeri, biztos direkt meg is nézi, mert mindent követ, ami ilyen szociolófasz, akkor újságban sem szerepelhet, meg blogon, sehol, mert ezeket a kurva Hauser Sára mind-mind elolvassa és megérti.

Szociológus vagyok, mondta. Nem így tervezte. Nem tervezte sehogy. Hauser Sára örült.

Úgy érezte magát, mint aki az év utolsó nagy erőbedobására készül.

Hauser Sára azt mesélte, hogy volt egy hosszabb kapcsolata egy francia faszival. Fiúval, így mondta. Építésszel, és kimentek Etiópiába vagy hova, hogy hulladékból építsenek iskolát. Próbált nem vágni semmilyen fejet, mert nem tudta eldönteni, ezen most szabad röhögni, és a Hauser Sára mondandója is oda fut majd ki, hogy mekkora gyökérséggel baszták el az idejüket, vagy csodálkozni kell, esetleg elismerően nézni. Hauser Sára persze arra is kitért, hogy PET-palackokból meg valami lemezekből csinálták, farost- vagy acél-, szinte azonnal kiment a fejéből, egy komplett csapat, a faszija tervezte az egészet. Fiúja. Lett klotyó is, meg bevezették a vizet, az tényleg valami leírhatatlan, így mondta a Hauser Sára, hogy milyen, amikor ezek a gyerekek először látnak csapatot. Gyerkcöcök, egész pontosan ezt a szót használta. El tudta képzelni a tetves kis majmokat. Rosszabbak lehetnek, mint azok a kölyökcigányhordák, amelyeken keresztülvág hazafelé. Gyanakodni kezdett, hogy ez most valami tesztes, hogy neki is mondani kéne valamit, hogy ő meg a kambodzsai árva seggét mosta, de inkább hallgatott. Hauser Sára azt mesélte, hogy neki ez volt az álma, csak az lett a baj, hogy ezt a Lüsient vagy Etyient meg már tényleg nem érdekelte semmi más. Valahogy kizárólag a munkáról szólt az életük. Ami persze örömmunka volt, így mondta, mintha ez a kettő nem zárna ki egymást eleve, de mégiscsak olyasmi, ami egyfolytában másokról szólt, nem róluk.

Most egy kicsit élénkebben kezdett fülni, félretéve a kérdést, hogy ő akkor mi a retkes tetűvel is foglalkozik úgy bővebben. Ha jól vette ki, a Hauser Sára végül mégiscsak azt próbálta elmondani, mintegy szavakkal körültáncolni a maga választékos módján, hogy hülyeség volt odamenni, és valami ungasz törzssel baszódni, akiknek az ágyékkötős faszuk hátára sem hiányzik egy PET-palackból összetakolt iskola, szarásra pedig nyilván eddig is megfelelt és ezután is megfelel a dzsungel.

Hauser Sára azt mesélte, hogy a Falat Kenyér Alapítványnál dolgozik, árva és mélyszegénységben élő gyerekeket (gyerkcöcöket) visznek táborozni. Rengeteget játszanak, és mindenféle foglalkozásokat is tartanak nekik, korcsoportok szerint. Persze semmi iskolai hangulat, minden csupa móka-kacagás. Rajzolás, ének, előadnak dolgokat, és hogy milyen fogékonyak. Na, már várta, nyilván ez is valami leírhatatlan. Csillogó szemek, satöbbi, satöbbi.

Én is szeretem a gyerekeket, mondta. Minden mondat után úgy érezte magát egy pilanatra, mint egy elborult ámokfutó, aki embereket kaszabol halomra rohantában, majd egyszerre megáll, körbenéz, és nem érti, hogy került ide.

Hauser Sára örült, ilyet is ritkán hallani férfiktól. Ő világeletében imádta a gyerekeket. Már gimis korában azzal keresett zsebpénzt, hogy gyerekekre vigyázott. Most nem úgy mondta, hogy gyerkcöcökre, hanem hogy porontyokra. Erről valami nyálkás ebihalfélék jutottak eszébe. Belekortyolt a felmelegedett szódába, és enyhe émelygés tört rá.

A maga számára is váratlanul az unokaöccséről kezdett beszélni. Illetve sokat nem beszélt róla, tekintve, hogy nem is létezett, csak mondta, hogy van, és milyen aranyos. Ezt a szót használta. Hauser Sára persze ráharapott, jaj de jó, mintha önmagában bármiféle emberi lét az olyan hű de kurva örömteli lenne, meg hogy hány éves. Őt, bökte ki. Sehány

éves gyereket nem ismert, leszámítva a fölötté lakó kis szörnyeteget, közelebről legutóbb saját magát, de azt már jobbára elfelejtette. Arra emlékezett, hogy valami négy-öt évesen, magától megtanult olvasni. Ez nagyon tetszett a Hauser Sárának, már hogy az unokaöccsére vonatkoztatva. Még gondolta is, most szépen elbaszta, mert ha mindjárt a saját gyerekkorról kell édelegni, van rá esély, akkor többet nem sütheti el, pedig a Hauser Sára biztos szívesebben vágatná gerince magát, ha tudná, hogy ő olvasott négy- vagy öt évesen, nem a kitalált unokaöccse.

Közben egész belerázódott. Mármint a szociodologba. Fülledt meleg volt, a semmiből szédültek be az agyába az ötletek. A könyvé például, amelyet persze hogy nem ismerhet a Hauser Sára, ha egyszer most írja.

Komolyan, kérdezte Hauser Sára. És miről?

Hát, mondta, sok mindenről. Elhallgatott. Hauser Sára várakozón nézett rá. Közben az italába szüröcsölt. Ajka O-vá kerekedett a szívószál körül. Nyelt egyet. Próbált valami másra gondolni, Bardi Bandi szennyes zoknijára, a múlt héten kidobásra került, közel fél-évesnek saccolható babgulyásra. Porontyok szétfosott pelenkájára.

Hogy nagy fosban van az ország, mondta. Főleg arról.

Hauser Sára szomorkásan nevetett. Mindannyian ez ellen harcolunk.

Én nem harcolok, mondta, én csak gondolkodok, hogy mondjon végre valami részben igazat is.

Ezen nagyon megindult a Hauser Sára a szólásszabadsággal meg azzal, hogy a gondolat az ő utolsó fegyverük. Egy ponton ki is kapcsolt, tényleg kedves csaj volt, csak annyit jött ilyen elvont szarokkal. Ő néha bevakkantott dolgokat, hogy ez milyen fontos meg az milyen fontos. Valamit a hátrányos helyzetűekről is, ezt mondjuk telibe találta. Közben eszébe jutott, ő vajon annak számít-e, vagy ahhoz még kevesebbet kéne keresni, buzinak vagy nyomoréknak lenni, és hogy díjazta volna, ha tizennyolc éves korában vele foglalkoznak az ilyen hausersára-félék a cigány kis pondrók meg nyáladzó drogosok helyett. Vagy akár most. Az például miért nem járhatna szociális alapon, hogy néha megköpülük az embert. Nem fizet érte, nem bohóckodik érte. Egyfajta segély. Többször felmerült benne, hogy az egészsznek semmi értelme. Mire végre-valahára berakhatná, annyira lefáradna ettől az egészszről, amit össze kell hordania, hogy megdöngögetné a Hauser Sárát, és paff, ki-dőlne. Lehet, hogy meg se tudná baszni rendesen.

És akkor még elkezdte a Hauser Sára, hogy lesz holnap egy tüntetés, biztos tudja. Ha van kedve, csatlakozhatna, néhány emberrel már megbeszélte. Melyik is, kérdezte, miközben arra gondolt, hogy ezeknek a művelt geciknek mitől van ennyi idejük tüntetésekre járni. Hauser Sára bólogatott, jogos, a Független Iskolákat tüntetésére sajnos nem tud elmenni,

mert egy kedves barátjának lesz előadása az intermedikalitásról, eszméletlen érdekes. Szóval a Gellért-hegyi fákért szervezett tüntetésre értette.

Ja, mondta. Arra gondolt, hogy még soha életében nem járt a Gellért-hegyen. Nem is nagyon tervezte.

Mintha célul tűzték volna ki, hogy minél több fát irtsanak ki Budapesten, mondta Hauser Sára. A fejét csóválta. Követte a példáját, ő is a fejét csóválta. Csóválták a fejüket.

Felvetődött benne, hogy mi lenne, ha mire a baszásig jutnának, már fel se bírná állítani, de a Hauser Sára pont előrehajolt a fák miatti hevület okán, és az aprócska csöcse tökéletes formája meggyőzte, hogy nem futamodhat meg ilyen könnyedén.

Ja, mondta, minden nekikeseredett baszódühét a fakérdésre összpontosítva, lángszórával kéne kiirtani az összes kurva fagyilkost.

Hauser Sára kényszeredetten nevetett. Ő, mondjuk, az erőszakra nem tartja helyes megoldásnak erőszakkal válaszolni. Ha ők nem őrzik meg a hidegvérüket, akkor elvesztik az egyetlen utolsó fegyverüket is.

Hidegvérrel is lehet lángszórózni, röhintett szárazan. Eszébe jutott, hogy az előbb még a gondolat volt az utolsó fegyverük. Hauser Sára erre már egyáltalán nem nevetett. Vicc volt, tette hozzá. Neki speciel tetszett. Hauser Sára azt mondta, ne haragudjon, de ő a szavak használatára nagyon kényes. Arra gondolt, hogy a szavak használatára ő is eléggé kényes, még egy porontyozás, és egy kortyot sem iszik többet a szódából. Hauser Sára azt mondta, hogy mindig minden a szavakkal kezdődik. Először mindig a szavak devalválódnak, aztán az emberélet. Tényleg ne haragudjon, végül is alig ismerik egymást, de ő mindig mindenkire rászól, aki olyanokat mond, hogy bár követnének el merényletet a miniszterelnök ellen, vagy törjön ki forradalom, mert itt más már nem segít, csak a vérontás, nem, ő ezt nem fogadja el, akkor se, ha az ilyen emberek jót akarnak, és nem gondolják végig, micsoda veszélyt rejtenek a szavaik. A végső megoldás, az is csak egy kifejezés volt, milyen ártatlan, milyen megnyugtató. Milyen nyugodtan lehetett a használatával máglyára küldeni ártatlanok millióit.

Bólogatott. A fasza holtan hevert a nadrágjában. A maradék másfél óra úgy telt, ahogy. Kértek még egy kört, ő szódát, Hauser Sára valami lónyálat. Hauser Sára mosolygott, valószínűleg inkább az emberiségnek, mint neki címezve. Néha arra gondolt, talán mégis neki. Többnyire azonban arra, hogy a kurva Hauser Sára, ha tehetné, egyetlen emberbaráti mosolyával elgázósíttatná, savba mártatná, főbe lövetné őt, egy kivágott Gellért-hegyi fát nem adna az életéért. És nem is ezzel volt a baj, ebben a Hauser Sárának igaza lehetett.

Aztán véget ért. Hauser Sára puszt adott, azt mondta, örül, hogy megismerhette, és legközelebb folytatják. Üres tekintettel bámult Hauser Sára után, ahogy a biciklijére pattant, éppolyan frissen, mint amikor leszállt róla, és elkarikázott. Izmos segge ütemesen mozgott a sortban.

Égett a gyomra a szódába karikázott citrom levétől. Ki kellett volna piszkálni. Arra gondolt, ez vajon már az öregedés jele, és hogy savcsökkentőt vegyen-e, vagy majonézes krumplisalátát. ■ ■ ■

Megkeresni elfelejtettek

– 1914-1918 –

Ahol becsapódott, s a földbe fúródott az üstökös, körben a kráter szélét szétszagattott fák, megpörkölődött bokrok, agancsok és gereznák takarták; s még sokáig derengett a fény – lebegtek fennakadva a csóva szétszakadt foszlányai. Te valahol lent lehattél a kút füstölgő mélyén. De a hangok, amik fölszivárogtak, nem a te hangjaid voltak – valaki lent egy régi, nagy háborúról mesélt: azokról az időkről, amikor mi még nem éltünk, de már rólunk szólt minden. Ahogy egy-egy szikla hullt, vagy földtörmelék pergett a kráter kútjába, ágyúdörgést és hidroplánok berregését lehetett hallani. Lőporfüst fojtó szaga szállt és én féltettek, hogy odalenn el ne ess egy ütközetben. Hogy hazatérj. Hogy hazatalálj: magam fekete gyolcsban, szemem virrasztó fényben. Vártalak. Ám a hír, amit felőled egy túlélő bajtársad hozott, nem volt kedvező. Aki most lent mesél, ő látott utoljára. S bár elhatároztam, hogy elindulok és légy bárhol is, megtalállak, de mindez oly régen történt, hogy az idő közben üstökössé lett, s végül belefúródott a földbe.

Összeszedi, de hiába

Összeszedi, de hiába.
Valami szétszórja mindig.
S mégis, újra, s újra
végigsimít a Nap
hideg korongján,
s testének árnyaival
alkonyatba öltözteti
a délutánt.
Ilyenkor a fű
buja zöldjén
az ösvény csupa talp,
csupa iramlás,
s elnyúlik lustán, akár
állának borostái mögött
a megbúvó,
karcsú heg.
Arcukat vesztett szemek
és szemüket vesztett
arcok kis aranyfillérei
csillognak a fű
és az ösvény szegélyén.
Mint annyiszor,
most is összeszedi őket.
De hiába.
Valami szétszórja mindig.

Bereti Gábor (Miskolc, 1948): író, költő, kritikus.
Verskötetei: *A szabadság szenvedélye* (2009),
Titkolt múlt – tiltott jövő (2015).

PÁLINKA

PÁLINKA

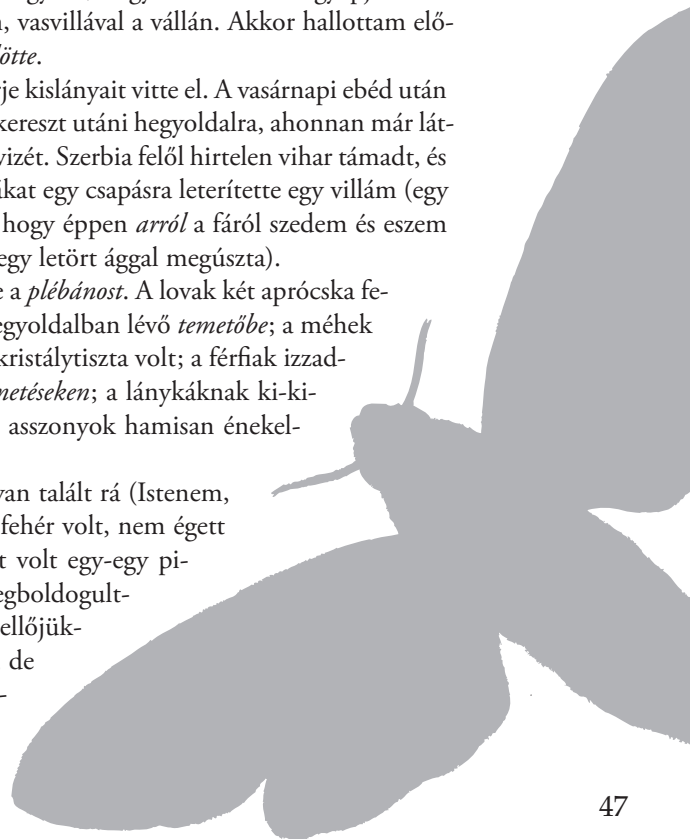
isten küldötte

A bánáti hegyeken nem ajánlatos vihar idején járni: a villámok itt közel sem olyan közbösek az emberek iránt, mint a szívélyes morva vagy bajor síkságon... Az iskolában a kocsmáros Marje két kislánya mesélte nekem egykor, hogyan vitte el a nagyapjukat Isten küldötte: amikor a mezőről jött a viharban, vasvillával a vállán. Akkor hallottam először ezt a tiszteletteljes megnevezést: *Isten küldötte*.

Néhány évvel később *Isten küldötte* pont Marje kislányait vitte el. A vasárnapi ebéd után mentek el leszedni az első cseresznyéket; arra a kereszt utáni hegyoldalra, ahonnan már látni lehet a Duna sziklák közé szorított csillámló vizét. Szerbia felől hirtelen vihar támadt, és az (illatos, elázott, terebélyes fa alá bújt) lánykákat egy csapásra leterítette egy villám (egy évvel később beleszedültem, amikor rájöttem, hogy éppen *arról* a fáról szedem és eszem a cseresznyét; a cseresznyefa egy karcolással és egy letört ággal megúsztta).

A temetésen az egész falu zokogott, beleértve a *plébánost*. A lovak két aprócska fehér koporsót húztak a kocsin a poros úton a hegyoldalban lévő *temetőbe*; a méhek a délelőtti virágokon zümmögtek, az ég pedig kristálytiszt volt; a férfiak izzadtak, és nem diskuráltak az úton, mint más *temetéseken*; a lánykáknak ki-ki fordult a bokájuk a magas sarkú cipőikben; az asszonyok hamisan énekeltek, szörnyen hamisan...

Csak nemrég mesélte el nekem Marje, hogyan talált rá (Istenem, pont ő!) a kislányaira: az arcocskájuk állítólag fehér volt, nem égett meg; csak a kis mellkasukon és a térdük alatt volt egy-egy piros folt; és (állítólag a többi villám sújtotta megboldogult-hoz hasonlóan) kibújtak parádés vasárnapi cipellőjükből, amelyre már nem volt szükségük útjukon, de amelyet – Marje és az édesanyja – ennek ellenére két nappal később még a lábukra húzott, mielőtt a koporsóba helyezték őket... ■■■

felgyújtott domboldalak

Az égő domboldalakon ballagok. Az égett fű, az égett virágok részegítő illata, a hamu és a füst részegítő illata. A lángok vörös nyelve jobbra-balra csapdos; a látóhatáron és a hátam mögött is ott táncol. Fent a füst felett egy kánya verdes a szárnyával (nem tudom, miféle ragadozó madár ez; de itt a bánási domboldalakon a cseheknek csupán egy szavuk van a ragadozó madarakra: *luňák*; és én ezt a szót beemeltem a saját nyelvembe; fellobbant bennem ez a gyönyörű szó: Čelakovský hajdani, elfeledett versének szikráját lángokká szította az itteni nyelv; amely valójában Čelakovský nyelvvel egyidős)... A füst felett egy kánya verdes a szárnyával, és a dombok közti szurdokon átcsilámlanak a Duna vizén játszó szikrák...

Amikor először találtam rá a felégetett domboldalra, meglepődtem, sőt elkedvetlenedtem; barbár, kemény dolognak tűnt: a dombokon hömpölygő tengernyi lángnyelv; az emberek által szándékosan gyújtott, de teljesen uralhatatlan tűz... Fokozatosan kezdtek meg-részegíteni ezek a felégetett domboldalak (igaz, egy laposüveg pálinka is van a zsebemben; de – annak ellenére, hogy néha tényleg belekortyolok – az a részegség a száraz, kemény, vörös tűzből ered); az a barbárság, az a hamu íz (nem illat, ha egy felégetett domboldalon sétál, a füst és a hamu behatol egészen a szájába, a hamu íze az, a füst íze, már nem pusztán az illat: ó Istenem, bárcsak képes lennék néha leírni éppen azt az észrevétlen határt, amikor az illat ízzé válik), az az izzás, a fűszálak, virágok, megboldogult rovarok reménytelen elkárhozása... Megszállt az a gyermeki részegség: hiszen gyerekként száraz fűcsomókat dobáltam a tűzbe, gyékényvirágot égettem (amikor azt játszottuk, hogy szivarozunk), a hamuba krumplit temettem, és legszívesebben azokat az égett, elszenesedett részeket ettem... Itt visszatért a tűztől való megszállottság; nem a beteges, gyújtogató fajta; hanem a gyermeki, emberi... Itt nem lehet túlélni tűz nélkül... Télen nap, mint nap meggyújtottam és őriztem a tüzet, akár a legnagyobb kincset; megtanultam a helyi tűzgyújtási praktikákat: eleinte azok is barbárnak tündek; de most: vagy naftába áztatott lemorzsolts kukoricacső közepével, vagy egy gumibelső levágott darabjával gyújtok tüzet a kályhában... Egyéb – a városi számára rémes – tűzünnepeket is megkedveltem: a boszorkányok éjjelén rengeteg gumiabroncsot dobálnak a gödrökbe, és a fekete füst a dombok felett lebeg; a pajkos, tizenkilencedik századi viseletbe öltözött nagyanyók kunyerálják a gyerekektől a félig kifűjt szpréket, hogy a lángok közé vessék: dirr, dirr, durr, durr. *Jozif, Lojzik, adjatok már még egy spréjt*, kéri a nevető, fogatlan szájú anyóka, a szemében láng, gyermeki láng...

A felgyújtott domboldalakon ballagok. Körbe-körbe forgok (a ragadozó madár még mindig valahol a magasban, a füst felett köröz, verdes a szárnyával, gyorsan verdes a szárnyával); és hirtelen szorongás fog el; körözök, forgok: mindenhol lángok. A felgyújtott domboldal közepén állok, és nincs hova menekülni. Már nem forgok, állok; a hamu íze a számban egyre keserűbb; a füst már nem illatos, hanem fojtogat; a nyugtalanság egyre jobban göngyölődik bennem, akár egy meggyújtott szalmaszál... Nem a megégett ruha, hús és haj ízét érzem már? Nem a bugyogó vér iszonyatát érzem már? Köhögés: az, amit az imént még mohón belélegeztem, épp azt köhögöm most ki hirtelen... Meg kell nyugodnom; egy pillanatra ki kell törölnöm a szememből a hamukönnyeket, és menekülési útvonalat kell találnom. Ott, igen ott; ott azon a dombon a Duna felé: egy fehér köves, poros út, az biztos nem gyullad meg; és – igen, ott, ott az előtt a hullámozó lángfal előtt vezethet a zöldnek erre az egyelőre nem lángoló szigetére is egy a fehér szalag... A ragadozó madár eltűnt; letörölöm a homlokomról az izzadságot és kormot, a könnyek sós íze a hamu ízével keveredik; gyorsan a fehér út felé veszem az irányt, a még zöld fűvön meg a már feketén (mintha ropogós, vékonyka, fekete hajszálok lennének); a szívem még nem nyugodott meg; ver és ver, a nyugtalanságtól és reménytől lángolva... ■■■

sírás

Ma Wojneréknél ebédeltem. Az öreg Wojner elcsípett a szentmise után a templomnál, és nem hagyta magát lebeszélni; először el kell mennünk a kocsmába, *hogy az asszonyok be tudják fejezni*; aztán át kell mennem hozzájuk, egy igazi balkáni vasárnap ebédre.

A tisztán megterített asztalnál ültünk: Wojner, Wojner öregecske apja, Wojner testvére, Wojner fogyatékos fia és én (ez a négy férfi bátortalanul mosolygott; arany fogak a szájukban, sovány meggyötört arcok, szinte azonos arcok; mindig csodálattal töltött el, hogy az előző generációk vonásai milyen hangsúlyosan hullanak itt a következőre, és modellezik hűen és megalkuvást nem tűrően a saját képükre; négy napbarnított férfi éles vonásokkal; csak a fogyatékos – szellemi fogyatékos – fiúnak volt egy kicsit más a kifejezése a szemek körül, sőt talán csak a *szemében*: egyébként viszont ugyanolyan volt, igen, teljesen ugyanolyan). Az asszonyok már ettek, most a kályha által kifűtött szobában szaladgáltak, karcú poharakba töltögették nekünk a gyenge szilva- és *kulovatkapálinkát*; és további és további fogásokat tettek az asztalra: kukoricalepényt, *szármát*, savanyú uborkát, leveseket, káposztával töltött paprikát, húst; és pálinkát és pálinkát...

Wojneréknél ma voltam először (az alatt a négy év alatt, amióta itt vagyok, szinte az összes családnál, az összes házban megfordultam vasárnap ebéden); tanítottam néhány gyereket a szerteágazó családjukból; és természetesen ismerem Wojner fogyatékos fiát: néha integet nekem a földeken, amikor segíteni jár az asszonyoknak; kiabálva köszönget rám a nyitott ablakból, tavasszal és télen; és tipikus hintázó mozdulatával dülöngél (előre, hátra, mint a hintán) két paddal előttem a templom karzatán (az asszonyok lent énekelnek, mi férfiak paradox módon az orgona mellett hallgatunk a karzaton; Wojner fia dudorászik)...

A tisztán megterített asztalnál ültünk; a nagytata a pálinkától felvidulva hetet-havat öszszehordott, Wojner a fogyatékos felnőtt fiát etette. Egy tányérból ettek egy kanállal: egy falatot Wojner, a másikat a fia. A fiú jámbor tekintettel nézett az apjára; bal kezével néha megsimogatta a combját, néhányszor még az arcát is finoman megcsípte, vagy egyszerűen megsimogatta sovány, vasárnapira borotvált arcát. Amikor befejeztük az evést, Wojner fia finoman a keze közé fogta apja arcát, és úgy fordította a fejét, hogy közvetlenül az arcába nézzen, és nézett, fürkészően és csodálkozva szemlélte Wojnert; nézett az apja fáradt, szarkalábakkal ölelt szemébe; aztán derűs mosollyal előrehajolt, és éles orrával egészen finoman hozzáért Wojner éles orrához. Aztán amikor az arcával eltávolodott, és lassan a kezét is visszahúzta apja arcáról, Wojner elkapta az egyik kezét, és megcsókolta; gyengéden, szemérmesen, szinte csak jelzésszerűen, *gentleman módjára* (jutott eszembe – nem tudom, miért – abban a pillanatban éppen ez az abszurd szó)... Wojner fiát aztán Wojner felesége átvitte a konyhába az asszonyokhoz, mi pedig ültünk és pálinkát iszogattunk, amíg a nagytata mesélt és mesélt a háborúkról és bányákról és vadászatokról és Duna menti nációkról... Nem figyeltem oda: a pálinka, illetve valamiféle döbbenet egyre jobban a fejembe, fülembe és szemembe szállt...

Amikor megérkeztem nagy fehér házamba, a kályha már természetesen régen kialudt, sőt kihűlt. Álltam a szoba, a csöndes magányos szoba közepén; néztem az ókori görög költő kinyitott lapjaira, akit már néhány éve hiába, de konokul igyekeztem lefordítani; néztem a heverőmet, a könyveket és könyveket, képeket és szekrényeket, asztalt, ősrégi petróleumlámpát, kést, fűzetet, világatlaszt, a bögréket a meg nem ivott teával... A csend csendgett a fülemben; váratlanul kellemetlen és barátságtalan csend. Látszott a leheletem (elfelejtettem bezárni az ablaktáblákat; itt mindig be kell zárni az ablaktáblákat, hogy megtörjék és összezúzzák a balkáni tél éles szelét, amely egyébként könyörtelenül behatol a rosszul záródó ablakokon)... Tűz és meleg után vágyakoztam, ebben a hirtelen annyira átütő és éles, zord magányban. Kinyitottam a kályha ajtaját, letérdeltem a kukoricacsutkás dobozhoz, és amikor egyet kivettem, és belemártottam a naftás kannában (hány csutkát és hány kannát elégettem már a kialudt láng szüntelen feltámasztása során?) egyszer csak a kézfejemre esett egy nagy, meleg csepp: sírtam, akár egy kis gyerek... ■ ■ ■

hangok

Hőség van; de a szederpálinka nem égeti a torkot: hűt, mintegy varázsütésre hűt, gátolja az izzadást; árnyékolja a napot és szelet támaszt a testben, a tüdőben, a szívben, a tudatban: szellőt. Ülünk az udvaron a szőlőtőkék karéjos levelei alatt; a Duna illatos, az árnyékok zöldek; és mint már annyiszor elképedek, milyen mediterrán és görög hatást kelt minden; az ember leereszkedik a karsztvízű patak mentén néhány száz métert lefelé, leszáguld a néhány kilométeres szerpentineken: és egy mediterrán szőlőtöke árnyékában üldögél, érzi a tengeri fuvallatokat, az árnyékok pedig megzöldülnek... A cigány Ion tölt nekünk; a házából (ami valójában egy különféleképpen átépített és ráépített garázs) néha felkiált egy gyerek, néha női hang hallatszik: roma nyelv, amelyet Ostravában meg Brünnben hallottam mindig a Křenová és a Cejl utcán: egy kicsit más, de mégis ugyanaz. Ion tölt és tölt: jellegzetes barna arc a kerek szemüveg mögött (örökölt nagymamaszemüveg, nem az a John Lennon-féle). A feje mögött minaret a törökök és elvadult kutyák által lakott dunai szigeten (egy darabig önálló állam volt; amikor az első világháborút követően megfélemlkeztek róla a nagyhatalmak, így nem tartozott Szerbiához és Romániához sem). Jellegzetes barna Gandhi-szerű arc és minaret: mintha az ember a Mediterráneumból még tovább süllyedne: valahova Kasmírba, Pakisztánba, Bangladesbe... De egy korty szederpálinka visszaránt. És Ion hangja...

Amikor Véna Hausrojjal először jöttünk el hozzá, Ion folyamatosan meglepetéseket okozott. Legfőképp a nyelvváltásokkal: rákiabált a nejeire valamit cigányul, Vénával románul üdvözölték egymást. De amikor Véna elmagyarázta neki, hogy nem román vagyok, lassan előbújtak Ionból az elfeledett cseh szavak; gyakoriságuk és folyékonyáguk fokozatosan emelkedett; néhány mondat után már tökéletes cseh mondatok voltak, az idegen akcentus legkisebb jele nélkül... Véna, aki akkor egy motoralkatrész miatt érkezett hozzá, direkt nem mondta el nekem, hogy Ion Waitzenriedben nőtt fel; hogy Waitzenriedben is élt egykor egy cigány család. Élvezte a meglepetésemet...

Ion a mai napig ontja mindenféle irányban a roma, román és cseh szavakat; és onthatná még olaszul és németül is (németül néha direkt el is beszélgetek vele, ha egyedül vagyunk), mert néhány évig Torinóban és Münchenben is élt... Most a garázsában lakik, amit átépített házikóvá, amelyet kerttel és udvarral vett körül, ami felett az árnyat adó szőlőtőkék ágai tetőként magaslanak... Odabentről gyerekének hallatszik... Eszembe jut egy eset, ami rögtön az első ősszel történt meg velem. Amikor először volt énekórám a waitzenriedi iskolában, megkértem a gyerekeket, hogy énekeljék el nekem a kedvenc dalukat. A többségük egy kis egérről énekelt, akire ráküldik a macskát (és az becserkészi); csak Mynářék Pepinája énekelt rikácsoló hangon egy néhány torz roma szónyi különös melódiát. „És miért pont ez a dal tetszik neked, Josefínka?” „Nekem teccik az, hogy aztán a férfiak elpáholták azt a cigányt azza a lécce.” „Léccel?” „Já, akkó, mikó a Gaislerék kölykét keresztelték.” Amikor a délutáni kávénál elmeséltem ezt a kocsmáros Marjának, bólogatott: „Hát még; Gaislerék Vencája azzal a léccel akkor azt a cigányt úgy agyonverte, hogy ki kellett fizetnie.” „Mi az, hogy *ki kellett fizetnie*?” És Marje nyugodtan magyarázza, hogy hát a többi cigánynak; hogy ne mondjanak semmit, és *menjenek* el; az összes Gaisler aztán *el is ment Csehország*nak, és egyikük se mutatkozott itt többé... A románoknak mindenhol nehéz... De Ion sohasem panaszkodik. Elégedetten éldegél a garázsában nem messze a városkától, ami egy utcából és egy panelházból áll. Motorokat és autókat szerel, és szépen lassan (néhány emigrációt követően) kivívta a biztos helyét ebbel a különös Duna menti világban. Születésétől fogva ide tartozott, mégis ki kellett vívnia. A városkában, azon az egyetlen egy Duna parti utcán élnek románok, szerbek, lengyelek, csehek, németek, törökök, tatárok, bolgárok; a környező dombokon találunk még más nációkat is (derűs horvát falvacskák!), mindenki otthon van itt; Ionnak viszont valami olyasmivel kellett kivívnia a helyét, ami teljesen idegen ettől a Duna menti Babilontól: a munkával... De nem panaszkodik: szederpálinkát tölt; arrébb a Dunánál a szél finom fehér bányauledéket kavarr fel (a port, melyet néha

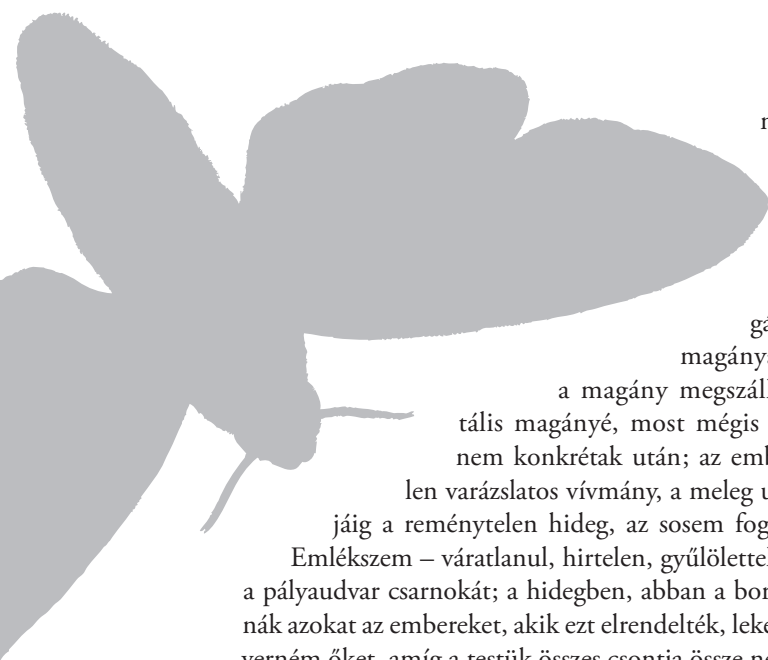
a *košava* – a heves dunai vihar – tizenegyedik egyiptomi csapásként a túlsó parton lévő szerb falvakra hord; most még azonban ez az üledék is mediterránnak, idillinek hat); a poros utak mentén büszke ökörfarkkórók merednek az ég felé, töretlenek, hajthatatlanok; ökörfarkkóró és minaret és a felhőtlen kék égbolt. A ház sötétjéből és hűvöséből kiszalad egy gyerek: meztelen barna gyermek, indiai, antik, balkáni: nagy, nomád, örökké hajléktalan szemű: és azon a nyelven karattyol, amelyik Európa egész Babelét átjárja, amely minden nyelvből merít, amellyel csak körülveszi magát, és amely csak néha fertőzi meg néhány szóval ezeknek a nyelveknek az argóját. Ion elmosolyodik, és folyékonyan átvált roma nyelvre: a hangja közben megváltozik; nem csak a nyelv változik meg, hanem a *nyelv*. Lenyűgöznek a hangnak ezek a változásai, amelyeknek semmi közük az idegen nyelvtanuláshoz, nyelvtanhoz és akcentusokhoz; az emberek itt a hangjukat változtatják meg, az emberekben itt *különböző hangok* élnek egymás mellett, nem csak különböző szavak; ahány hang, annyi húr: és harmónia, összhang, egyszer az egyik, másszor a másik, néha pedig egyszerre több húr egyidejű pengetése. Felesleges a beszéd. Az embernek ide kellett volna születnie; sosem születik meg benne egyetlen másik hang sem, ha nem ide születik, ha valahonnan északról vándorol ide, mint én. Beszélgethetek Ionnal románul, németül: de az csak a szavak, frázisok, nyelvtani szabályok, akcentusok és mellézköngék keresése lesz; sosem lesz az a könnyed és rejtélyes átugrás egyik hangról a másikba; sosem lesz a hangoknak az az utolérhetetlen balkáni polifóniája... A gyermek fürdik a finom bánati porban; Ion pedig nevet (mégis van egy közös és univerzális hangja az egész Babelnek), és újra tölt, mert szederpálinkából, napból és zöld árnyékokból sosincs elég...

fagy

Rosszul vagyok; szörnyű, kegyetlen hideg van: nincs hova rejtőzni. Nincs hova menekülni. Fát kell hasogatnom, és tüzet raknom, de pont ez az, amihez nincs erőm. Szomorúan idézem fel a várost: kávézó, könyvtár, kocsmá, múzeum, galéria, hülye önkiszolgáló, mozi: ezernyi fűtött helyiség, ahova el lehet rejtőzni, amikor az embert rázza ez az elviselhetetlen hideg. Legalább egy pillanatra, hogy a ruhákból elillanjon a fagy, hogy a húsból és a csontokból legalább egy kicsit elillanjon a fagy... Persze, itt a házam: de meg kell tartani a tüzet; életben kell tartani a tüzet, különben a testet áthatja a hideg, és vége van... Baktériumok, vírusok, fagy, fájdalom; a kocsmá zárva: az egyetlen helyiség, ahová legalább egy pillanatra el lehetne bújni...

Az embernek itt mindent magának kell kiinni a fenéig; az abszolút fenéig. Itt nincs egy segítő kéz; és az ember megint csak más módon van egyedül, mint a városban volt... „Magány a tömeg közepette, az a szörnyű anonimitás, blablabla blabla,” hajtogatják a tudósok az előadótermekben. Persze: a magány a tömeg közepette létezik, azt is ismerem; az erdő magánya, a vadon magánya a maga módján elviselhetőbb: de csak addig, amíg nem vagy fizikailag rosszul... Mert az emberek helyiségeket is létrehozhatnak, amelyekben meleg van, nyilvánosan hozzáférhető helyiségeket, amelyekbe el lehet bújni... Menj a hajléktalanok közé, azok sok mindent elmondanak a magányról a tömeg közepette; és

miért vetik alá magukat mégis inkább a nagyvárosnak ezt a „sokkal szörnyűbb” (mondaná a tudós a fűtött előadóteremben, mielőtt elhajtana fűtött autójával a fűtött edzőterembe) magányát, mint a vadon magányát... Kevesen imádják úgy a vadon magányát, mint én, már kis koromtól fogva a magány megszállottja voltam, a tökéletes, fundamentális magányé, most mégis a város, az emberek után vágyódom: nem konkrétak után; az emberi vívmányok után vágyódom, egyetlen varázslatos vívmány, a meleg után... Akinek még nem hatolt a csontjáig a reménytelen hideg, az sosem fogja megérteni a hideg alattomoságát...

Emlékszem – váratlanul, hirtelen, gyűlölettel –, ahogy Brünnben éjszakára bezárták a pályaudvar csarnokát; a hidegben, abban a borzasztó hidegben; hogyha a kezemre adnák azokat az embereket, akik ezt elrendelték, lekevernék nekik pár pofont, a kerítésléccel verném őket, amíg a testük összes csontja össze nem törik: Ti tudatlanok, szadista szarháziak, jégre veletek, jégre! Ah, még az emlékek is megfagynak a fejben, fáj...

Ha legalább ki lehetne mászni az udvarra, ha lehetne gyújtóst csinálni, és tüzet rakni; de rosszul vagyok: a kezemet átjárta a hideg egészen az ujjvégekig, a körmöm alatt fagy, fagy a körmöm alatt; és nincs már itt semmiféle hajléktalan testvériesség se, ami odahúzna az égő hordóhoz, a meleg varázslatos hamutartójához; legszívesebben felgyújtanám a paplant és az egész házat; kiolvadnék abban a tűzben, kiolvadnék abban a tűzben a jóléttől... A leheletem már nem melegít fel: amikor bebújok a paplan alá, fagyos szelet lélegzek ki: ha hirtelen rálehelnék a vízfolyásra, jégcsappá válna, igen: jégcsap...

Az ezekben a hegyekben megfagyottak történetei; a földeken megfagyott részegeké, a megfagyott reményvesztetteké, akik képtelenek voltak éjjel megtalálni a faluba vezető utat; és a legrosszabbak azoknak a történetei, akik közvetlenül a házukban fagytak meg, a magányos pásztorzállásokon; az ő kék arcuk mered rám a szobámban: bólogatnának a fejükkel, hívnának, hogy nézzek szembe ezzel az iszonyattal, de nem tudnak: ha megmozdítanák bármelyik testrészüket, leszakadna és jégzilánkokká zúzódna, jégzilánkokká... Én sem tudok már felkelni, nem tudok kimenni az udvarra; jégdarabbá váltam, amely szilánkokra török, amint csak egy kicsit is megmozdul; a paplan is már egy hóbucka, jégbucka... Bárcsak jönne valaki, fáklyával a kezében, egy lángocskával, még meleg lehetettel; bárcsak...

Peťovská Flóra fordítása

Matěj Hořava (1980): külföldön él, álnéven publikál. Számos folyóiratban (pl. *Tvar, Weles, Host, Respekt*) jelentek már meg versei és elbeszélései. Első könyve egy meditatív, önéletrajzi ihletésű, kifinomult stílusú próza, amely *Pálenka* (Pálinka) címmel, illetve *Prózy z Banátu* (Bánati prózák) alcímmel jelent meg. Töredékes fejezetei fokozatosan egy rendkívüli sorsot, a létezés egy sajátos módját ábrázoló mozaikká állnak össze. A regény 2015-ben elnyerte a Cseh Könyv, illetve a Magnesia Litera díjat. Eddig lengyel és bolgár nyelvre fordították le, magyarul a Typotex kiadó gondozásában fog megjelenni.

Peťovská Flóra (1986): szlavista, műfordító, irodalomszervező, az ELTE bölcsészkarának cseh–magyar szakán végzett, a Nyelvészettudományi Doktori Iskola abszolvált hallgatója. A budapesti cseh kulturális intézet, a Cseh Centrum munkatársa, emellett tanít. Cseh (Viktorie Hanišová, Matěj Hořava, Sára Vybíralová) és szlovák (Peter Balko, Janko Jesenský, Vincent Šikula) nyelvből prózát, illetve drámákat (Tomáš Dianiška, David Drábek, Jan Frič) fordít. Fordításai több folyóiratban (*Csodaceruza, Élet és Irodalom, Látó, Magyar Lettre Internationale*), illetve antológiában (*Férfi, nő, gyerek; Huszadik századi szlovák novellák; Kortárs cseh drámák; Különös küldemény*) is megjelentek. Jaroslav Rudiš *Nemzeti sugárút* (Typotex, 2017) című kisregényét követően Dora Csehova *Nem akartam Lenin lenni* című könyve a második önálló műfordításkötete.

A szem I.

Zárt szemmel csinálni,
csak a köztesben nyitni,
csak ha muszáj, hogy eligazodj,
miközben tudod, hogy még így sem
biztos a lépés, a haladás, a látás: nyíltan
egy helyben forogsz?

Csukott szemmel inni a kávé,
a vodkát, a ciánt, a másik levét,
csukott szemmel nyelni le a frissen facsart,
egyhetes spermát.
Csukott szemmel vizelni és verset írni,
nem számít, ha elütöd, vagy félremegy:
így lesz értelme a vágnak, így lesz renden
kívüli.

Azzal az ösztönösen összeránduló mozdulattal
csukni le a szem ajkait, ahogy az orgazmus
pillanatában szorítja össze a rést,
ki nem játssza az áhítatot,
ki hagyja, hogy átmossa belülről
a remegés,
s a sötétségben kiadja magát,
mint áldozatot.

Ha sokáig tartod csukva,
először minden kavarog: perverz
és istenfélő gondolatok. Csaponganak,
egymásba gondolják a másikat.
Majd ahogy telik a pillanat, az ugyanaz,
minden lassan oldódik és tisztul.
Nem marad, csak a nagy fekete
úr, s a perverz, félelemmel teli vágy,
hogy benne tűnj el, és így tovább.

A szem II.

Csukott szemmel a világ, olyan mintha végigimádkoznád. maszturbálás közben a csúcshatásért. a szűkre kulcsolt kéz a gyönyör abszolút ígérete: a vak imádásé. az erotikus fantáziakép *Róla* elragad, magával robbant az önkívületbe.

ha minden vágy kielégíthető
nélküle,
akkor miért nem teremtettünk szem
nélkül,
vagy fül nélkül, hisz a *minden állítólag*
látszik és hallatszik szervek nélkül is:
lásd: meditatív jelleg.
valami búzlik. még jó hogy orrod
az van hozzá.
de, ha nincs szem, ha nincs fül,
akkor miért az orgona, miért az ének,
miért a kereszt, és miért az aranyozott képek,
miért a nevetés? ha vakon és süketen nem
érezed a gyönyör erejét.
mégis csak a nyers látvány
mégis csak a nyers zene
a rés a megoldásra?

a trágár test, a romlott
elmond mindent:
nyögést, baszást, ölelést, csókot.
önkívületben a szó úgyis hallgat.
csak a hang marad: halk zokogása
dühre, s örülete. végül
a mély *csend, amely kétszer olyan*
erős. visszafelé.

a látás átadja magát a testnek,
a test a remegésnek, a remegés
a kifordult szemgolyóknak.
a végén minden értelmét veszti.
csak a test marad, vágya a megsemmisülésre.
s gyönyörrel tölt el, ha az ajkai
közt kicsordul, ha a halott tágra nyílt
szeme nem mozdul, miközben
fölé hajolva imádkozok érte.

El Roi

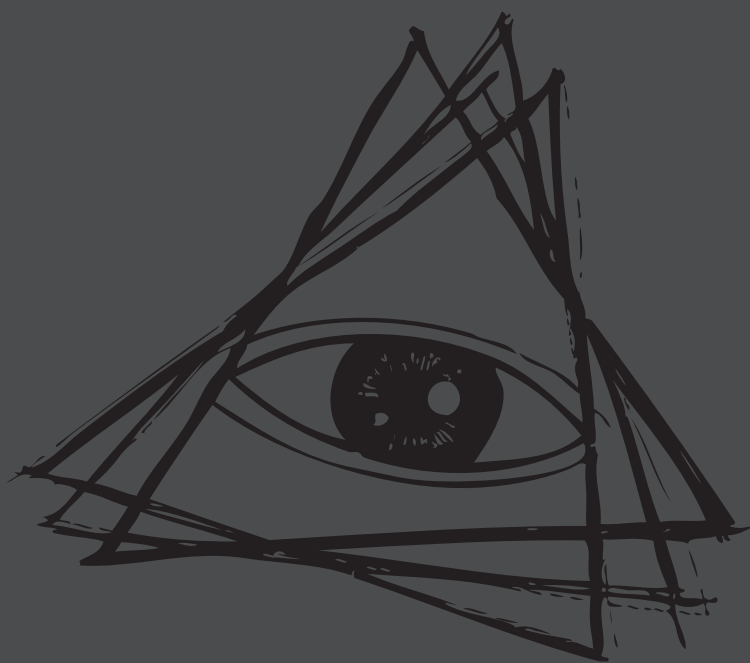
Arra tekintetem én itt, aki reám tekintett?

A tilalom kettős:

Sem a másikat, sem önmagad
nem pillanthatod meg:

A másik mindenestől tűnik el
a sötét, forró fátyolozott semmibe,
vagy mi tűnünk a törékeny
sárgába, ha a látás a másikkal,
vagy önmagunkkal párosul.

Nézd a szemhéjjak mögül, ahogy átfolyik
rajtad, a másik. Miközben alig érezhetően
fogod a kezét, a kezed. Nézd, ahogy néznéd
magad. alig láthatóan egy virág szemszögéből.
csak ne nézz bele a tükrödbe, csak ne vissza.
De az esztétika vágya, a test perverziója
visszanéz a tükörrre. Kinyitja a szemét,
ha akarja, ha nem
Magát virággá, a másikat semmivé képzei.

■ **Mellár Dávid** (Pozsonypüspöki, 1992): költő. Dunaszerdahelyen él,
a pozsonyi Comenius Egyetem hallgatója.

VAKfoltok

1988

Adam erőtlenül botorkált vissza a cellájába. Lerogyott a priccse, kétségbeesésében eleredtek a könnyei. Egy besúgó, egy áruló. Akkor inkább a becsületes halál, a golyó, az akasztófa, a tűzeges anyaföld a fenyvesek alatt. Egy másik belső hang is szót követelt: selymes füről, behavazott nyírfákról, karcsú női derekáról, karácsonyi mákos kalácsról mesélt, s megalkuvásról, mimikriről, semmitmondó általános jelentésekről. Az optimista jövővízió álomba ringatta Adamot. Minden filmkockáján a kihallgató tiszt szerepelt: Blažek mint intrikus, Blažek mint jóakaró, Blažek mint vadállat. Blažek szerepkörének megfelelő volt Kubiš elvtársnő asszisztenciája is. A segítőkész Blažek felett glóriás Zlatka repkedett, a pofonokat osztogató kihallgató tiszt körül pedig seprőn lovagoló boszorkány körözött. A leghátborzongatóbb mégis az az álomkép volt, amelyen Kubiš elvtársnő meztelenül kellett magát Blažek íróasztalán, aki behízelve próbálta Adamot szóra bírni, s ő vallott Helenáról, aki amerikai kém volt, a munkásosztály ellensége, egy áruló. Minden vádló szóval csökkent a távolság Zlatka rubensi teste és Adam száraz ajka között. Már szinte érezte Kubiš elvtársnő combja hajlatának a tüzeit, amikor külső hangok ragadták ki az álomképek kavalkádjából. Reggeli, borotválkozás, tekerő lépcsők.

A szobában Blažek elvtársan kívül egy idegen férfi is volt. Cigarettazott. Szürke, jelentéktelen alakja beleolvadt cigarettajának gomolygó füstoszlopába. Blažek rámosolygott Adamra, hellyel kínálta, majd elé tolt a papírt.

– Már csak ezt kell aláírnia, Zajac elvtárs, és szabad lesz. Meglátja, nincs ebben semmi ördögösség. Néha találkozik velem, elbeszélgetünk. Ha valami érdemlegesről szerez tudomást, hírt ad. Minden szigorúan titkos lesz. Ne féljen, senki nem fog tudomást szerezni a jelentéseiről. Fedőnév alatt fog dolgozni, semleges helyeken fogunk találkozgatni: étterem, presszó, mozi. Kap egy telefonszámot, ezen fog hívni, ha valami fontos információja lesz a számunkra. Délben már a kollégiumban lehet. Pár nap múlva itt a karácsony. Mindenki szeret otthon ünnepelni, nem igaz?

Adam a papír után nyúlt, s megpróbálta értelmezve elolvasni azt, ami rajta állt, de szemelőtt a betűk mindegyre összekuszálódtak, a szavak összefüggés és értelem nélküliek voltak. Szó volt benne titoktartásról, államtitokról, az államtitok megsértéséről, jelentésekről,

anonimitásról, kötelezettségekről. Most újra megszólalt a hang, ami egészen addig nem létezett, még Adam át nem lépte a börtön kapuit: Nem is olyan szörnyű, s ha nem lesz semmi jelentenivalód, akkor sem tehetnek semmit. Csak kijutni innen, újra élni. Mind-egy, hogy milyen áron. Ne feledd az ornitológust, az is ártatlan volt. A félelem újra görcsbe húzta a torkát, úgy érezte, egy hangot sem tud kipréselni magából.

– Gondolkozzon el rajta, hogy mi legyen a fedőneve. Én a piktorra gondoltam, de ha magának más ötlete lenne, azt is elfogadjuk.

– A piktor jó lesz – nyögte ki Adam.

Bláček nagy nyomtatott betűkkel írta rá a papír fejlécére: PIKTOR, majd tollat nyomott a kezébe:

– Itt írja alá.

Sófiai naplójából

1989. 11. 23

Annyira mások most ezek a novemberi napok. Sosem gondoltam volna, hogy valaha melegséggel fogok gondolni sötét, nyirkos reggelekre. A köd elfedi a jövő perspektíváját, teret enged a képzelet alkotóerejének. A kormos, égbe meredő kéményrengetegek mögül felkelő nap pedig áthidalja az álom és az ébrenlét dimenzióváltását. És lőn fény, és lőn vilamosok csilingelése, és lőn ömlő füst kéményobeliszkekből, és lőn PRAVDA, ami álgazságokat közöl, és lőn demonstráció, hogy kimondott szavakban együtt álmodjuk a jövőt, mi az utca népe. És lőn Sofi, akit különböző hófokú lázak emésztenek, és lőn Martin, akit teljesen beszippantottak az események. Délután egy kávé erejéig sikerült csak elcsípnem. Egyik cigit szívta a másik után.

– Martin, te eddig nem dohányoztál – jegyeztem meg az ötödik cigiről cigije után. Legyintett:

– De forradalmat sem csináltam – s ott folytatta, ahol abbahagyta: Mindenképpel el kell érni, hogy medializálva legyenek az utcán folyó események. Csak így válhatunk mozgalmá, csak így érhetünk el társadalmi megmozdulást. Ez lesz a mai meetingünk legfontosabb követelése.

Ömlött belőle a szó, majd váratlanul elhallgatott, s odahajolt hozzám. Úgy nézett rám, mintha egész lényemet magába akarta volna olvasztani múltammal, jelenemmel, jövőmmel egyetembe. Az az érzésem támadt, hogy végtelenül öregek vagyunk, s már időtlen idők óta ismerjük egymást. Mintha évmilliók óta itt ülnénk ezeken a kényelmetlen kávéházi székeken, s világok változtak, évszázadok meneteltek volna el mellettünk, s mi csak itt őriztük egymást az örökkévaló kezdete óta. Én vérpiros pulcsiban, ő hófehér ingben, kicsit felém hajolva, mintha a vállamra akarná hajtani a fejét. Koromfekete hajunkat egy ecset festette, egzotikus arcunkat egy kés faragta. Én lennék az ő oldalbordája, vagy ő az enyém, ezt ezután már soha senki sem fogja kideríteni. Ebben a pillanatban mindez nem is fontos, de lehet, hogy ezen a pillanaton túl már sosem lesz újra az, s mi örökre elfelejtjük a pillanat mágiáját, sorsszerű összetartozásunkat, csak két elárvult ruhadarab egy vérvörös pulóver és egy hófehér ing fog kísértetni és emlékezni két különböző gardrób leghátsó polcán. Megperzselt minket a perc, s mintha túl sokat tettünk volna bele magunkból zavartan kaptuk el tekintetünket. Martin sietősen vette a kabátját. Elbizonytalanodva állt fölöttem, még összehajoltam a jegyzetfüzeteimet. Túl közel állt ahhoz, hogy lássa, mennyire kívánom közelségét, s túl messze ahhoz, hogy igazán átérezhessük. Testünk szinte összeért, de az a pár centiméter késként szelte ketté a pillanatot. Megégetett minket a majdnem érintés, s Martin átment az asztal túloldalára. Egyik lábáról a másikra taposva kereste a beszélgetés fonalát. Jelentéktelenek voltak a mondatok, a szavak semmitmondók, mintha útközben elvesztették volna jelentésük. A jegyzetek bojkottálták elrakásukat, így csak ide-oda lettek tologatva az álmárvány kerek asztallapon, s mikor nagy nehezen a helyükre kerültek és a kabátomba is sikerült belebújnom, elhangzott az utolsó té-

tova mondat. Az utolsó, amelynek ugyanúgy nem volt semmi célja sem értelme, mint az összes öt megelőzőnek, s mi kiléptünk az ajtón, hogy beleolvadjunk az utca tömegébe és elfelejtsük, amit meg sem szabad lett volna sejtenuünk. A két szia és az egymásba kapaszkodó tekintet hátat fordított egymásnak, s a fehér ing és a vérvörös pulóver lépésről lépésre távolodott egymástól.

Ki lépi át a Rubicont?

Adam Zajac, továbbra is az erdészlak azilját élvezve próbált napirendre kerülni a változó világgal. A szülők és Šárka izgatottsága és lelkesedése nem ragadhatott rá, mivel nagy dózisu ellenanyaggal lett anno megmérgezve, orvosi szakzsargonnal élve immunizálva. Így immunitás mindenféle forradalmi fellángolás ellen, a kacsatollal töltött méretes dunna puha melegében olvasta az előzőnapu Pravdat. Bátorsága már nem terjedt ki annyira, hogy az aktuális sajtót olvassa. A tegnap híre már történelem – szokta mondogatni Delcsi Porta. Adam is ebben bízott, s a megtörtént események biztonságával barikádozta el magát. A múltban már minden megoldatott, nem tartogat meglepetéseket, de váratlan sorsfordulatokat és eseményeket sem. S mi másra vágyott Adam Zajac, ha nem éppen erre a biztonságra?

- A NÉP OLDALÁN ÁLLUNK – hangzottatták a Csehszlovák Néphadsereg vezetői.
- A NATO tagállamok rendületlenül fegyverkeznek, nem adják fel az erő politikáját és folyamatosan beavatkoznak más államok belügyeibe. Karöltve a dolgozókkal, földművesekkel és az értelmiség képviselőivel készek vagyunk védeni és megvédeni a szocializmus vívmányait, a szabadságot és a békét.

Kinek a szabadsága ez, ha nem a szüleimé, nem Šárkáié, nem Martiné, nem Sofié, de még Otto bácsié sem, aki igazán kommunista? Az enyém – ugrott be a válasz. – Az enyém s hasonló árulóké, mint amilyen én vagyok – tett pontot a gondolatmenet végére egy mélyebb hasító önreflexió.

– Adam, gyere gyorsan! A szlovák egyes nyitott dialógust fog közvetíteni. Kacsatollak temesetek el végleg és végérvényesen!

– Adam, nem hallod? – türelmetlenkedett Šárka. – Ezt nem lehet kihagyni.

– Megyek már...

– Ma különösen jó a kép – igazgatta a szobaantennát Štefan Zajac.

Az erdészlak lakói lélegzetvisszafojtva figyelték a havazó képet. A fekete – fehér képernyő alakjai eltorzultan, árnyékot hagyva maguk után zúgtak, recsegtak ki a szürke TESLA tévékészülékből. A hangminőség azonban átlagon felüli volt, a szavak, a mondatok teljesen kivehetők. A kék hegyek, mintha hátukat behúzza, utat engedve a TV szignálnak, járultak volna hozzá a forradalmárok támogatásához.

– A küldetés, ami az utcán születik, az új érdekek küldetése – szögezte le Budaj.

A kommunista vezetés csak a magát fújta: Megváltozott a pártban a helyzet, s a párt képes továbbvinni a népet. A szavaknak, mondatoknak semmi erejük nem volt, mintha eleve halva születtek volna. Körbe-körbe ugyanazok a frázisok hangzottak el teljesen függetlenül attól, hogy a milyen névcédula volt a beszélő előtt Chudoba, Kuruc vagy Sajmír. Kňažko meglegelte. Hangja határozottan, ostorként csattant a szembeüölők arcán:

– Maguk mondják, hogy most változott meg a helyzet a pártban, s maguk majd továbbvezetnek minket? 1948-tól már számtalanszor megváltozott a pártban a helyzet, s elég-szer megváltozott a pártvezetés is, de mindez nem hozott javulást, sőt, ellenkezőleg. Szörnyen mély krízisbe kerültünk.

– Nem akarjuk a korábbi sikertelenségek reprízét – toldotta meg Budaj.

Az üzemek kommunista igazgatói a generális sztrájkjal járó veszteségekről papoltak. Gál ironikusan jegyezte meg:

– A mi munkatermelékenységünk olyan, mintha ez a nép már évek óta sztrájkolna. A mi munkatermelékenységünk fele a más hasonló országokéinak.

A képsor hirtelen megszakadt, elhaló visszhangként recsegett ki még egy mondat a készülékből:

– Legfőképpen jogi államot kell létrehoznunk, a kommunista párt vezető szerepét definitíven ki kell törölnünk az alkotmányunkból.

Štefan Zajac szenvedélyesen felkiáltott:

– Átléptük a Rubicont. Anyjuk, erre inni kell! A legjobbat hozd, Marcel málnapálinkáját.

Elena Zajac pálinkát töltött, szemében meghatottság csillogott. Šárka arcának tűzrózsái még jobban elhalványították Adam sápadt ábrázatát. Zajacéknál az erdészlakban málna íze és 50 fokos tüze volt a forradalomnak.

1999

A júniusi meleg váratlanul teljesedett ki egyik percről a másikra a hideg, esős május után. Szinte bele lehetett harapni a langyos, páradús levegőbe, legalábbis Adamnak az volt az érzése, miközben búsan bandukolt festóállványával a petržalkai nagyparkba. Adamnak hosszúra nyúlt a csapadékos május. Hiányzott a park meghittsége, s a barátai, akikkel csak ott találkozhatott. Ez a park volt az otthona, s most ezt is el fogja veszíteni, mint annyi mindent az utóbbi 10 év alatt. S a kétségbeesés, ami akkor kerítette hatalmába, amikor Sofi boldogan lobogtatta meg előtte a telekvásárlási szerződést, magáért beszélt. Ez volt ugyanis a karácsonyi meglepetése, ajándéka, bónusza – Sofi szavaival élve. Mármost az építkezési telek Rusovcén, amit Sofi azért vásárolt meg, hogy Adamnak végre legyen műterme, ne kelljen minden nap a nehéz állványt vállán cipelve kimenni a parkba, hogy egy kis fényhez és levegőhöz jusson. Adam fényhiányra beszélt ki magát, bár a panelmázsolmányok színei nem azért voltak fakók, mert kevés volt az optikai fény. Az ihlető energiát Adam a parkban szerezte be. A panelházi mindennapok Sofival csak árnyai voltak Adam másik életének, s nemcsak a fény hiányzott belőlük, a levegő is, ami az elmúlt évek során észrevétlenül vészett ki a kapcsolatukból. Az építkezés gőzerővel haladt előre. A könnyűszerkezetes házak előnye, hogy nincs száradási idő, a favázat egyik napról a másikra felállították, aztán jöttek az OSB lemezek, a szálás hőszigetelés és a gipszkarton.

Adam lerohant a lépcsőn, szokása szerint félhangosan pergette magában a gondolatokat. Azt hittem, Sofi csak ugrat, hogy két hét múlva költözünk. Karácsonykor még abban reménykedtem, hogy csoda történik, Szofi meggondolja magát, vagy legalább 2-3 évig még elhúzódik az építkezés, de nem. Ma már a konyhabútort szerelik. Könnyűszerkezetes papundekli házba masszív diófa konyhabútort. Sofi tiltakozott, ne félj, nem lesz rusztikus, minimál. Pedig de örültem volna pár bőgő szarvasbikának ornamentalsként rajta. De se hajtóvadászat, se faunok, sem három grácia nem lesz rá kifaragva. Könnyes szemmel ismételtettem, diófa konyhabútor bőgő szarvasbika nélkül? Szofi azt hitte, komolyan oda vagyok érte, s vizsgálni kezdett, hogy talál valami faszobrászt, aki akár vadászjelenetet is kifarag nekem, s már azon gondolkodott melyik konyhaajtóra lehetne ilyen fergeteges giccset kibiggyeszteni, honnan lenne minimál látható a nappaliból... mert az meg abszolút minimál lesz, lelkendezett, olyan olasz minimál stílusban. Hát minimál legszívesebben felgyújtanám az égészet, fordítottam neki hátat, s becsaptam magam mögött a bejárati ajtót. Kulcs a zsebemben, tesztek rá gondoltam, lemegyek a Duna-partra a haverokhoz. Ott heverészték, mint midig, a parkoló mögött, ahol a betonlapokkal kirakott út eltűnik a Dunába.

– Egek, Dali... – dörmögött Fitos borgózősen. – Mi van, olajra lépett a védőangyalkád?
 – Ne cseszegesd – vágta hátba Kampó. – Te csak álmodozhatsz olyan bigéről, a kedvéért még én is absztinálnék.
 – Kampó, te? – röhögött idétlenül Virgács. Te absztinálnál? Menten feldobom a talpam...
 – Gáz van? – nyújtotta a borosüveget Adamnak Fitos.
 – Ja. Két hét múlva költözünk.
 – Mi a túró, nem azt mondtad, 2-3 év?
 – Könnyűszerkezetes.
 – Na, baszhatjuk... Eltűnsz majd te is a süllyesztőben, mint a Kisasszony – sercent a gyufa Virgács ujjai között.
 – A Kisasszony sem tűnt el – húzta meg az üveget Adam.
 – Nekem igen. A drogelvönő óta nem láttam. Hiányzik.
 – Na ja, egy kis porért szétette a lábát akárkinek – törülte meg a szája szélét Kampó.
 – Velem ingyért – sóhajtott Virgács.
 – Hard core romantika, Rómeó és Júlia a betontömbök mögött kefé.
 – Hát nem érted, szerettem, te állat!
 – Akkor miért nem?
 – Mit miért nem?
 – Miért nem tettél érte valamit? – Kampó merőn nézett Virgácsra. Virgács lesütötte a szemét:
 – Mít kellett volna tennem?
 – Hát, mint az a másik, bevinni elvonóra, otthont biztosítani neki, lehetőséget újra kezdeni, az helyett, hogy delíriumba kefélgetted napestig...
 – Otthont? Hol, miből?
 – Az apád pénzéből, te hülye. Elég lenne bocsánatot kérned, és újra a Slavín alatt hentegethetnéd a tökeidet.
 – Bocsánatot? Soha. Nem kell a koszos pénze, bassza meg.
 – Akkor Te is baszhatod a Kisasszonyt és most már végleg. Csak úgy mellesleg, láttam a múlt héten. Szép gömbölyű már a pocakja – heveredett le a föbbe Adam.
 – Pocakja?
 – Ja, terhes.
 – Terhes?
 – Babát vár, értetlen vagy? Boldog volt. Az öltönyös pasija is boldog volt, ahogy feszített mellette.
 – Terhes és boldog...
 – Ja.
 – Nem mondtad.
 – Minek mondtam volna, úgyis depressziós vagy. Felejtsd el.
 – Pedig meghaltam volna érte.
 – Minek? Ilyenkor nem meghalni kell, a szeretet nem a meghalásról szól, hanem a tetekről.
 – És ezt éppen te mondod nekem? – kapta fel a vizet Virgács. – Miért nem praktizálsz ezt otthon? Bort iszik és vizet prédikál, nézd már. Az a nő nemcsak szétrakja a lábát neked, de kitarat téged, etet, ruház, mos, főz, rád. Te oktatsz ki engem, selyemfiú, szétve-rem azt az álszent pofádat.
 – Azt mondtad, hogy szereted – válaszolt közönyösen Adam a Dunát bámulva.
 – Szeretem is, kibaszottul. Miért? Te nem?
 – Nem, én nem – bukott ki Adamból keserűen.
 Nem szeretem? Nem szeretem? Nem szeretem? – visszhangzott benne a kétely.

Éjfélkor álmából riasztotta Martint a mobilcsörgés. Még ilyenkor sem hagynak aludni, dűnnyögte. A szemét sem nyitotta ki, úgy matatott az éjjeliszekrényen, s kinyomta a hívást. Pár perc múlva a telefon újra belesengett az éjszakába. Kivágom az ablakon, vesztette el a türelmét, aztán kíváncsiságból mégis megnézte. Sofi. Akkor gáz van, gondolta.

– Felébresztettek?

- Á, nem – ásított egyet Martin.
- Ne haragudj, de annyira félek. Összevesztünk. Hét körül elrohant, s az óta nem jött haza.
- És?
- Mielőtt elment, azt mondta legszívesebben felgyújtana mindent.
- Mi mindent?
- Hát az új házat.
- Szerinted megtenné?
- Nem.
- Akkor?
- Nem azért félek.
- Ühm. Tudom. Őt félted. Segíthetek valamiben?
- Hát nem is tudom.
- Oda menjek?
- Nem akarlak madzagon húzgálni.
- Akkor?
- Ne haragudj. Jó éjszakát.
- Jó éjt. És ne aggódj, reggelig megkerül. Biztos az underground haverjaival vedel valahol a rakparton.
- Underground haverjaival?
- Ja. Homelessesekkel. Nem tudsz róla?
- Nem. Te honnan tudsz?
- Láttam őt párszor velük lófrálni.
- Azt hittem csak a parkba jár le festeni.
- Biztos oda is lejár. Na jóicckát. Reggel négykor kelek, Prágában van korán tárgyalásom.
- Vigyázz magadra.
- Te is.
- És ne haragudj.
- Nem haragszom. Bármikor hívhatsz, tudod.
- Tudom. Martin?
- Tessék.
- Á, semmi, szép álmokat.
- Szép álmokat, Sofi.

Martinnak kiment az álom a szeméből. A plafonra kirajzolódó árnyakat nézte és sajnálta, hogy nem ment el Sofihoz. Legalább vele lett volna. Sofi teát főzött volna, aztán a hokedlin ülve hallgathatták volna együtt a csendet és a falióra ketyegését. Majd legközelebb – gondolta, s először jobb oldalára, majd bal oldalára fordult, de hiába. Mentehetetlenül éber volt. Vette a mobilját, s bepötyögtette: MEGJÖTT? Pár perc múlva már ott volt a válasz: NEM. Martin felkelt, és odament az ablakhoz. Merengve nézte a kivilágított várost. Ilyenkor érezte, hogy magányos. Nagyon magányos. Már úgyszólván – gondolta –, két óra alvás ide-oda, egyre megy. Még a nyakkendőjét kötötte, szemügyre vette magát a tükörben: Nagyon megőszültem, s a borotválkozás is rám férne. Majd gondolatban legyintett: Mindegy. Sofi már úgyszólván látja a férfit bennem. Az aktatáskába azért még betette azt a szivárványos Gucci kendőt, amit a múlt héten vett Rómában neki. Örülni fog – mosolyodott el. – Szereti a kedves meglepetéseket.

Tizenöt perc múlva Sofi halk kopogtatást hallott. Nagyot dobban a szíve. Sietősen nyitott ajtót.

- Martin! – olvadt le szájáról a mosoly.
- Azt hitted, ő jött meg – hajtotta le a fejét csalódottan Martin. Mit vártál, gondolta magában, hogy a nyakadba ugrik?
- Köszí, hogy eljöttél – nyomott puszt az arcára Sofi. – Gyere, főzök neked egy teát.
- Csak megálltam, hogy minden rendben-e. Mennem kell.
- Még csak két óra. Hányra kell ott lenned?
- Fél nyolcra.
- Ne hülyéskedj, főzök egy teát. Mit fogsz csinálni ötkor Prágában?

– Alszom egyet az autóban.
– No, ne kérsd magad – karolt bele, s gyengéden a konyha felé húzta. Martin érezte testének illatát.

– Min is vesztetek össze?
– Hogy nincsenek bőgő szarvasok kifaragva a diófa kredencen.
– Tessék? – nézett értetlenül Martin Sofira. – Ezt nem mondd komolyan.
– Komolyan. A szarvasbika azonban csak kamu volt, Adam igazándiból azon borult ki, hogy két hét múlva költözünk. Most mit csináljak? Eladjam a házat? Maradjunk itt?
– Á, dehog. Véletlenül sem. Majd megszokja az öcskös. Kicsit rugalmatlan, de biztos megszokja.

Martin a hokedlire ült, hogy közelebb legyen hozzá, ahogy teát készített. A gyorsforralóba vizet engedett, az átlátszó csipkés hálóing alól kiejlett derekának hajlata. Combjai megfeszültek, ahogy lábujjhegyre állva nyújtózkodott a felső polcon levő teásdobozért.

– Tessék, válassz! – tette elé a teásdobozt, ahogy előrehajolt mellei kilátszottak a csipkedekkolbtól. Martin erős vágyat érzett, hogy magához ölelje. Behunyta a szemét, majd hirtelen felugrott a hokedliről és kirohant az előszobába. A Sofi ijedten szaladt utána.

– Valami baj van?
– Nem. Csak eszembe jutott, hogy hoztam neked valamit – remegő kézzel vette elő a kendőt az aktatáskájából. Sofi örült.

– Köszönöm – ölelte meg.
Martin csak állt, mint egy sóbálvány. Nem viszonzta az ölelést, mert attól retteget, hogy megtörik a varázs. S félt is. Magától. Attól, hogy elveszti a fejét, s másképp fogja Sofit ölelni.

– Megyek.
– Mi lesz a teával?
– Majd legközelebb.

Sofi szomorúan ült az ütött-kopott barna hokedlin a kattogó neonfényben. Reggel még annyira boldog volt, hogy két hét múlva beköltözhetnek. Miért nem látta eddig, hogy Adam görcsösen ragaszkodik eddigi életéhez, a paneltömbhöz, a parkhoz és valami homeless barátokhoz. Homless barátok... lehet, hogy Martin tévedett, nem is Adamot látta, csak valami alteregóját. Igaz, hogy Adam ivott, de este nem kocsmázott, zugívó volt.

Adam a Duna tükreán sinkózó fényeket nézte, a torztükröt, melyben fogatlan hold vi-csorgott. A hajnal szikéje belehasított a horizont feszes testébe. Horkolt körülötte a csend, Virgács álmában motyogott, Fitos embriópozícióban szuszogott, jobb kezében az üres vodkásüveget szorongatta. Kampóból fel-felhorkant az álom, gurgulázva törtek belőle elő a torokhangok. Távolabb a betontömbön többedmagával Delcsi Porta ült, s a lábát lóbálta:

– Selyemfű.
– A fancy man jobban kifejezi a lényeket – kapaszkodott fel melljük Mon Csi.
– Szerintem a gigoló mégiscsak elegánsabban hangzik – jegyezte meg ironikusan Brunelcsi egy fűszálat rágcsálva.
– Mi abban az elegáns, ha valakit eltartanak? – háborodott fel Mon Csi.
– De uraim, ne higgyünk a látszatnak. Különben is, hősünk művész, s az ifjú hölgy nevezhető mecénásnak is.

– Szoknyás Maecenas... – vihogott idétlenül Zahncsi.
– Mire jó ez a férfisovinizmus? Madam Pompadour, Nagy Katalin, Viktória királynő, férfiakat meghazudtoló Maecenasok voltak – dörmögött Plantón az orra alatt.
– A kis Jeanne... a kis kurtizán – vihogott idétlenül tovább Zahncsi.
– Ne becülje le XV. Lajos titkos tanácsosát!
– A titkos tanácsos kifejezést azért megkérdőjelezném – háborodott fel Zahncsi.
– Pedig az udvari pletyka szerint Lajos gyakran tűnt el fontos tárgyalások közepette a hozzá vezető titkos ajtón és sokszor órákig is megváratatta az urakat.
– Csak szóljon, uram, ha ezen túl a pásztorórát konzultációnak fogjuk becézni – sercent Zahncsiból az ironia.
– Az endorfinok jó hatással vannak a gondolkozásra – jegyezte meg Brunelcsi.
– Mester, maga erről tudna beszélni, igaz? – húzta el a száját Mon Csi.

- Maradjunk a tényeknél. Madam Pompadour bizonyíthatóan pártfogolta a művészeket és a tudományt. Például pazar színházi és operaelőadásokat szervezett az udvarban.
- Számításból. Ha Lajos nem depressziós, nem kellett volna találekonynak lennie.
- Anyagilag támogatta az Enciklopédia kiadását.
- Mert Voltaire és Rousseau tudtak a hölgy nyelvén beszélni...
- Diplomata volt, a 7 éves háború menetét nagyban befolyásolta.
- Azért volt francia oldalon annyi veszteség, a jaj, ha nők beleavatkoznak a férfi dolgokba, abból csak baj származik.
- Koholt vád.
- Történelmi valóság.
- Nem értek Önnel egyet, de van bennem annyi intelligencia, hogy nem megyek Önrel öltre Madame Pompadour miatt. Remélem férfisovén szemellenzője azért lehetővé teszi, hogy elismerje Nagy Katalin érdemeit?
- Újabb enciklopédista hölgy... az „Észak csillaga”. Úgy magunk közt, Voltaire tudott hízelegni.
- Katalint nem lehet lezárni azzal, hogy támogatta az enciklopédiát.
- A szerelmi afféjra gondol?
- Vérbő volt a hölgy, az hagyján... De azért csak úgy margóra jegyezzük meg: voltak kézzelfogható érdemei is.
- A Potemkin.falvakra gondol?
- Hagyjuk a hódító háborúkat – legyintett Plantón. – Nézzük, mit tett a felvilágosítás terjesztéséért.
- Arra gondol, hogy Ragyiscsevet száműzte Szibériába, mert rámutatott a jobbgység siralma helyzetére, vagy a szigorú cenzúrára, amit bevezetett?
- Az Ermitázsra.
- Kalinka, kalinka, kalinka moya
- A Szabad Gazdasági Társaságra.
- V sadu yagoda, malinka, malinka moya
- Kalinka, kalinka, kalinka moya,
- v sadu yagoda, malinka, malinka moya – énekelte a kórus.

Kint már világos volt, de a konyhában még égett a villany. Sofi az asztalra borulva aludt. Diszharmonikus volt a kollázs. Egy kéz kiollózta az ELLE magazinból a legszebb manöken fényképét, s ráragasztotta egy fotóra, ami egy hengermintás falú, ütött-kopott kredenccel felszerelt konyhát ábrázolt. Micsoda izlésficam, csóválta a fejét Adam, s megpróbálta a manöken fényképét sértetlenül lekapirgálni, hogy visszahelyezze megszokott környezetébe, az ELLE valamelyik lapjára. A kéz nagyon erős kulimászt használhatott, mert Adam minden próbálkozása ellenére a képnek még a szélét sem tudta elválasztani az új élethelyzetétől. – Ez jó ideragadt – motyogta. – Szépség, mi lenne, ha együttműködnél. Megemelhethéd például a jobb talpadat, esetleg a fenekeden billenthetnéd egy kicsit fél oldalra, hogy jobban alád férjen a körmöm és kicsit meglázhassam ezt a ragacsot. Minden próbálkozás hiábavaló volt. A manöken továbbra is ott szuszogott a kopott asztaltáblán. – Ha ez így jó neked – adta fel a sikertelen próbálkozást Adam –, akkor csak szenderegj ebben a lerobbant, zsírzagú konyhában, tündérekém. Ha meggondoltad magad, szólj, s visszaragasztalak az előző életedbe. Sokkal jobban illik hozzád a rivaldafény, a párizsi divatcuccok és a luxusautók, mint a mosogatórongy, fakanál, seprű. Bár egy seprű mindig jól jön, teliholdas éjszakákon még el is repülhetsz rajta egészen Párizsig, vagy Rómába, de reggelre Londonban is landolhatsz. Milyen beképzelt – gondolta –, még csak nem is válszol, pedig első ránézésre a virágok gyermekének néztem, maga volt a béke és a szeretet. She is the child of the flowers, peace and love, peace and love. She is the child of the flowers, peace and love, peace and love – dúdolgatta magában Adam.

Sofi dudorászásra ébredt. Adam ült mellette, szemét behunyva hintáztatta magát és énekelte: She is the child of the flowers, peace and love, peace and love.

– Adam!

Adam kinyitotta a szemét:

– A virágok gyermeke felébredt. Téged jól ideragasztottak, tudod? Megpróbáltalak levakarni erről a lerobban konyháról, de hiába. Ragasztódtál az ideragasztásodhoz, hehe. Pedig az ELLE címdalára akartalak visszarakni. Ott a helyed. Mit keres, az én lakótelepi konyhámban, szépségem?

Sofi zavarodottan nézte a férfit. Lassan eszmélt a realitásba. Nem tudta eldönteni, hogy Adam hullarészeg és nem tudja, mit beszél, esetleg hallucinál, vagy cinikus tréfát űz vele.

– Hol voltál az éjjel?

Adam meglepődve nézett Sofira:

– Ki vagy?

– Ne játszd a hülyét! – csapott Sofi az asztalra.

– Álljon meg a menet. Azt se tudom ki vagy. Itt alszol a konyhámban, úgy nézel ki, mint a virágok gyermeke. Nézlek, csodállak, egyszeriben felébredsz, s kiabálsz. Tűnj el, boszorkány!

Sofi ijedten nézett Adamra.

– Adam, én vagyok az, Sofi, nem ismeresz meg?

Adamban derengeni kezdett a felismerés.

– A csipkés hálóinged az ismerős. Mintha már találkoztunk volna. Tavaly Rómában?

– Nem voltunk tavaly Rómában.

– Akkor csak álmodtam veled. Biztos álmodtam veled, szépség.

Nem ismer meg, tényleg nem ismer meg – szörnyült el Sofi. Mit tegyek most? Martin Prágában, meg mit is mondana? Főzz neki kávé, dugd az ágyba, ha kijózanodik, akkor újra minden visszatér a megszokott kerékvágásba. Megszokott kerékvágás. Dolgozni, dolgozni, dolgozni, még bele nem döglöm. S intermezzóként? A szokásos kardiovaszkuláris tréning Adammal szobabicikli nélkül. A világért sem akarok megöregedni, mammográfiára, végbél-sonográfia járnai. Minek nekem a bot meg a tolószék, esetleg a kacsa s egyéb luxuscikk. Ha látnám a jövőmet, talán nem is akarnék élni. Olyan jó, hogy hajtom a mókuskereket, s fogalmam sincs, hogy merre és minek. Oly parányi az emberi lét a világmindenséghez képest, hogy szinte nincs is értelme. Csak a gyerek, a lenyomat, amit maga után hagy. Utánam semmi nem marad. Lenyomat sem. Mintha meg sem születtem volna.

– Szépség, tuti biztos, hogy ismerlek, csak azt nem tudom, hogy honnan, és ki vagy.

– Főzök neked egy kávé – állt fel Sofi fáradtan, s már csavarta is szét a kotyogót, hogy vizet engedjen bele, s megtömje Poprádi kávéval. Adamban a finom illat gyerekes megelégedést varázsolt:

– Kávé? Az jó lesz! – vigyorgott Sofira kislíusan.

– Aztán leteszlek aludni.

– Aludni, az jó lesz... – borult rá Adam az asztalra, s már szuszogott.

Sofi tanácstalanul nézett a kávéfőzőre, majd az alvó Adamra. Minek neki a kávé, minek neki az illatos damasztágy?

– Baszd meg! – csúszott ki a száján, s meglepődött, hogy káromkodott. Sofi nem szitkozódik, még magában sem, nem még hangosan. De ennek a trágár szónak a kimondása túllendítette kétségbeesésén, s újra pragmatikus mindennapjaiban találta magát. Az órájára nézett: Elkések. Nyolcra értekezlet. Sietősen öltözött, a lila köröket folyékony púder alá rejtette, rúzs, arcpír, pillantás a tükörbe: Manöken az ELLE-ből – húzta el a száját. – De minek és főleg kinek? ■ ■ ■

Bogyó Noémi: a pozsonyi Comenius Egyetem bölcsészkarán és a brit The Open University MBA szakán szerzett egyetemi fokozatokat. A Kalligramnál jelent meg a *Vakfoltok* című regénye.

Robotika szerelem

az app lehúzva
QR kódot olvasó
bájt kereső
arcfelismerő ujjlenyomat azonosító

az egész néhány megabájt

már nem látom derekán a hāj
mint remeg
azt se ő hogyan gyakorol kegyet
mikor szájába veszi
s torkán tűnik el
rengeteg hab
fogak közt darált növényi rost
állati zsír és húsanyag
feledés köde lepi
be
karcsú vala egykor
mi ma valag
már nem látom
karcsú magamat
darálom be a mindent

motorolaj
fermentált csók
édeni vasíz
sehol se már a szerelem
csak apró csavarjai
kisülő biztosíték
szerelem
akkumulátor sav és kifeszültség
mind okom szomorúságra
rozsdásodom csepegek

emberrobot
nincs benned elcukrozott kávé
se szalonnás pacal
mára
nem jut
szakadt bugyi elkent rúzs
deréktáji hidraulikus túlnyomás
poros a garázs

hol az olajozó zsírzó kenő
atmoszfémérő digitál
százhusz a pulzus
na hagyjuk

van újkori szerelmes vers
robotosan egymás felé
hullámhosszunkon morze
infra ultra blútút
az új út efelé vezet
gépesített az élvezet

kérem a kezed
ne csatold még le
csak fogni akartam
nem dolgozni vele

Vadnyugati origó

ORIGÓ

Mindent megírtam. Csak a kezdetekre (a legfontosabbra) nem kerítettem sort. Arra, hogy írónak készültem minden erőmmel. És hogy haza akartam menni. Ez két egymástól elválaszthatatlan dolog volt vadnyugati pályafutásom egész ideje alatt. Egy magát magyarnak valló írópálantha csakis így gondolkozhatott. Sikeres ember voltam, talán szégyelltem ezt a másik éneget? Megírtam – többször is – a kalandjaimat, de erről keveset beszéltem. Ha belefogtam, rossz versek születtek belőle, kétségbeesett klapanciák. Tucatnyi prózai nekirugaszkodás, jórészüik meg sem jelent. Pedig hát nekem ez a fogcsikorgató erőfeszítés volt hosszú évekig a vadnyugati életem.

Nagy fába vágom a fejszém. Látom már, hogy valahol a távoli múltban kell ezt a kiégésztést elkezdenem.

Amikor 1956-ban – három év eredménytelen próbálkozásai után – végre egyetemista lettem, én úgy végeztem az ELTE-n a magyar-francia szakot, hogy közben buszos maradtam: megtartottam a munkahelyemet. Nyugati életemet is valahogyan így képzeltem el: tanulmányútnak. Vagyis, hogy párizsi létemre (vagy mellette is) magyar író maradok. Mint látható, menthetetlenül hűséges (konzervatív) természetű vagyok.

Most ezekről a kezdetekről szeretnék beszélni. Az első francia évekről. 1956 traumája után. Magányos erőfeszítéseimről, távol enyéimtől, idegen nyelvi közegben. Távol az emigráció szellemi központjaitól.

Nem könnyű a dolgom. Most, nyolcvanévesen próbálom először sorra venni (besatírozni) ezeket a fehér foltokat.

Párizsi szerkesztőm, Robert Kanters javasolta: próbáljak mélyebbre ásni. Nem könnyű: akárcsak a szemét, újra meg újra a felszínen találtam magam.

Magányos kislíú voltam. Azok, akik szerettek, elpusztultak a háborúban. Nem tanultam meg kimutatni az érzelmeimet. Persze ez is csak félig igaz. Mert a kutyámat például elszántan szerettem. Hozzá, Csinihez írtam egyik első versemet. Hogy hányszor voltam

szerelmes, nem is sorolom. Reménytelenül, természetesen. És hogy mennyit sírtam, amikor egy-egy ilyen titkos kapcsolatnak vége lett.

Azután, ez a másik nagy kiábrándulás. Az, hogy – ’56 menekültje – csalódtam, keservesen csalódtam mindabban, amit a vasfüggöny túloldalán találtam. Úgy éreztem: becsaptak, és ez a fene nagy szabadság értelmetlenebb, mint az, ami mögöttem maradt.

„Tisztátalan a föld, amelyre bementek!” – Ézsdrás figyelmeztetését írtam vadnyugati verseim fölé. A száműzött elbizonytalanodik: „Becstelen világban (nem érti, miért kell) szembefordulni a becstelenséggel.” A kétségbeesés ilyen sorokat sajtolt ki belőlem:

*„Elforgácsolódik minden: a tehetség
az erő a jóra való akarat
az idő is homokként pereg
értetlen szeretetlen mire várok
haszontalan élnem mire jó?
Boldogok a hosszú útra menők
boldogok a gályarabok, mert ők tudják:
hasadnak a habok.”*

Tucatnyi ilyen verset írtam. Az asztalfióknak: nem mertem őket megmutatni senkinek. Később már csak azért sem, mert fájdalmasan gyengéknek bizonyultak.

„Hallgatásra ítélték” – írtam példának okáért – „hát megfutamodtál. Ordíthatsz már: hullámzik a süket sivatag.” És így tovább. A legvadabb anarchisták sem írtak ennyi indulatos szöveget.

Mindez korántsem volt veszélytelen. Még a gyarmati háborúk idején elküldtem Párizsba néhány, az arabokkal rokonszenvező versemet. „Gyújts sürgősen alájuk!” – válaszolta kiadóm. „Nem jó, ha ilyen írásokat találnak egy idegennél. Ha nem vigyázol, kiutasítanak!”

Időbe került, mire úgy, ahogy lecsillapodtam, és ki tudtam nevetni új környezetemet. Kigúnyoltam a „szürkéknék” csúfolt franciákat és a háborús emigrációnak tragikomikus számárságait.

De ekkor már nem csak verseket írtam. Fennmaradt mellettük néhány gunyoros prózai szövegem. Ügyetlen próbálkozások. Ma már szerencsére nem tud róluk senki sem.

Még egy „időszakos lelki kalauzsnak” elnevezett újságot is kiadtam, a tizenkét számot megért *Szomorú Vasárnapot*. Igaz, hogy ez már nem annyira a franciákon, mint a magyar emigráció csetlés-botlásán mulatott. Így született a Nyugaton mennybemenesztett börtönköltészet „dicsérete”, és a „Balos ballada”:

*„Balos vagyok és intellektuel –
Balga, bösz értelmiség
Hő szívem baloldalon dobog
Érted, óh, összemberiség!”*

Csak ritkán jajdultam fel úgy, mint ebben a zsenge zengeményben:

*„Szendvics-ember volt az apám
Szendvics-ember vagyok én is
Lehet-e szendvics-ember a fiam?”*

Egy szó mint száz: kettős okom volt rá, hogy ne verjem nagydobra az érzelmeimet. Egyrészt, párizsi kiadóm figyelmeztetése, másrészt a felismerés, hogy nagyon ügyetlenek az én verseim. Életművemben – ha egyszer összeállításra kerül – remélem, nem fog ezekről hosszan értekezni senki sem.

Hátországom azért volt ezekben az üzött, magányos éveimben is. Régi, otthoni életemről írtam, munkatársaimról, kalauzokról, kocskísérőkről és keszonosokról. A hóhányókról, éjjeli műszakban lapátolókról, az ötvenes évek alacsony égboltja alatt.

A hajdani társaknak sorolgattam vadnyugati tapasztalataimat. „Ezért jöttem ide?” – kérdezi az „Epilóg”. „megdögleni, mint a vadállat? Elrejtteni a maradványaimat? ...Nincs nagyobb székelyen” – így fejeződik be ez a lamentáció – „mint egy magára hagyott ember. Nincs nagyobb gyalázat, mint a szeretetlenség.” Másrészt: „Túlélni nem székelyen. Az élet feladása gyalázat.”

Ellentmondások gyűjteménye. Depressziós prózát írni nem könnyű dolog. Próbáltam persze talpra állni, beilleszkedni én is. Írtam francia környezetemről: hajléktalanokról, házalókról, kőművesekről, akikkel együtt kevertük a maltert a dijoni pályaudvaron. A „lágér-arbeitekről”, a kölni futószalagon. Mindezt többnyire franciául, többnek közülük nincs is magyar változata. Szereplőik általában afrikaiak. Történetüknek Párizshoz, Galliához nem sok köze van.

Egyik társamnak, Fadika Didinek, még egy hosszú, monoton dalát is lejegyeztem, miközben kopácsoltuk az ütemet ott a pályaudvaron. „ha Vamoussának pénze lesz, bizony...” – így szólt a nóta – „repülőre száll majd, elrepül, mint egy kismadár. Meg sem áll Abidjanig, bizony, meg sem áll hazáig...”

Az ilyen írásoknak nem volt sikere Gallimardnál. Őket inkább a hidegháborús menekült panasza érdekelte. Az, hogy a vasfüggöny túloldalán sem volt fenékgig tejfel az élet. Hogy kitört odaát is valamiféle felkelés, forradalom. Pedig franciául jól megírtam ezeket a történeteket. Csak a magyar változatok nem érték el az általam elképzelt színvonalat. Vamoussa dala is minden hazai válogatásból kimaradt.

Ez lett a sorsa huszonévesen írt első verseimnek, és a tucatnyi rövidprózai próbálkozásnak életem talán legkeservesebb korszakában, amikor magyar író akartam maradni, csak azért is, idegen nyelvi közegben, magányosan.

Ez az én másik életem. Nem könnyű összeszedni. Úgy látszik, jó természetem van. Mint a nóta mondja: csak a szépre emlékezem. Ami elviselhetetlen, elfeledem.

Hát csak így. Most már csak valami címet kellene adni a mesének. Vadnyugati origo? Legyen. Egy ember élete, akit fél évszázadon át úgy, ahogy megtartottak ezek a történetek.

Ferdinandy György: 1935-ben született. Egyetemi hallgató és buszkalauz, amikor elhagyja az országot 1956-ban. 11 évig él Franciaországban, elvégzi az egyetemet, franciául ír, könyveit két díjjal ismerik el. Megélhetési gondok miatt átköltözik Puerto Ricóba, ahol 35 éven át egyetemi tanár. A karibi szigeten már magyarul ír és publikál. 1988-ban jelenik meg első hazai kötete a *Szerecsenséggem története*. Fél száz könyvét adták ki, számos folyóirat szerzője, francia és spanyol kötetekkel is jelen van az irodalomban. 2000-ben hazatelepül, ma ingázik Budapest és Miami között.

BRÓDY, a bárd

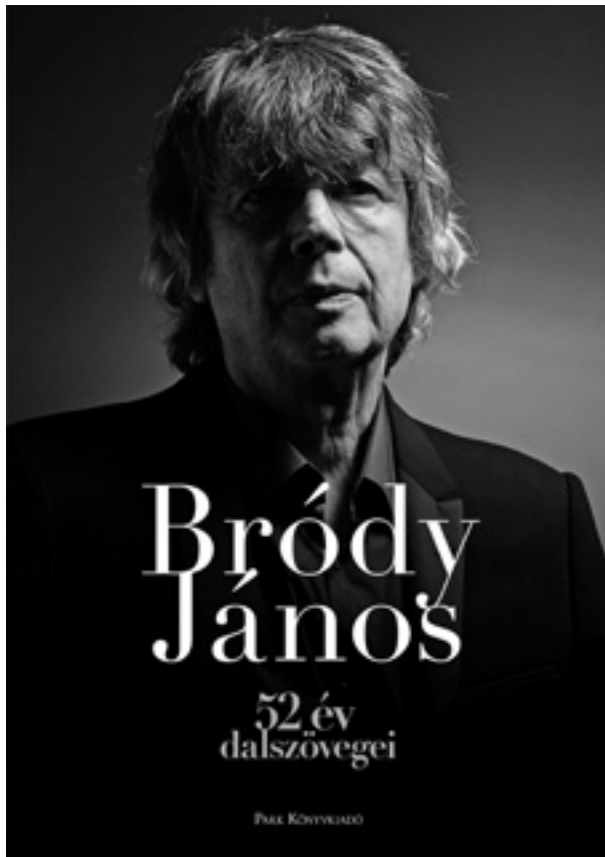
Bródy János: *52 év dalszövegei*
Park Könyvkiadó, 2017

Ötvenkét év dalszövegei címmel most jelent meg Bródy János líra-dal-vers gyűjteménye, hadd használjam e kötetet apropóként a róla készülő portréhoz

Esszét írok, azért válogathatok, kiemelhetem kedvenceimet, melyek szívemhez nőttek. Tudom, hogy lehetetlen vállalkozás, ha koncertről írnék, más lenne, elkapna a tömegmámor, és mást hallanék, mint amit szól. Azt is tudom, hogy a dal és szöveg totalitását nem lehet felbontani, de Bródy dalszerző, (költő), tán van értelme a kutakodásnak. Szóval, ami szívemhez nőtt, s amiért olykor hat-nyolcezer ember őrzöng a stadionban, mondjuk a *Földvár felé félúton* c. dal. Stoppos az út szélén, megáll. Az őszi nap borong, a lány rá se néz. Kéri, ha Földvár felé, elviszi. Nincs válasz, az őszi nap felragyog, hogy lássék a lány arcán egy leguruló könnycsepp. Nem érti – se a stoppos, se a lány, nincs dialóg, némaság van („tán süket ez a lány?”) – és Bródynak menni kell, mert várják a művházban.

És háromsoronként jön a refrén, „Földvár felé félúton.” Mert a dalnak balladás struktúrája van, lényege a „semmi se történik a pusztaságában”. Ez a dal/vers fantasztikus ereje: indulna történés, de még sincs, megáll félúton, nincs folytatás és nincs poén, nincs hepiend, a kocsis tovább megy, a lány marad. Igaz van, a dal végén egy epilóg: Bródy azóta figyel az út jobboldalát, ha netán, véletlenül, valami csoda folytán ott lenne megint a lány, megvigasztalná. (Ez utóbbi kiegészítés már hangyányit ironikus. Ami Bródy specialitása, ha már bögni akarsz, jön egy halvány, ironikus felütés...)

A refrénnel széttördelt mini-sztori – amiben nem történik semmi – azért döbbenetes, mert a hallgatóság várakozásra fut ki, hátha mégis, hátha mozdul a lány, legalább ránéz a sráca az autóban. De nem. És nincs magyarázat, hogy miért nem néz rá – vár valakit? Valaki kirakta az út közepére? Gyalog ment és elfáradt – semmit se tudunk, és ez a bizonytalanság adja a dal dinamikáját, a várakozás és csalódás. És a Nap, előbb őszi, szomorkás, aztán ragyog, de csak azért, hogy a könnyek csillogjanak a lány arcán: valamit mégis jelent, hogy itt áll Földvár felé félúton... Csak nem tudod megfejtetni, mint ahogy az élet nagy dolgait sem vagy képes szétszálazni. Különben is: nem kell mindig hepiend – jobb félúton. A háromsoros strófák plusz refrén között szünet, csak várj, hátha – de nem, a szünet csak a tiéd. A remény hal meg utoljára.

A másik kedvencem két verzióban él a youtube-on: Bródyval szó-lóban és Albert Györgyivel duóként (*Filléres emlékeim*). Ez utóbbi játékos ugyan, de már tiszta filozófia. Hogy a kéróban szanaszét hevernek értelmetlen tárgyak, kinek nincs ez így? (a rendmániásokat kivéve). Emlékek – gyöngysor, szakadt nyaklánc, felé-be tört mézeskalács – akkora telitalát, hogy majd megdöglök, pedig már vagy tizedszer hallgatom. Mert így van, így él az ember, én is, ha kihúzom, a fiókom tele van értelmetlen apróságokkal: redisz-tollszem (tudod, még mi volt az, és kinek kellett vennem?) egy csigaház Jugóból, egy picike nyuszi (porcelán) Ágitól kaptam kb. hatvan éve, apám órája (szovjet) – a tárgyak gyűlnek, rajtam kívül senki se tudja mire jók, mit hordoznak. Mert belül jelentésük van, valamikor fontosak voltak, emlékeket rejtene.

Bródy felfedezi az *apró kacatok fontosságát*, „ők tudják mennyit ér az életem” mondja a refrén. És ez nem

poén, ez mély filozófia. Ketten éneklük, Bródy olykor elmosolyodik az apróságok marhaságán, de aztán azt mondja, hogy nincs ereje kidobni őket. Hogy is lenne, mindegyik hord valamit életéből, nem valami nagy tragédiát, csak egy apróságot, amit feledni kellett, és aminek letétje mégis itt marad, hogy ne lehessen felejtani. Erre mondtam, hogy ez már filozófia: mert, hogy nem (csak) a nagy dolgok-tárgyak hordják az ember múltját, lényegét, hanem ezek a „filléres emlékek”. Mindegyiknek története van, mégpedig mások által megfeythetetlen, csak személyes dekódolásra ítélt. És nincs magyarázat, csak a „filléres emlékeim” refrénje, „melyek oly drágák nekem.” Nincs elmesélve, hogy miért „drágák”, hogy kitől való, amit kapott. Ugyanebből az anyagból van szabva a „Mama kérlek, meséld el nekem” c. dal, egyes szám első személyben beszél, hisz nem mindenki meri megkérdeni anyukáját, de ez az apróság életbevágóvá nő a vége felé, a vers kibomlásban. (Milyen kár, hogy anyák napjaira, a sokszoros idézéssel elkoptatták ezt a kis csodát...)

A dalok abszolút személyesek és mégis egy halvány distancia tartja őket a föld felett, nehogy már szentimentálisak legyenek. A bárd és a személy azonos is, meg különbözik is: a dal „alanya” más, mint aki éneklő, közben csak akkor van hatása, ha autentikusan ő az, aki ezeket dalban/gitáron elmondja. A szentimentális „felhang” és a tárgyak brutális objektivitása olyan feszültséget hord, hogy nem tudsz szabadulni tőlük. Törékeny hangulat. Ha netán egy giccses fordulat beugrana, vége lenne a lebegő-törékeny hangulatnak, de nem Bródynál nincs ilyen. Nem is intellektuális tartása miatt, hanem habitusa révén. Mert ő mindig ilyen, áll és játszik, olykor mosolyog (épp hogy...) és jön belőle a dal (és bölcselem). Különösen így van ez a videóban, Albert Györgyi majd tíz éve halott, itt meg szakad farmerben, énekel Bródy „alá” – aki néha rámosolyog, „mit tudod te, miről beszéllek én ezekkel a kacatokkal...”

Ehhez tartozik, hogy Bródy voltaképp „énekbeszéddel” varázsol el, nincs nagy hangterjedelme, olyan, mintha beszélgetnétek – bár a dallam mégis csak viszi a szöveget, amit eddig próbáltam „versként” kézbe venni. Az énekbeszéd legitim előadói stílus (Cseh Tamás énekhanga is ilyesmi volt, csak másképp...). A dalok bájához ez is hozzátartozik.

A „bárd”

Akkor a legjobb, mikor egy szál gitárral, jeansben áll a színpadon – nincs se vokál, se zeknar, se lézer-játék, csak ő, amint magáról mesél, de mintha valami harmadik ember-ről szólna a mese, pedig amit mond – abszolút személyes. Egy nemrég készült interjúban hökkentő esztétikai tétellel lep meg. Azt mondja, hogy a most megjelent kötetének 800 dalából kb. 10%-a az, amit a pódiumon előad, és ezt a hányadot nem ő, hanem a közönség választja ki. Hiába gondolja, hogy amit épp ír, az befut és sláger lesz, a publikum – az „ezerfejű” – másképp dönt, és azt kéri, ami az övé: ketten csinálják a siker-dalokat. Ha nagyképp lennék, mondanám, hogy így működik a befogadás-esztétika: a publikum társszerző, legalábbis a siker felépítésében. Abban, hogy mi legyen/lehet siker, és aztán évtizedeken át visszatapsolják, hogy nekünk azt énekelj... És még valami, ugyancsak ő mondja (Veisz Alindának), hogy ő elsősorban alkotó, dalokat ír. Ami azt jelenti, hogy beugrik a fejébe egy sor, egy frappáns, sűrített mondat, ami refrén lehet – elteszi, később jön hozzá felvezető és kibomlik a refrén. Életét az írás vezérli, mondaná.

Na, jó, most fontosabbnak tartja alkotói-írói arcát – pláne e kötet árnyékában –, de azért ne feledjük: nevét-hírét, dalai visszhangját színpadi jelenlétével teremtette meg. Negyven éve áll ugyanabban a szerelésben, kócos hajjal, kamaszos félmosollyal, és így lett ikon. Nem jöhet ki másképp a színpadra, akár hol is játszik. Tán titka mégis csak az, hogy apróságokból építkezik: *Felföldiné estélye* címűben takaros (lepukkant) házikó a város szélén, Felföldiné – mikor kérdőívvvel jönnek – lánynevét használja, levelek nem jönnek, fiát elvesztette (lelőtték NY-ban), a dal hangulata külvárosi *song*, semmi extra. Felföldiné egyedül tesz-vesz a házban, olykor régi képeket nézeget, meg a síneket a töltésen. És aztán, mint egy lórúgás:

*Egy este újra megnézi a New yorki képeket
És fáradtan a konyhaszékre ül
Mindent jól bezár, csak épp a gázt nem zárja el
S az idők tengerében elmerül*

– az a „konyhaszék” tökéletes atmoszféra-teremtő főnév, helyszínrajz vagy egy lepukadt kisvilág szimbóluma – innen aztán már szinte magától jön a csendes *Abgang*, igazi „felföldinés” távozás. Ami minden csendessége ellenére, olyan, mint egy lórúgás, ahogy említettem. Pedig nincs kozmikus pesszimizmus, az élet ilyen, nem a rendszert vádolja, nem az életet. Senkit se vádol, Felföldiné *belül* hal meg, nem látja szem. Csak hallgatjuk csendes belenyugvással.

Igazságtalan vagyok: negyven év nagy dobásai közül kiválasztok két-három apróságot, hol van a „*Lesz még magyar köztársaság*”, hol van az „*Ezek ugyanazok*” c. kihegyezett politikai tollhegy (óriási sikerrel). Aztán meg estem le a székről, mikor láttam, hogy a generáció emblematisztikus dala („*Miért hagytuk, hogy így legyen*” 1968-ból való –még alig indította el szólókarrierjét és máris bombát robbantott. A sárga rózsza évtizedekig politikai szimbólum maradt...) Mégis itt maradnék, mert amibe beleszerettem, az az *Illés szekeren* c. dal – aminek lírája annyira szokatlan Bródytól, annyira kemény, majdnem azt mondanám, Ady Endré-s, (talán az is...). Minden benne van, a jelenből való majdnem totális kiábrándulás, a remények vesztese, és a titkos készülődés a végső útra. Hol van ez a vers (hadd nevezem annak) a korábbi „bárd”-fazonú, felszólító módtól, reménytől, közönytől. Itt minden van, találkozás Istennel, a végső leszámolással, a szekérrel, az eredeti-mítosszal (gondolj a címre, *Illés szekeren* – mert, hogy azon lovagol a Himaláján is...) Óriási vers, összefoglalása egy életműnek, egy korszaknak, egy világnak. (By the way: bibliai szöveggel indul...)

*Az Úr Illésként elviszi mind,
Kiket nagyon sújt és szeret:*

*Ég s Föld között, bús-hazátlanul
Hajtja őket a Sors szele.*

*Szívük izzik, agyuk jégcsapos,
A Föld reájuk föl kacag
S jég-útjukat szánva szórja be
Hideg gyémántporral a Nap*

Ez azért teljesen más líra, „bárdként” is, dalszerzőként is, életművet lezáró ráadásként is, mint amit eddig írt-énekel: „*a Föld rájuk föl kacag*” – itt cseng nekem vissza Ady, s hogy Bródy él ezzel a hangulati utalással az külön gyönyörűség. Miközben persze átüt rajta a vég-ső pesszimizmus, - aminek korábbi verseiben-dalaiban nem engedett teret. Itt nem bírja tovább visszafogni magát, és a Nap is csak hideg gyémántporral vonja útjukat. (Egyébként nála a Nap állandó szereplő, akár őszi, akár nyári, de ott van oly sok versében/dalában.)

A gyűjtemény

Végül hadd szóljak a kötetről, az 52 év dalszövegeiről, vagyis Bródyról, a költőről. Vaskos kötet, minden benne van. Összes. Aminek van egy fontos tulajdonsága: az olvasó átéli az évszámok jelezte korok atmoszféráját. A tilalmat és ennek kijátszását. Az előszóban Rényi András írja meg, hogy Bródy erre a „jelbeszéd”-technikára építette költészetét – célozgat, nem mond ki, metaforázik, de te tudod, miről beszél. Ez volt a jelbeszéd-hagyomány csodája: ki lehetett mondani, mert volt fedőszöveg. És össze lehetett kacsintani a publikummal.

„Összes”, ami azt is jelenti, hogy komoly, nagy visszhangra találó versek-szövegek mellett ott vannak a közepes, vagy épp gyenge versek-dalok is. Néha erősítik a nagy durranásokat, máskor meg lehúzzák. Titkon megkérdeném: minek kellett egy hatszáz oldalas *opus magnum*?... (Tán keményebb szerkesztő kellett volna?) Hülyéket kérdezek: ilyen az „összes versek” műfaja. Petri kötetében sem csak csúcsteljesítmények vannak, mondanám, hogy átkötő szövegek. Igaz viszont, hogy ahogy megyünk előre az időben egyre több jó vers-dal születik, Bródy lírikusi Énje letisztul, nyelvezete karcsúbb lesz. A *Nyuggerdal*, meg a *Nincs pardon* c. versek-dalok (2011-2015) pl. zseniális sűrítménye, egy korosztály élet-érzésének, mondanám: vallomásának. „De jólesik, ha úgy érzem, hogy van, aki még szeret...” – mondja a *Nyuggerdalban*. Hát igen, az életkorba bezártság és a belőle való kitörés együtt, a „csak- azért-is” bája – elragadó. Egyáltalán a kötet eme részében szinte minden dal telitalálat: a költő beérett, nem kell semmire se tekintettel lennie, azt mond, ami a szívében, és amit a prozódia vagy a dallam megkíván.

Az „összes” formációban viszont benne van, ami a nagy dalok mögül mára már hiányzik: a születés korának atmoszférája, hogy mitől féltünk, miben reménykedtünk, mit vártunk, mit fojtottunk el annak idején. Ezek az „átkötő szövegek” ezt hozzánk elénk, a '70-es '80-as éveket, meg a rendszerváltás után kezdődő kiábrándulást, a „nem ezt vártuk” keserű szájízét. Ez a városi hangulat a gyengébb – illetve: közönség által nem felkapott dalokban – van jelen, mintegy díszletként érzékeltetve, milyen világ volt Bródy generációjának meghatározó évtizedeiben. És van, amikor vadul kitör belőle, mint az „*Édes életünk*” c. dal keserű csalódásában.

Jóslat

Utoljára hagytam a máig érvényes jóslatot. Nem szokott célozni a jövőre, de most erre veszi útját, s az eredmény: telitalálat. A „*Ne várd a májust*” c. dal (1982-84) már régóta kísér, benne vagyok, vele vagyok, ő velem van, mert annyira igaz, pláne ahogy megy az idő, és ahogy most várjuk a telet. Nem tudom magának írta-e vagy Zoránnak, a dalszöveg-kötet szerint ő a szerző, az interneten Sztevanovity. A dalt Zoránnal duóban is elő szokták adni. Mindegy: ez a „hosszú lesz, a tél én azt hiszem” sor – mindent elmond életünk hátra maradt részéről.

*Ijesztő szelek fújnak, kedvesem
Nem hoznak több tavaszt el fényesen
Fejünkre hullanak a csillagok
Rémülten ébrednek az álmodók*

*Készülj a hosszú télre, kedvesem
Mert hosszú lesz a tél, én azt hiszem.*

Az utolsó sor nagyon bejött. Túl a jóslaton, ez „*fejünkre hullanak a csillagok*” chagalli látomás külön megtépi az ember lelkét. Hogy a csudába hullanak fejünkre a csillagok, mi kell ahhoz, hogy a firmamentum a fejünkre zuhanjon? Világvége, kozmikus összeolvadás? Nem tudom. Csak azt érzem a dal higgadt ritmusából, csendes – nem szomorú – zenei intonációjából, hogy befellegzett. Legalábbis annak a generációnak, ami most batytyog a hetven-nyolcvan felé.

Erőlködök itten, pedig tudom, hogy ezeket a verseket-dalokat a zene, a Bródy féle szkepszissel-lélekkal telített kamaszos-pimasz dallam viszi, s enélkül itt most hiába erőlködöm, hogy lássatok feleim kivel éltek együtt. Nem feladatom a zenei frazírozásba beledumálni, de egy példát hadd hozzak. *Az utcán* c. dalban szerepel a híres, sokak által dúdolt sor, „*Nem tudtam, hova, de hova, de hova, de hova megyek – én.*” A „hova” ritmikusan ismétlődik, a harmadik ismétlés után vége a sornak – ám Bródy hozzátesz egy felfelé kunkorodó szótagot-hang: az „én”-t. És ezzel átlép – kvázi – a következő sorba, de mégse. Olyan ez, mint a lírában az „áthajlás („*enjambement*”), a sor befejeződik, de egy szó mégis áthajlik – „visszakanyarodik” – a következőbe, és ott ér véget. (Ugyanez a játék élvezhető *Az utcán* utolsó szakaszában is.) Na, ez az áthajló hangzás Bródy specialitása, a „dalmondat” nem ér véget a sor végén, nem ereszkedik le a befejezés hangzásához, hanem fennmarad, mintegy „véletlenül”. Amitől megbolondul a szöveg is, a dallam is – s ettől lesz élő az egész. Másutt másképp történik ez a dallam-bolondítás, - na ezért nem érvényes ezeket a dalokat „irodalmilag”, kvázi esztétikai eszközökkel elemezni. Mindegy, te is tudod, hogy a dal – szöveg és zene egysége, és ez megy át emlékeid tárházába.

És tovább: a kötet egésze – egy életmű – kihagyhatatlan kordokumentum. ■ ■ ■

Almási Miklós (1932): Az ELTE és a Művészetelméleti és Médiakutatási Intézet professor emeritusa. Kezdetben dráma (színház) és filozófia határozta meg életét, Lukács György tanítványaként sajátította el a szakmát, valamint a holisztikus gondolkodást. Első könyveit ez az észjárásbeli habitus határozta meg. 1990-től kezdte érdekelni a gazdaságfilozófia, egyáltalán az ökonómia (finánckapitalizmus), amiben sokat segítette az a kétszer egy év, amit Amerikában töltött: e rendszer működésének testközeli élménye határozta meg további tevékenységét. Attól kezdve véli úgy, hogy a világ folyását e tőkeformák globális – és radikálisan új – működése (és diszfunkciója) határozza meg. Szerelme azért az esztétika maradt, oktatóként, kritikusként, esszéistaként a művekkel való bíbelődés, a hermeneutika és elemzés tölti ki életét. 1987-ben választották akadémikussá, 2004-ben kapott Széchenyi-díjat. Könyvei a Kalligramnál: *A szerelem lehetetlensége* (2012), *Bevezetés a 21. századba* (minieszékek, 2015).

Az ÍRÁS által létezni

Az identitás kérdései

Visky András *Tanítványok* című drámájában¹

Drámairadalom és színházművészet szövevényes viszonyrendszerében az elmúlt évek, évtizedek egyik legfontosabb változása az a folyamat, amelynek köszönhetően a kritikai érdeklődés az irodalmi alkotások vizsgálata helyett egyre inkább a színház világa felé fordult. Ennek megfelelően a színháztudomány főként az olyan előadásokat tüntette ki figyelmével, amelyek lebontani igyekeztek a drámaszöveg uralmát fenntartó színpadi reprezentációt, helyet adva azoknak a posztdramatikus törekvéseknek, amelyek az írott drámát az előadás egyik, de közel sem centrális alkotórészének tekintik. Mindennek köszönhetően óhatatlanul háttérbe szorult a (kortárs) drámaszövegek iránti érdeklődés. Még az a rendkívül leegyszerűsítő módszertani megfontolás sem igazán érvényesül, miszerint a drámaszövegek értelmezése az irodalomtudomány, a színházi előadásoké pedig a színháztudomány feladata lenne. A korábbi aránytalanság mintha megfordulni látszana: vagyis a kortárs drámák legfeljebb csak egy-egy jól sikerült színházi bemutató kapcsán kerülnek az elemzői érdeklődés horizontjába. A kortárs drámaszövegek iránti érdeklődés mérséklődéséhez hozzájárul az a sajátos értékeit is, amelyre P. Müller Péter hívja fel a figyelmet: „Magyarországon, aki »csak« drámaíró, azt az irodalmi közvélemény, az irodalmár szakma nem tekinti írónak,

mert az írói elismertség előfeltétele egy regény vagy egy verseskötet megjelenítése.”²

S bár Visky András rendelkezik nem egy megjelentetett verseskötettel is, mégsem mondható, hogy drámaírói munkásságát részletesen feltárta volna a magyar irodalomtudomány. Árulkodó például, hogy ugyan P. Müller Péter monográfiájának értékítélete szerint az ezredforduló utáni időszakban „Visky András (1957) drámaírói munkássága emelkedik ki a kortárs, határon túli magyar szerzők közül,”³ a szerző mégsem szentel külön fejezetet az eddigi életmű bemutatásának. Ennek köszönhetően – egy-két kivételtől eltekintve – elsősorban nem is magukról a művekről, hanem a belőlük készült különböző színpadi produkciókról születnek elemzések. Az életmű iránti fokozottabb érdeklődést így nemcsak az inspirálhatja, hogy „a szóban forgó textusokat az irodalomtörténetírás (még) nem kanoizálta, nincsenek lezárt olvasataik, ezért nagyobb szabadsággal lehet értelmezni őket,”⁴ hanem az is, hogy Visky dramatikus szövegei a színpadi adaptációktól függetlenül is érdemesnek mutatkoznak arra, hogy önálló értelmezés tárgyát képezzék. Különösen igaz ez a *Tanítványokra*, mely magában hordozza mindazokat a dramaturgiai sajátosságokat, melyek az író színpadra szánt műveit jellemzik. Ráadásul a dráma azért is érdemelhet kiemelt figyelmet a Visky-darabok so-

rában, mert a szöveg – nem csupán szerteágazó intertextuális utalásai révén – párbeszédet kezdeményez az- zal a vitával, mely drámai textus és színpadi reprezentáció összetett viszonyát igyekszik tisztázni.

Tér és idő – a drámában és a színpadon

Visky drámáiban az alkotások szerkezetét és dramaturgiai világát alapjaiban meghatározó szerep jut a törté- néseket színre vivő (játék)térnek. Nem véletlen, hogy maga a szerző is egy olyan fogalommal jelöli a *Tanít- ványoknak* és a hozzá hasonló daraboknak a drama- turgiai jellemzőit, mely a választott térforma metafo- rikus értelmezésének felelteti meg a drámai szövegvi- látgot. A szócikk formájában megfogalmazott *barakk- dramaturgia* a *Tanítványokban* is alkalmazott térszer- kezetből kiindulva értelmezi a drámákat: a fogság és a bezártság szituációjára épülő alaphelyzet, mely ösz- szefüggésben áll a rabként megmutatkozó szereplők identitásválságával és szabadulási vágyával, alapjaiban határozza meg a darabban megformált személyek kö- zötti viszonyokat és az ezt reprezentáló dialógusokat. A rabságot jelentő zárt tér Visky számára nem egysze- rűen színpadtechnikai kérdés, hanem egzisztenciális, teológiai konnotációkat kapva formálja a drámai törté- néseket: „a barakk-dramaturgia a bezártságot radi- kálisan értelmezi, a szabadság elvesztésének ugyanis nincsenek fokozatai, amennyiben a szabadság hiánya minden esetben totálisan mutatja magát, és filozó- fiai-teológiai értelemben az élet elvesztésével azonos értékű.”⁵ A darabokban megjelenített fogság-szituá- ció így olyan időtapasztalatot juttat érvényre, mely a célelvűséget, az objektivitást és bizonyos mértékig a linearitást nélkülözve egyfajta időn kívüli állapot- ba helyezi a történeket, amiből következően a rab- ság végtelenségének képzete válik a drámai időszerke- zet meghatározójává.

A *Tanítványokban* megmutatkozó tér- és időviszo- nyok mibenlétéről elsősorban a szöveg drámai instruk- cióiból kaphat képet az olvasó. A darabban különösen fontos szerep jut az instrukcióknak, mivel azok nem egyszerűen a színpadi reprezentációt irányító kijelen- tésekként funkcionálnak, hanem olyan nyelvi elemek- ként, melyek a pragmatikus információk közlése mel- lett értelmezik is a replikákban foglaltakat és a drámai eseményeket.⁶ A *Tanítványokban* különösen a dráma kezdetét és zárlatát képező instrukciók tekinthetőek kiemelt jelentőségűnek. A bevezető utasítások azt ve- títik előre, hogy a térforma és az időkezelés miként számolja fel a szövegben a realizmus hagyományaihoz

kapcsolódó illúziószínház elgondolásait. A gyakorla- tius megjegyzéseknek tűnő mondatok a drámavilágot értelmező nyelvi megnyilatkozásoként is olvashatók:

„*Barakk*, elöl és jobboldalt ablakkal, hátul – a *ba- rakkban helyet foglaló közönség* mögött – ajtó. A he- lységben két, valószínűtlenül magas, négy vagy öt szintes (emeletes) létrával ellátott ágyat látunk, va- lamint három, különböző méretű, egyszerű padot. A legkisebb és a legnagyobb pad keresztként ösz- szeszerelhető nyilván a lehető legegyszerűbb meg- oldással. *Az ágyak sokkal inkább a fogoly-lét object- jeként érdekesek, semmint használati tárgyként.* (...) *Barakk-színház, az amnézia játéka*” (67, kiem. tő- lem – B.N.).

Arra, hogy az alkotás nem egy valóságillúziót keltő térben gondolja el a drámai eseményeket, az is figyel- meztet, hogy a fogoly-léte jelölő tárgyak révén a rab- ságként megjelenített színpadi lét részesévé válik min- den (és mindenki). Ennél is fontosabb azonban, hogy az instrukció a barakként elgondolt színpadi térbe he- lyezi a nézőket, aminek köszönhetően eltörlődik szín- játszók és befogadók (térbeli) elválasztottsága, jelezvén, hogy a történeket nem a kívülálló megfigyelő szere- pét szánják a közönségnek. Nem pusztán a nézői azo- nosulásnak az a lehetősége válik hangsúlyossá ebben, amire György Andrea is felhívja a figyelmet, misze- rint a néző nem külső szemlélője, hanem átélője a lá- tott eseményeknek, s így képes sajátjaként tekinteni a történeket.⁷ Sokkal inkább olyan drámaként kell tekintenünk a *Tanítványokra*, amely a dráma világ ré- szévé teszi a (színházi) befogadás problémáját, s ezáltal a barakk-dramaturgia alapján felépülő (szöveg)térben a szereplői dialógusok a (virtuális) nézőkkel való reflexív játékként olvashatóak. Ez nemcsak a közönség színházi jelenlétére reflektáló, a reprezentáció felnyitá- sát szolgáló jelenetekben, kiszólásokban érhető tetten, hanem sokkal inkább úgy tekinthető, mint a szöveg ál- tal felkínált, az alkotás egészére vonatkozó interpretá- ciós javaslat. Ilyen értelemben a *barakk-színház* általá- nosító érvényű megjegyzése, mely az amnéziával hoz- za összefüggésbe a drámai játékot, a felejtést nemcsak a *Tanítványok* történetének meghatározó elemeként érti, hanem a befogadással is összekapcsolja, ameny- nyiben a néző a színpad terének részeként, azonosul- va az előtte zajló eseményekkel – a darab szereplői- hez hasonlóan – maga is elfeledi, s így elveszíti (a da- rab világán kívüli, „polgári”) identitását.

A *Tanítványok* nemcsak a térforma ily módon tör- ténő kialakításával, hanem a pontos időviszonyok el- bizonytalanításával is hozzájárul ahhoz, hogy magá- nak a szövegnek a befogadása váljék az alkotás fontos kérdésévé. A darab története Jézus halálát követően a Golgotáról elmenekülő tanítványokat állítja a kö-

zépontba, akik egy, a külső fenyegetés elől biztonságosnak vélt helyre menekülnek, s ott próbálják meg rekonstruálni a velük történeteket. A drámai események ennek megfelelően a Jézus halála és feltámadása közti időszakban jelenítik meg a Mester nélkül maradt tanítványokat egy olyan szűk, zárt térben, ahonnan nem tisztázott okból, de lehetetlen a kijutás. Mint azt Visky is megjegyzi egy interjúban, épp annak az időintervallumnak a Bibliában elbeszéletlenül hagyott történései inspirálták a mű megírására, amely a Megváltó nélküli lét megtapasztalását jelenthették a tanítványok számára: „valójában mi történt Jézus halála és feltámadása között? Olyan ez a negyvenórányi időszak, mint egy sötét titok az univerzumban. Tudjuk, hogy a halál beálltakor minden elsötétedik, rendkívüli természeti jelenségek kísérik az Ember Fia halálát. De hogy mi történik a tanítványokkal a Mester halálát követően, nem tudjuk. [...] Ami engem a *Tanítványok* írása alatt nem hagyott nyugodni, az a Megváltó totális hiánya.”⁸ A bibliai idősík eseményeit azonban a darab több ízben is egybejátszatja a 20. századi diktatúrák – leginkább a román kommunizmus terrorjaként felismerhető – elnyomó rendszerének sajátosságaival. Már a drámai események tereként funkcionáló barakk is idegen az Újszövetség világától, azonban az idősíkok egymásra íródása különösen a szereplők által felidézett homíliákban válik nyilvánvalóvá, amelyekben a tanítványok a hatvanas évek romániai diktatórikus államrendszerét megidéző történeteket játszanak el. Ezek sorában a negyedik és egyben utolsó homília a *Godot-ra várva* egyik jelenetének többekévéb szó szerinti idézésére és sajátos kiegészítésére épül. Ebből a szempontból a darab elején olvasható drámai instrukciók még összetettebbé teszik az időviszonyok azonosításának kérdését:

„A darab »homíliái« színház a színházban jelenetek: a szereplők korábbi, szabad életükből eljátszanak egy történetet, jelenvalóvá teszik, újraélik. A fikció és valóság határán mozgó történetek a hiányzó mester felidézésének játéka, az összezárt tanítványok legbelsőbb identitásának próbái. Négy homíliából három a haszid történetek világát, a negyedik Maximilian Kolbe személyét idézi fel.” (68, kiem. tőlem – B.N.)

Ennek tükrében lehetetlen pontosan rögzíteni a drámai események időpontját, hiszen az instrukció szerint a homíliák a szereplők korábbi, szabad életéből vett történeteiként jelennek meg a darabban, aminek értelmében a történések jelene a 20. századhoz volna köthető. Így eldönthetetlen, hogy az önmaguk által fogságba ejtett bibliai tanítványok a jövőt prófétálva jelenítik meg az évszázadokkal későbbi rablétet (utalva ezzel arra, hogy minden igazságtalan terror a nagy-

pénteki szakrális gyilkosság ismétlődésének tekinthető), vagy épp fordítva, a kommunista diktatúra barakkjainak foglyai idézik fel a tanítványok kilátástalan várakozásának szituációját (ebben az esetben tetűk a szent gyilkosságot követő reménytelenség rituális megismétléseként, jelenvalóvá tételén alapul). A drámai történések tehát olyan időtlen térben játszódnak, ahol egymásba íródnak különböző korok eseményei és szövegei. Nemcsak az a – Visky által a már idézett interjúban is említett⁹ – analógia lepleződik le ebben, amely a nagypénteki tanítványok és a diktatúra foglyainak létbizonytalansága között teremődik. A különböző idősíkok, szöveghelyek együttes jelenléte sokkal inkább a befogadásnak (akár az írott textusra, akár a színpadi reprezentációra gondolunk) a problémáját írja bele a dráma szövegébe: az olvasó/néző számára ezek a különböző, egymást értelmező távlatok természetes módon fonódhatnak egybe. Ez pedig tovább erősítheti azt a feltevést, miszerint a *Tanítványok* olyan önreflexív dramaturgiát működtet, amely a szöveg és a színpadi jelenlét mibenlétének kérdéseire fókuszál.

A tanítványi identitás bizonytalanságai

Visky drámájában a tanítványok története olyan kérdéseket feszeget, amelyek a perspektívát és célt vesztett közösség tagjainak identitásproblémáit állítják a középpontba. Ez azonban nemcsak tematikus kérdésként jelenik meg a darabban, mivel a (szereplői) identitás stabilitását érintő kételyek olyan összetevőkből fakadnak, melyek szintén azt erősítik, hogy Visky szövege „hangsúlyozottan szól a színházról, mint művészetről, mint létformáról.”¹⁰

A tanítványok identitása azért is válhat problematikus, mert a bibliai történelemhez való intertextuális kapcsolódásuk révén nem olyan figurákként jelennek meg, mint amelyek pszichológiai hitelességre törekvő személyiségfelfogás alapján formálódnának. Olyan alakokról van szó, akiknek az identitását a bibliai szöveghez való viszonyítás artikulálja, vagyis inkább a szövegek párbeszédében formálódó figurákként, mintsem lélektani árnyaltsággal megalkotott szereplőkként vannak jelen a darabban. Azáltal, hogy az olvasó az újszövetségi tanítványok ismert történetei felől tekinthet Visky drámájának figuráira, a szereplők olyan előzetes értelmezettséggel rendelkeznek, melynek köszönhetően a szereplői név által megképződő identitás az intertextuális jelentéseknek köszönhetően markánsabb formát ölt. A bibliai

konnotáció azonban nem teszi lehetővé, hogy a dráma szövegében jól körülhatárolt identitással bíró figurák épüljenek fel, annak köszönhetően, hogy az evangéliumi történetekben szereplő tanítványok maguk sem rendelkeznek ilyen személyiségmarkerekkel. Az újszövetségi tanítványok többsége pusztán egy névként ismeretes, mivel néhány kivételtől eltekintve nem kötődik hozzájuk semmilyen történet, s legfeljebb csak egy-egy fragmentumszerű elbeszéléstörredék emlékezik meg róluk a Szentírásban. Azok a tanítványok, akikről a Biblia részletesebben is beszámol, jórészt közhelyszerré vált metaforákkal társítva vésődtek be a keresztény közösségi emlékezetbe (pl. Péter, a Kőszikla; Tamás, a hitetlen; Júdás, az áruló – a *Tanítványok* szövege ezekre sok helyütt ironikusan rá is játszik). Ennek köszönhetően a drámai szereplők szövegközi térben formálódó identitása a történet problémafelvetésétől függetlenül is nyilvánvalóvá teszi a darabban megjelenő alakok textuális meghatározottságából fakadó, bizonytalan „létmódját”.

Az identitásvesztés nemcsak az intertextuális olvasásból eredően, hanem a darab kiinduló kérdéseként is meghatározza a szöveg értelmezését. Az alkotás kezdetén Fülöp az alábbi módon számol be arról, miként kerültek a tanítványok a játék terét képező zárt közegbe:

„FÜLÖP *a hallgatóság szünete után.* Én arra emlékszem, hogy ott álltunk egymás közelében

a Koponyán, de még mielőtt odaértünk volna, a helyszínre, még a hegy alatt valamelyikünk azt mondta, vegyük le a kabátunkat és adjuk oda... *Péterre mutatva.* Neki, kinek másnak. Hogy még jobban hasonlítsunk egymásra. Mi mindannyian odaadtuk, tökéletes egyetértésben. És ahogy álltunk ott egymás mellett a Koponyán, egyszer csak egyikünk futni kezdett, mi pedig mindannyian, tökéletes egyetértésben, futásnak eredtünk. Én emlékszem ennyire.” (70.)

A mesterüket elvesztett tanítványok épp attól fosztatnak meg, ami tanítványi identitásuk egyetlen viszonyítási pontja lehetett: mester híján ugyanis nem lehetséges azonosulni továbbra is a tanítványi szereppel. Mindez azért is fontos, mert a darab címe és első replikái nem az egyes szereplők individuális különbségét hangsúlyozzák, hanem egy olyan közösségi identitást jelölnek ki számukra, melyben az önzonosságot a tanítványi lét biztosítja. Ezt fokozza a kabát levételével történő azonosulásuk, mely a különbségüket – vagy legalábbis annak a külső szemlélő számára megtapasztalható jeleit – számolja fel. A Mester halálával azonban ez a kollektív identitás is megkérdőjeleződik, s épp ezért a dráma egészében a tanítványok folyamatosan azt próbálják megérteni, hogy kik is ők valójában egyenként és közösségként egyaránt.

Kolozsvári Állami Magyar Színház: *Tanítványok* előadás. Írta Visky András, rendezte Tompa Gábor. Fotó: Biró István

Nem sokkal Fülöp szavai után egy olyan jelenet következik, amely a szereplői identitással kapcsolatos kérdéseket más szinten gondolja tovább:

„ANDRÁS Péternek. Legjobb lesz, ha mindenki visszatér önmagához. Túl nagy a tévedés kockázata. Ezt pedig nem engedhetjük meg magunknak. És mások sem engedik meg nekünk. Jegyezzük meg. Azok vagyunk, akik vagyunk. Ezen senki se merjen változtatni.

Egyik pillanatról a másikra kilépnek a félelemből, mintha arra készülnének, hogy újrakezadjék. A helyzetre való figyelem intenzitása azonban egy pillanatra sem lankad. Amikor elkezdődik a tanítványok névszerinti előszólítása, Péter a zsákjából előveszi mindenkiné a zubbonyát, amin a neve látható. Amikor Bertalan »szólítja« a soron következőt, elveszik Péter től a zubbonyt és belebújnak.» (71.)

A szándék, miszerint a tanítványoknak vissza kellene nyerniük az önértésüket lehetővé tevő identitást, meglehetősen ironikussá válik. Egymás megkülönböztetését ugyanis csak egyvalami biztosítja számukra: a névvel jelölt zubbony felvétele. Ez még fokozottabban érvényesül a dráma egy másik jelenetében, amikor az utólag érkező Tamás tévedésből Júdás ruháját ölti magára: a tanítványok ekkor kis híján rávetik magukat, ám amikor megtörténik a helyes nevet tartalmazó ruha cseréje, azonnal „felismerik”, és keblükre ölelik elveszett társukat. Ebben az összefüggésben a név felöltése mint szerepfelvétel azt a retorikai mozgást jelöli, melyre Bónus Tibor is figyelemztet a színész és szerep viszonyával kapcsolatosan: „Amikor egy színész arcot s testet ad egy szerepnek, mindennek előtt a szereplői névvel társuló replikában már megképződő hangot kelt életre, miközben a név, amely katakrézisként, vagyis olyan jelölőként működik, amit nem előz meg jelölt, prosopopeiává válik, azaz olyan trópussá, ami arcot s hangot ad egy távol lévőnek vagy nem létezőnek.”¹¹ Vagyis a magukra öltött zubbony – mely egyszerre válik a szereplő nevének jelölőjévé és az őt játszó színész jelmezévé – jelenti a tanítványok számára az egyetlen olyan személyiségjegyet, amely alapján megkülönböztethetővé válnak egymás és a külső szemlélő számára. Így a név prosopopeiaként való működése válik nyilvánvalóvá, rávilágítva arra is, hogy a szereplői név és a színész (teste) közötti kapcsolat nem bír olyan identikus jelleggel, amely ne hordozná magában az esetlegességet és a kettejük viszonyában megképződő elkülönbözödést. Az illékony identitást jelentő, felöltött név (és szerep) más szempontból is összetetté teszi azt a viszonyt, melyre szintén Bónus mutat rá: „A szereplő arca (s alakja) ugyanis a szövegekben olyan tükrös szer-

kezetben képződik meg, ahol a vizualitás járulékos, másodlagos (az olvasó szubjektum felől imaginárius), a színész s egyáltalán a színházi előadás viszont azzal, hogy betölti, saját reális vizualitásával meg is szünteti a szövegben funkcionáló meghatározatlanságot.”¹² Szöveg és előadás különbsége kapcsán ez a jelenet elentmondásosabb módon viszi színre a szereplői identitás és a név problematikáját. A színházi reprezentáció egészen eddig a jelenetig nem teszi egyértelművé, hogy a színpadon látható személyek melyik szereppel (azaz melyik tanítvánnyal) azonosíthatóak. Vagyis igazából itt az arc kap nevet (éppen a prosopopeia működésével ellentétesen), és csak a név/jelmez felöltésének látványos gesztusa által veszi kezdetét a színjáték. A dramatikus szöveg azonban már az első megszólalást jelző replikától kezdve jelöli az egyes szereplők nevét, vagyis ennek és az intertextualitásból fakadó evokációnak köszönhetően látszólag markánsabb identifikációs lehetőségekkel rendelkezik a szereplői önazonosság tekintetében, mint egy esetleges előadás. Azonban a darab egésze épp azt a kettős viszonyítási lehetőséget igyekszik megkérdőjelezni, amely egyrészt a bibliai szöveghagyományból, másrészt pedig a drámai textusnak a színpadi reprezentációt irányító jellegéből próbálná kialakítani a tanítványi/szereplői identitást.

Bibliai és dramatikus szöveg deszakralizációja

A darab alcíme – *Játék az Írással és a Színházzal* – több szempontból is előzetes értelmezését nyújthatja úgy az írás-fogalom kettős interpretációjának, mint a dráma egészének. Az alcímben megjelenő fogalmak mindegyike többértelmű konnotációval rendelkezik, s hozzájárul ahhoz az összetett viszonyrendszerhez, mely a különböző szöveghagyományok, illetve drámai textus és színpad párbeszéde kapcsán a darabban megjelenik. A három közül azonban leginkább az *Írás* fogalma válik a *Tanítványok* egésze szempontjából kulcsfontosságúvá. Azáltal ugyanis, hogy egyszerre referálhat a Szentíráásra és az írott drámai szövegre, a paratextusban megjelenő kifejezés nyilvánvalóvá teszi, hogy a darab egészében is ez a kettős kódolás érvényesül.

A *Tanítványok*ban vissza-visszatérően úgy jelenik meg az Írással történő hivatkozás, mint ami célt és keretet képes biztosítani a beszéd és cselekedetek számára. Nem véletlen, hogy e replikák többségében érvényesül az az ironikus reflexió is, amely – egyébként épp az Írás kettős jelentéséhez kapcsolódva – a repre-

zentáció felnyitásának lehetőségét jelölheti. A darab nyitánya például az abszurd hagyományát idézve jeleníti meg a színháték elkezdésének lehetetlenségét:

„TÁDÉ *súgva Péternek*. Kezdd el. *Mutogat, pofákat vág*. Te.

PÉTER *értetlenkedik, fél*. Én?

ANDRÁS *ugyanúgy*. Te, te. Ki más?

PÉTER *még mindig súgva*. Csakhogy én erre a fordulatra egyszerűen nem vagyok fölkészülve. Nem emlékszem a kezdetre, semmi nem jut eszembe.

[...]

JAKAB Kezdd el. Az Írás, a szent írás szerint.

ANDRÁS Na látod.

PÉTER *súgva*. Rendben, így már egészen más.”
(69.)

A megszólalás és a játék kezdetét lehetővé tévő Írás kettős értelme azáltal is érvényre jut, hogy a *szent írás* formátum nem a Bibliát jelölő szinonima, hanem valamilyen szakralizált szöveget nevez meg értelemadó (nyelvi) normaként. Hasonlóan a különböző jelentések összjátékára épül az alábbi részlet is:

„ANDRÁS *hosszas tanácstalanság után*. Vegyük elő az Írást.

PÉTER Valaki vegye elő az Írást.

ANDRÁS Írás nélkül nem fogunk kijutni innen.

MÁTÉ Ráadásul időhöz vagyunk kötve. Egyszer csak ki kell mennünk innen.

SIMON Ezt senki nem tagadhatja, aki itt van, és még nem ment el.

JÁNOS *figyelmesen szétnéz, megkönnyebbülten*. Még nem ment el senki.

TÁDÉ Időhöz vagyunk kötve. Ezt jegyezzük meg.”
(85.)

Míg az első részlet a színháték elkezdésének nehézségeit tematizálva hangsúlyozza az *írás* fontosságát, addig a második szöveghely úgy reflektál a színpadi előadás szituációjára, hogy az időhöz kötött kijutás egyszerre vonatkozik a drámai játék imaginárius világára (amennyiben a tanítványok számára a szabadulást a Szentírásához való igazodás jelentheti) és a színház teréből távozás lehetőségére (amit a színhátékot meghatározó drámai szöveg mint *írás* lezárulása tesz lehetővé színész és néző számára egyaránt). Az Íráshoz mint célt és távlatot adó normához való ragaszkodás szintén kettős értelmet nyer Visky művében. Az Írás elővétele, illetve a benne foglaltakhoz való igazodás egyfelől a Mesterhez való visszatalálás lehetőségeként jelenik meg, amennyiben a tanítványok „a bibliai történetet akarják összerakni, múltjukat próbálják feltárni, azért, hogy visszanyerjék identitásukat.”¹³

Ezért válik számukra kulcsfontosságúvá az emlékezés: a Mester tetteinek, szavainak felidézésével próbálják meg *jeleníteni*, vagyis jelenvalóvá tenni azt, aki nincs közöttük, és akinek hiánya miatt nem képesek sem önmaguk, sem a világ megértésére. Szándékuk – az Írás beszéd általi felidézése, itt és most jelenvalóvá tétele – pedig nem más, mint jellegzetesen színpadi szituáció, vagyis egy olyan (re)prezentáció, mely pillanatnyisága ellenére képes a lét megértését lehetővé tevő jelenlét tapasztalatában részesíteni. Ennek köszönhetően az Írára irányuló folyamatos reflexiók a szövegközpontú színház fontosságának metaforikus jelzéseiént is értelmezhetők. György Andrea hívta fel a figyelmet arra, hogy Derridának az Artaud-féle kegyetlen színházról írott tanulmánya tükrében a darab egyik homíliája „a szövegcentrikus magyar színház metaforája is lehetne.”¹⁴ Ez a megközelítés azonban a darab egészére vonatkozóan válik igazán termékkennnyé, hiszen Derrida tanulmányában a beszéd – és eredetét tekintve a drámaszöveg, illetve a szerzői intenció – által uralt színház eredendően logocentrikus és teologikus (amennyiben egy a színház világán kívül eső teremtő-Logosz irányítja a színpad művészetét).¹⁵ A magukra maradt tanítványok ugyanis az emlékezés által olyan (színházi) reprezentációban gondolkodnak, melyet az Írás irányít – vagyis mintha a derridai/artuadi értelemben vett teologikus színház visszanyerése lenne a céljuk. Különösen akkor válik ez nyilvánvalóvá, ha figyelembe vesszük Derrida megjegyzését a logocentrizmust felszámolni igyekvő artaud-i kísérletekről: „a kegyetlenség, a kegyetlenségnek nevezett szükségszerűség kezdetén azonban mindig egy gyilkosság áll. Elsősorban és először is apagyilkosság. A színház eredete, ahogyan azt helyre kellene állítani, a logosz erőszakos bitorlójára, az apára, a szöveg és a beszéd hatalmának alávetett színpad Istenére emelt kéz.”¹⁶ A tanítványi közösségnek az Íráshoz való menekülése analógnak tekinthető a szöveg- és beszédközpontú színházhoz való ragaszkodással: a Mesterhez való visszatérés a lét megértését tenne lehetővé, a teologikus színházhoz való kötődés pedig az ezt színre vivő színtársaságnak biztosítana célt nyújtó távlatot. A darab egésze azonban ennek a lehetetlenségét viszi színre azáltal, hogy az emlékezés általi jelenvalóvá tétel kudarca és az ezt megjelenítő előadás épp a Derrida által is említett, elleplezett reprezentálhatatlanságra reflektál: „Ez az általános szerkezet, amelyben minden pillanatot összekapcsol a reprezentáció, amelyben az élő jelen reprezentálhatatlansága el van leplezve és fel van oldva, elnyomva vagy száműzve a reprezentációk végtelen láncolatában.”¹⁷ Vagyis a *Tanítványokban* olyan dramaturgia érvényesül, mely a történetben és annak a színház mi-benlétére reflektáló olvasatában mutatja fel a logoszt vesztett tanítványi/szereplői lét kiszolgáltatottságát.

Az Írás mint a drámai karakterek számára az identitást, sőt a létet biztosító viszonyítási pont más szempontból is bizonytalanává válik a szövegben. Az Írás általi cselekvés vissza-visszatérő óhajta azért válhat értelmetlenné, mert a darab egy olyan szituációt mutat be, amelyről a Szentírás nem tudósít. Vagyis a bibliai evokáció alapján megértendő dráma nem létező szövegre referál, és így kérdéses, hogy az Írás tanulsága miként nyújthatna bármiféle útmutatást a szereplők számára. A tanítványok ugyan az emlékeik és az Írás alapján próbálnak olyan történeteket (re)konstruálni, amelyek magyarázatként szolgálhatnának létükre, ám e törekvésük rendre kudarcot vall. Így válik ironikusá például az a példázatos üzenetközvetítési szándék, amelyet Tádé fogalmaz meg:

„Itt, ebben a szituációban már lehetne valami mondanivalónk. Mondhatnánk valami hasznosíthatót, úgy értem, ami mindannyiunkat érint némiképpen, így vagy úgy; és bizonyos értelemben, megfelelő megszorításokkal általánosítható volna.” (83.)

Nem véletlen, hogy a homíliákként jelölt jelenetekben sem működik a példázatos jelentésadás. Ezekben a tanítványok olyan történeteket idéznek fel, melyeknek írásmagyarázatként kellene választ adniuk a Meszter elvesztése utáni identitásválság okozta kérdésekre. A homíliákban a példázatosra való törekvés abban is megmutatkozik, hogy itt érvényesül leginkább a különböző korokat, szöveg helyeket egymásba szövő szövegalkítás. Ez azonban nem csak azért vall kudarcot, mert a drámai szövegre alapvetően jellemző az, hogy „a szereplői diskurzusok egymás kontextusaiként funkcionálnak, s így aligha totalizálhatók egykönnyen a szöveg állításaié.”¹⁸ Sokkal inkább az a szembeűnő, hogy a homíliák mindegyike olyan paradox történet állít a középpontba, mely nem teszi lehetővé, hogy az akár a tanítványok, akár az olvasó számára egyértelmű létmagyarázatként szolgáljon. András homíliáját követően erre maga a szöveg is reflektál:

„FÜLÖP: Muszáj most neked mindent megmagyarázni? Nem halaszthatnánk el egy kicsit?
MÁTÉ Elegem van abból, hogy kiáll valaki elé, és elmondja a megoldást.” (100-101.)

A homíliák példázatosságának elbizonytalanítása leginkább az utolsó írásmagyarázatban válik nyilvánvalóvá. A homília a *Godot-ra várva* egyik párbeszédének felidézésére épül, aminek köszönhetően János és Tamás Estragonként és Vladimirként lép a színre. A *Tanítványok* a Beckett-darabnak azt a szöveg helyét citálja hosszan, amelyben a két főszereplő a latrok sorsának eltérő bibliai leírásairól elmélkedik. Beckett drámájának e részlete arról ad számot, hogy a bibliai beszámó-

lók hitelessége bizonytalanává válik a különböző leírások ellentmondásainak köszönhetően. Mindez a két lator történetének felidézésével egy olyan eseménysor kapcsán fogalmazódik meg a *Godot-ra várva*ban, mely a megváltás, a megmenekülés lehetőségének kérdésével néz szembe. A *Tanítványok* szereplői számára a Szentírás (mint az *Írás* fogalom elsődleges jelöltje) igazságközvetítő potenciáljának megkérdőjelezése saját helyzetük reménytelenségét húzza alá: a mérceként szolgáló Írás lehetetlenné teszi számukra az önértelmezést. A beckett-i idézeteket követő első megszólalás nem véletlenül igyekszik magyarázatot adni a *Godot-ra várva*ban felvetett problémára:

„ESTRAGON TAMÁS *gondolkozik*. Nem lehet, hogy azután történt még valami? Valami váratlan, amit senki nem vett számításba. Ami még magát az Írást is összezavarta. Történt valami, egy előre nem látott esemény, és arról az Írás, az a négy író, aki ott volt, egyszerűen nem tud számot adni. Mindössze tehát arról ad számot, hogy nem tud számot adni. Nem lehet, hogy a rendelkezésre álló szavak, a mondatok, a, a, a, hogy...
VLADIMIR JÁNOS *érelklődéssel*. Hogy?

ESTRAGON TAMÁS Megvan. Hogy az ismeretes verziók, együtt, a kiiktathatatlan ellentmondásokkal, erről az előre nem látott, előzmény nélküli, tökéletesen ismeretlen zavarodottságról hoznak hírt? *Még egy próbát tenne, kétségbeesetten nekidurálja magát*. Nem lehet, hogy...? *Sír, mint egy igazi bohóc*.” (110-111.)

Tamás magyarázata azonban – mely érveit egy váratlan történés feltételezésére és a nyelvi közvetíthetlenség hangsúlyozására építi – kudarcot vall. A passió bibliai elbeszélésének jelentése így egy olyan drámai kontextusban válik rögzíthetlenné, mely maga is ennek a szöveg/nyelv által közvetített eseménysornak a részese. Ám a tanítványok számára az Íráshoz mért létezés nemcsak emiatt tűnik megkérdőjelezhető létértelmezési stratégiának. Beszédese ugyanis, ahogyan a szöveg a Biblia mellett a másik „írást”, a beckett-i drámát megidézi. A Beckett-allúzió mint a tanítványi identitáskeresés problémájára adott válasz azáltal válhat kétségessé, hogy a pretextus „identitása” illékonná válik. Visky ugyanis az átvett idézeteket nem egységes szöveggé építi be a drámájába, hanem saját szöveggel tördeli szét azokat, megbontva a beckett-i replikák sorrendjét, sőt egy ponton felcserélve a szereplői megnyilatkozásokat is. A homília így azért sem válhat példázattá, mert a megidézett textusok („Írások”) státusza és rögzíthetetlen jelentései nem teszik lehetővé az egyértelműsége törekvő magyarázatot. Így a jelenet folytatásában körvonalazódó megoldás – mely Maximilian Kolbe történetét megidézve

a másik helyetti önfeláldozásban találja meg a két lator megváltásának problémáját – maga is kérdésessé válik (mivel egyrészt a megmenekülés csakis az egyik fél halálával képzelhető el, másrészt pedig az önfeláldozás egy játékos vetélkedésbe csap át). Így a (krisztusi) megváltás abszurditása – amennyiben racionálisan megmagyarázhatatlan, felfoghatatlan és illogikus – olyan kisszerű ismétlésként mutatkozik meg, mely (a profán közbejöttje miatt) ironizálja a szakrális eredetet. Ehhez kapcsolódóan válik érdekessé a darab zárata, mely hasonló kérdéseket feszegetve gondolja tovább a Mester halála és a tanítványi identitás kapcsán vázolt problémákat.

Írás és kép: a zárlat önértelmező aspektusai

A negyedik homíliát követően a tanítványok között párba rendeződve olyan párbeszédnek folynak le, amelyek lezárását adják a korábbi drámai eseményeknek, miközben előlegezik a darab zárlatának történéseit is. A *búcsú*ként jelölt jelenetek többsége olyan szituációt mutat be, melyben az újszövetségi és a 20. századi történések nem egymástól elkülönítetten (mint az például a homíliákban jellemző volt), hanem egymással immár összeszővődve alakítják ki a drámai eseményeket.

A jelenetek után a darab egy olyan passióval zárul, melyben a tanítványok Pétert akarják keresztre feszíteni. Cselekedeteiket az Íráshoz igazítják, ami ezúttal is kettős jelentést hordoz, amennyiben a passiójáték mint előadás számára dramaturgikus szöveggönyvként maga a Szentírás szolgál. Így eldönthetetlenül válik, hogy a tanítványok a darab imaginárius világán belül „valóságosan” Péter kivégzésére készülnek, vagy csupán egy színpadi játékként jelenítenék meg a Mester halálát. A passióhoz kapcsolódóan két olyan festmény felidézése kerül sor a zárlatban, melyek kiemelt szövegbeli és dramaturgiai helyzetüknek köszönhetően a dráma értelmezésének kulcsává válnak. Hans Holbein *Halott Krisztusára* Tamásnak a keresztre feszítési kísérletre reflektáló kommentárja irányítja rá a figyelmet, oly módon, hogy szavai Dosztojevszkij regényének, *A félkegyelmű*nek a festményt interpretáló, jól ismert ekphrasziszát idézik: „Ezt a képet látva némely ember még a hitét is elveszítheti.” (124.) A darab utolsó jelenetét körvonalázó drámai instrukció pedig Leonardo da Vinci *Utolsó vacsorájához* igazodva vázolja fel a lehetséges előadás záróképét:

„Nekirugaszkodnak, hogy felállítsák a keresztet, nyögnek, kínlódnak, amikor fölhangzik tisztán

a szívdobogás. Szétmegy a függöny, ami eddig a blondel ráját takarta, fényáradatban úszik az asztal. A tanítványok, Péter kivételével, odamennek, nézik, majd belépnek a képbe, és elfoglalják saját helyüket, pontosan úgy, mint a mindenki által jól ismert freskón. Péter felemelkedik a keresztről, elfoglalja a helyét az asztalnál. János más időből, más térből egy ismeretlen nőt kézen fogva bevisz a képbe, majd ő is leül. Péter a Júdás helyét, a nő Péterét foglalja el, ha ez lehetséges. Jézus helye üresen marad. Szívdobogás, sűrű eső. Erős fény. Hirtelen sötét.” (125.)

A Holbein-festményhez kapcsolódóan a dráma *A félkegyelmű*ből csak a sokat idézett, a hit elvesztésének lehetőségét felvető sorokat citálja (nem szó szerint), azonban a darab értelmezésében fontos szerepet játszhat a regény egy másik pontján olvasható képleírás is. E részlet – ami Victor I. Stoichita megállapítása szerint „nem pusztán egyszerű képleírás, hanem a képélmény (*Bilderlebnis*) tolmácsolása is”¹⁹ – a regény egyik szereplőjének, Ippolitnak a reflexióit foglalja magába. A halott test látványa, mely nélkülözi a feltámadás megszokott ikonográfiai megoldásait, olyan élményként rögzítődik a regény lapjain, mely a *Tanítványok* drámai alapszituációjának értelmezőjévé is válhat:

„De furcsa, hogy ha valaki ennek a halálra kínozott embernek a hulláját nézi, akkor egy különös és érdekes kérdés vetődik fel benne: ha pontosan ugyanilyen hullát láttak a tanítványai, a jövendőbeli főapostolai (márpedig okvetlenül pontosan ilyennek kellett lennie), ha ilyennek látták az asszonyok, akik elkísérték, és ott álltak a keresztnél, meg mindenki, aki hitt benne és imádta őt, akkor hogyan hitték egy ilyen holttest láttán, hogy ez a vértanú fellázad. Önkéntelenül az a gondolatunk támad, hogy ha ilyen borzalmas a halál, és ha ennyire erősek a természet törvényei, akkor hogyan lehet legyőzni őket?”²⁰

Krisztus halott teste a feltámadás lehetőségének keltelyét hirdeti a szemlélő számára: a tanítványokra és a szemtanúkra történő utalás pedig azt az identitásválságot idézi meg, mely Visky darabjában is központi szerepű. A tanítványok céltalan útkeresésének és az identitás elvesztésének gondolatán túl *A félkegyelmű*-ben olvasható ekphraszisz más szempontból is távlatot nyújthat a *Tanítványok* értelmezéséhez. Dosztojevszkij regénye ugyanis a következőképp gondolja tovább a halott Krisztust szemlélők (feltételezett) reakcióit:

„Azok az emberek, akik körülvették a halottat, és akik közül egyetlenegy sincs ezen a képen, feltétlenül valami szörnyű szomorúságot és zavart éreztek azon

az estén, amely egyszerre zúzta szét minden reményüket és csaknem minden hitüket is. Bizonyára rettenetes félelemben széledtek szét, jóllehet ki-ki egy óriási gondolatot vitt magában, amelyet most már sohasem lehetett kiirtani belőlük.”²¹

A Krisztus halálával szembesülő tanítványoknak a festményről való elhagyása Victor I. Stoichita elemzése szerint sajátos befogadói situációt teremt: „Az első nézők, akiknek kételyeik lehettek a holttest láttán, maguk is a passió résztvevői voltak (a tanítványok, a szent asszonyok). Ezen alakok távolmaradása a képről a bibliai vagy az ikonográfiai konvenciók megsértéseként értelmezhető: ha pedig nincsenek rajta a *képen*, akkor viszont a *kép előtt* lehet őket elképzelni.”²² Ebben az értelemben a festményről hiányzó tanítványok a kép nézőjének helyzetével azonosíthatóak: így a festmény befogadója az alkotás világába való „bevonódás” révén maga válhat „tanítvánnyá”, vagyis szemlélőként részesévé annak a látványnak, amelyet maga is szemlél. Ezáltal szembesül azzal a kétséggel, melyet a feltámadás bizonyosságát elfedni látszó halott test ábrázolása kelthet benne. Mindez azoknak a korábban tárgyalt dramaturgiai törekvéseknek válik analógiájává, melyeknek köszönhetően a darab a szereplők és befogadók között a határt lebontva igyekszik a dráma világ részesevé tenni annak „szemlélőjét”. Ez azonban még határozottabban érvényesül abban, ahogyan a dráma zárójelenetében a másik festmény, az *Utolsó vacsora* értelmezi a szöveg egészét.

A lezárást megfogalmazó drámai instrukció középpontjában álló utolsó vacsora képét a drámai dialógusok is előkészítik, amikor Bertalan az úrvacsorai liturgia újszövetségi passzusát idézi: „Ez az én testem, mely tiérettetek megtöretik. Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.” (124-125.) A bibliai textus összefüggést teremt a tanítványokkal elköltött utolsó vacsora, a test megtöretése és a keresztény emlékezet liturgikus rítusa között, ám e szavak a drámaiban inkább ironikussá válnak, mivel a Péter megfeszítésére készülő tanítványok esetében a kijelentés sokkal inkább szó szerint érthető. Más összefüggésben Julia Kristeva is felhívja a figyelmet az utolsó vacsora megmutatkozó krisztusi önfeláldozás jeleire: „Aki enni ad, a saját testét áldozza fel, és halálával másoknak ad életet. Halála nem egyszerű borzalom vagy megtisztulás, sokkal inkább életet adó diszkontinuitás, amely közelebb áll a táplálás gondolatához, mint bármilyen érték lerombolásához vagy egy feleslegessé vált tárgy eldobásához. [...] Bár az adományozás egyben lemondást jelent az adományozó részéről, aki jelen esetben *önmagát* ajánlja fel, a hangsúly itt mégis inkább a *kapcsolat*, az (Úr asztalánál történő) egyesülés, illetve a felajánlás békítő, jótékony hatásán van. Az egyetlen rítus, melyet Krisztus az utolsó

vacsora alkalmával a tanítványaira és híveire hagyományoz, az Eucharisztia rítusa, melynek révén az áldozat (és vele együtt a halál, valamint a melankólia is) „*aufgehoben*”: megszüntetve meghaladott.”²³ Ilyen értelemben az utolsó vacsora szövegben és a záró képben való megjelenítése a tanítványok között egységet teremtő (megváltó) cselekedetként tekinthető, mely a halált legyőző tettként megakadályozza, hogy megfessék Pétert. Úgy tűnhet tehát, hogy a tanítványok számára értelmet nyer a Mester halála, ami által pedig végbemehet az elvesztett identitáshoz való visszatérés (ezt jelezhetné az *Utolsó vacsora* freskóján elfoglalt pozíciójukba való helyezkedésük). Mindezt megerősítheti Kristeva már idézett tanulmányának további gondolatmenete, miszerint az egyénné válás (valószínűleg megtapasztalt vagy szimbolikusan értett) töresek sorozatából épül fel, amelyek „feldolgozatlansága” szorongáshoz vagy lelki zavarhoz vezet. A krisztusi passió ennek a folyamatnak a szakrális és egyben drámai megjelenítője, mivel a szenvedések, az Isten általi elhagyatottság okozta hiátus/törés felett győz a feltámadás: a Krisztussal való egyesülés azt teszi lehetővé, hogy átélhetővé váljék a saját halálunk és legyőzetésének identitásformáló aktusa. Ennek rituális megmutatkozása Kristeva szerint az úrvacsorában fedezhető fel: „Ha van keresztényi beavatás, az minde nélkül az imaginárius tartományában zajlik, s bár a tökéletes azonosuláshoz vezető (valós vagy szimbolikus) utak teljességét megmutatja, a beszéden és az Eucharisztia kellékein kívül egyetlen más rituális elemet sem tartalmaz. [...] A keresztény hit a hiátusból és a depresszióból kiindulva, azokat felhasználva a hiátus és a depresszió ellenszerévé válik.”²⁴ A darab zárlatának drámai instrukciója tehát úgy is értelmezhető, mint ami jelzi, hogy a tanítványok számára a Mester elvesztése okozta törést a (színhátékként vagy „valóságosan” felfogott) passióban való részvétellel szünteti meg, ami pedig visszatalálást jelenthet az elveszettnek hitt identitáshoz.

Mindez azért válik összetetté, mert a tanítványi identitás bizonytalanságai a darabban egy önreflexív dramaturgia részeként voltak értelmezhetőek. Ebből a szempontból árulkodó, hogy a záró kép egy közismert festményt idéz meg, méghozzá úgy, hogy nem a kép válik a reprezentált testek médiumává, hanem épp fordítva, a testek jelenítik meg a néző számára a jól ismert képzőművészeti alkotást. Így a tanítványi identitás megtalálását egy (másik) műalkotás jelei mutatják fel, felidézve azt, ahogyan az utolsó vacsora során (és később az úrvacsora rítusában) a kenyérben (ostyában) megmutatkozik a megtöretett, keresztre feszített corpus. Ebben az összefüggésben a színház, a színhátszítás is hasonló rituáléként értelmeződik a darabban, ahol szereplőnek és olvasónak, színésznek és nézőnek az egy közös (imaginárius) térbe kényszerített fogság-

tapasztalatából az *Utolsó vacsora* freskóját megjelenítő záró képben való egyesülése mutathat kiutat. Az utolsó vacsora képe mindezek ellenére nem feltétlenül jelenti egyértelműen az identitás ilyen értelemben vett stabilizálását. Egyfelől beszédes a záró képben Krisztus hiánya, ami a feltámasztásra való várakozásra és (a dráma világában) végleges hiányára egyaránt utalhat. Másfelől az utolsó vacsora a nagyheti események kezdetéhez való visszatérésként is értelmezhető, aminek köszönhetően az események újakezsdődnek, és így a tanítványok önkeresése egy végtelen, önmagába záródó történet részévé válik.

Visky András az alábbiakban összegzi a barakk-dramaturgia szócikkében a drámai történet jelentőségét: „A jól elmondott történet a megtörténő csoda élményében részesít: nem a jelenetet eljátszó színészek haj-

ják végre a csodát: ők is ugyanúgy részesei a megtörténőnek, mint a jelenlévő nézők, akik közé az elmondott történet, előadott jelenet idején az éppen nem »szereplő« színészek is magától értetődő természetességgel elvegyülnek.”²⁵ Nem véletlen, hogy a történet zárlatában egyrészt a néma tanítvány, Bertalan idézi az utolsó vacsorához kapcsolódóan az Írás mondatait, másrészt pedig nem a szavak, hanem az élő festményként megmutatkozó, mozdulatlan tanítványok testi jelenléte válik a jelentés közvetítőjévé. A *Tanítványok* drámai teljesítménye így leginkább abban ragadható meg, hogy nemcsak egy előadás keretei között tartja lehetségesnek a szöveggéközpontú színházi tradíció lebontását, hanem egy többszörösen öntüköröző drámaszövegnek az olvasása által juttatja hasonló tapasztalatokhoz a befogadót. ■ ■ ■

JEGYZETEK

- 1 A publikáció elkészítését a TÁMOP-4.2.2. B-15/1/KONV-2015-0001 számú projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.
- 2 P. MÜLLER Péter, *A magyar dráma az ezredfordulón*, Budapest, L'Harmattan, 2014, 10.
- 3 Uo., 21.
- 4 GYÖRGY Andrea, *Szavak bõjtje: A kortárs magyar dráma szerepe a színházi nyelv megújításában*, Látó, 2007/3, 94.
- 5 VISKY András, *Utószó: Barakk-dramaturgia. Szócikk* = V. A., *A szökés: Három dráma*, Kolozsvár, Koinónia, 2006, 196.
- 6 Az egyik jelenet instrukciójában például ez olvasható: „A jelenet pontos, semmi esetre sem elhamarkodott vagy ügyetlenkedő. Legfőképpen pedig nem sokértelmű, szimbolikus játék.” (VISKY András, *Tanítványok* = V. A., *A szökés*, i.m., 116. A további hivatkozások erre a kiadásra vonatkoznak.)
- 7 GYÖRGY, i.m., 96.
- 8 *Mint aki látja a hangot: Visky Andrásról beszélget Sipos Márta*, Budapest, Harmat, 2009, 120; 122.
- 9 „Ahogy íródott a darab, a szemem előtt lebegett az előttem lévő nemzedék, akiknek az életében szintén volt egy nagypéntek, az ő elítélésük napja, amikor számukra mindennek vége lett. Mert akit huszonekét év börtönre ítélnek el, mint apámat, az nem úgy vonul börtönbe, főként nem egy kommunista fegyintézetbe, hogy valaha meglátja még a napot. [...] Ők ugyanúgy megélték a nagypénteket, mint a tanítványok.” (*Mint aki látja a hangot*, i.m., 121-122.)
- 10 KARÁCSONY Zsolt, *Színházba zárva (Visky András: Tanítványok)*, Színház, 2006/2, 9.
- 11 BÓNUS Tibor, *A travesztia mint újraolvasás: Kísérlet egy dichotómia fõszámolására*, Theatron, 2001/õsz, 93-94.
- 12 Uo., 94.
- 13 GYÖRGY, i.m., 98.
- 14 Uo., 94.
- 15 „A színpad akkor teologikus, ha a beszéd uralja, a beszéd akarása, egy elsõdleges logosz terve, ami nem tartozván a színház teréhez távolról irányítja azt. A színpad akkor teologikus, ha szerkezete a hagyományoknak megfelelően a következõ elemekbõl tevõdik össze: egy szerzõ-teremtõ, aki távolról, jelen nem levõként, szöveggel felfegyverkezve felügyeli, összeállítja és megszabja a reprezentáció idejét és értelmét úgy, hogy a reprezentáció õt reprezentálja, tudniillik azt, amit gondolatai, szándékai, elképzelései tartalmának hívunk. Reprezentálni reprezentálók által, rendezõk vagy színészek által, akik, elnyomott tolmácsokként szereplõket reprezentálnak, és akik, legfõképpen azon keresztül, amit mondanak, többek között közvetlenül a »teremtõ« gondolatait reprezentálják.” (Jacques DERRIDA, *A kegyetlenség színháza és a reprezentáció bezáródása*, ford. Farkas Anikó, Ivacs Ágnes, <http://www.caesar.elte.hu/gondolat-jel/94/derrida.html> – 2017.07.23.)
- 16 Uo.
- 17 Uo.
- 18 BÓNUS, i.m., 87.
- 19 Victor I. STOICHITA, *Egy félkegyelmû Svájcban: képleírás Dosztojevskijnél = Narratívák 1. Képelemzés*, szerk. THOMKA Beáta, Budapest, Kijárat, 1998, 63.
- 20 F. M. DOSZTOJEVSKIJ, *A félkegyelmû*, ford. MAKKAI Imre, Budapest, Európa, 1973, 415.
- 21 Uo., 415-416. Kiem. tõlem – B.N.
- 22 STOICHITA, i.m., 70. Kiem. az eredetiben.
- 23 Julia KRISTEVA, *Holbein Halott Krisztusa = Narratívák 1.*, i.m., 53. Kiem. az eredetiben.
- 24 Uo., 55.
- 25 VISKY, *Utószó*, i.m., 200.

Baranyai Norbert (1978): irodalomtörténész, a Debreceni Egyetem oktatója. Írásaiban 20. századi és kortárs magyar irodalmi szövegekkel foglalkozik, fő kutatási területe: Móricz Zsigmond írásművészete.

A TEST BESZÉL

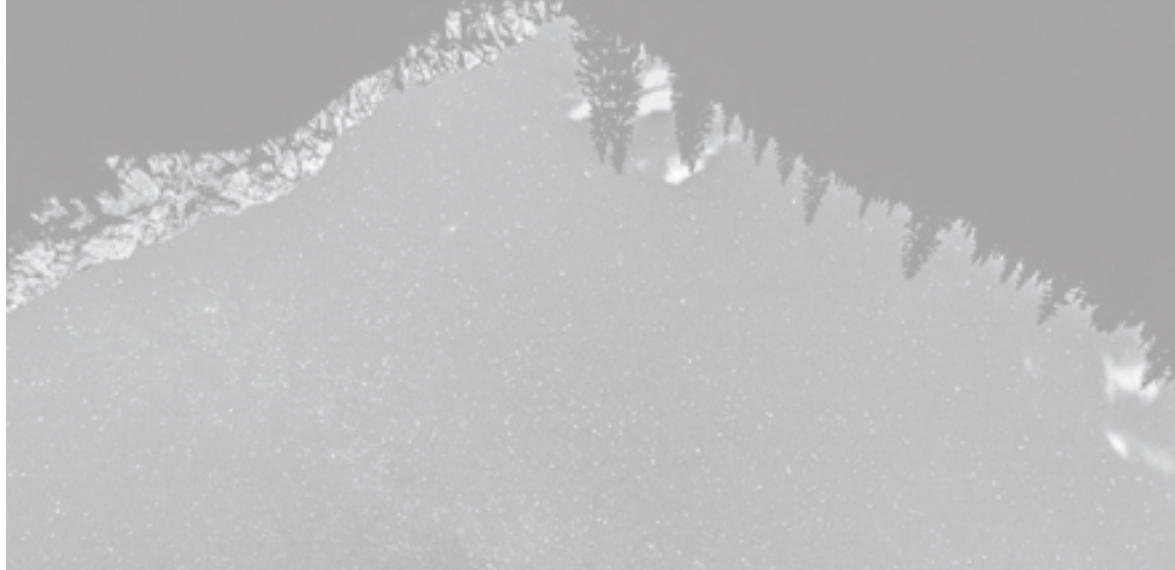
Szöllősi Máttyás: *Váltóáram*
Európa, 2017

Egy panelház fölött az éjszakai égbolt, csillagok, erkélyen álló alakok fénye vetül a szemközti házra, mintha erős reflektor világítaná meg őket. A két verseskötettel már rendelkező Szöllősi Máttyás Margó-díjas kötetének borítója egyértelmű utalás az Orion csillagkép egyik csillagának, a Betelgeuse-nak a felrobbanására és az ezt kísérő erőteljes éjszakai fényjelenségre. Ennek a napnál nagyobb csillagnak a pusztulása köti össze a *Váltóáram* kilenc elbeszélését, hiszen mindegyik szövegben felbukkan az éjszaka is fénylő

égbolt, a különös fehérség, mely megvilágítja a Földet. Ez a motívum nem minden szövegben egyformán hangsúlyos: van olyan novella, melyben hosszasan figyelik a jelenséget, van azonban, ahol csak egy-egy mondat erejéig kerül elő, és nem kap különösebb szerepet. Ettől függetlenül nem lehet nem észrevenni a különös csillagrobbanás metaforikusságát. Fehér fénye egyrészt megvilágítja, s így láthatóvá teszi a földi életet, sorsokat, másrészt a csillagból éppen szupernóvává váló égitest párhuzamba állítható a kötet történeteinek szereplőivel, akik egytől-egyig válsághelyzetben vannak, valamiféle határhelyzetben, ahol már elveszítettek valamit, de az ezzel való megbékélés még nem zajlott le. És ahogyan a haldokló csillag fényességét áraszt magából, úgy kerülnek eléink színterreflektorfénybe állítva a novellák hősei.

Válás, megözvegyülés, szakítás, betegség, megaláztatás, a gyermekkor illúzióinak összeomlása egyaránt helyet kapnak a történetek között. A többnyire egyes szám első (ritkábban egyes szám második, illetve harmadik) személyű narrációval elmesélt történetek hősei a veszteség kudarcát, fájdalmát élik meg: a kötetnyitó *Spirál* hatvanas figurája felesége halála miatt kerül krízisbe, a *Betelgeuse* férfihősét elhagyja a felesége, a *Reggeltől reggelig* című szövegben egészségét, a *Vendégjátékban* méltóságát, míg a *Gerely* című elbeszélésben vágyott szerelmének reményét veszíti el a központi hős. Az elbeszélések kivétel nélkül férfiak életének egy-egy válságos pontját világítják meg, a krízist pedig többnyire a nők eltűnése, elérhetetlensége, hiánya okozza. A kilenc történet egy olyan világot látat, melyben a férfiak esendő, csetlő-botló, otthontalan

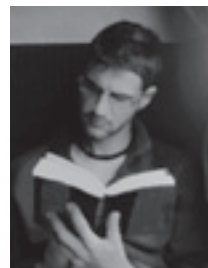
és bizonytalan lények, ha hiányzik mellőlük a nő (legyen az feleség, szerelem, anya, nagymama). Ennél a tematikus összekötő kapocsnál is fontosabb azonban az a mód, ahogyan Szöllösi láttatja novelláinak szereplőit. A lélekábrázolásnál ugyanis sokkal nagyobb hangsúlyt kap a test ábrázolása, az érzékelés, az vegetatív rendszer működése. Az elbeszélők minden szövegben olyan részletesen mutatják be a hősök testi reakcióit, a zsidbadást, a szédülést, a fájdalmat, az illatokat, a fényeket, hogy az olvasó szinte a bemutatott alak bőrébe bújik, az ő szemével lát, fülével hall, bőrével érzékel. A kötet hősei nem képesek tudatosan, racionálisan reflektálni a velük történetekre, nem is igazán gondolkodnak, nem értelmezik tetteiket (talán éppen az emlegetett krízisek sokkoló volta miatt), de testük helyettük is elvégzi ezt, pszichoszomatikus tüneteket produkálnak. Bár megfogalmazni nem tudják, mi zajlik pontosan bennük, testük egyértelműen hírt ad erről: „Hirtelen iszonyatos módon zúgni kezd a fülem. Megint mint ha levegőt, vagy annál is sűrűbb anyagot próbálnának befelé nyomni a fejembe. Feszít a homlokom és a tarkóm. A horizont ferdülni kezd. A földnek támaszkodik a vállam. Az ég fehér fénye egyenesen az arcomba világít. Gyönyörű. Mégsem bírom hosszan nézni, mert apró pattogó szemcsék lepnek el mindent. Lehunyom a szemem.” (*Betelgeuse*) Vagy az *Irány észak* című novellában: „Az erős fény megszűnik. Mintha tíz fokkal hűvösebb lenne, mint az előbb. Végigfektetnek egy ágyon. Csukódik az ajtó. A hangok tompábbak. Enyhe sós és jódos szag szállingózik. Nem vagy biztos benne, hogy érdemes-e egyáltalán fölnyitnod a szemed, aztán mégis megteszed: árad a fehérség, és látod, hogy melletted az üveg átláthatatlan, zavaros.” Mintha a megszokott életükből hirtelen kibillenő szereplők a váratlan és sokkoló helyzetben nem lennének képesek megfogalmazni érzéseiket, végiggondolni, értelmezni, mi történik velük, így a test kénytelen beszélni a tudat helyett. A kötet erőssége pedig épp ezekben a leírásokban rejlik, a testi folyamatok, a csúcsra

járatott érzékelés észleléseinek pontos, részletes megmutatásában. A kötet hátsó borítójára kiemelt idézet („az ember leginkább önmagával nincs tisztában”) is mintha a fentieket támasztaná alá: a hősök képtelenek megszólalni, megérteni önmagukat, így a testük reagál, azok jeleiből olvashatunk. Az izzadás, a remegés, a szédülés, a lüktetés, az erős szívdobogás visszatérő állapotok, mind a feszültség, a nyugtalanság, a szorongás jelei. Maga a cím (*Váltóáram*) is utalhat erre, hiszen az áram is feszültség, sőt az idegrendszerben az ingerületeket is elektromos jelek továbbítják.

A könyv szereplői hétköznapi emberek, hétköznapi krízisekkel, melyek ellen senki sincs védve. A különböző helyszíneket és szereplőket felvonultató történetekben közös még a lezáratlanság (ettől egyedül a *Hajsza* című elbeszélés tér csak el), a befejezetlenség. Az elbeszélések végén nincs csattanó, nem befejeződnek, sokkal inkább félbemaradnak ezek a történetek, az olvasóban is feszültséget hagyva, hiszen mintha éppen a megoldás maradna el. Látjuk a magányos férfiakat válságaik közepén, de azt, hogy hogyan dolgozzák ezt el, ha feldolgozzák egyáltalán, azt már nem követhetjük nyomon. A szövegekben felbukkanó, már említett csillag-motívum a bibliai betlehemi-csillagot (mely egyesek szerint üstökös vagy akár szupernóva is lehetett) is felidézheti, ez esetben a megváltás fontossága és szükségessége merülhet fel. Úgy tűnik azonban, a *Váltóáram* magányos, elhagyatott hőseinek nem jut megváltás, nem jut megoldás, mint ahogyan az életben is viszonylag ritka a csattanó a történetek végén.

Kolozsi Orsolya (1980, Budapest): tanár, kritikus. A Szegedi Tudományegyetemen szerzett magyar–összehasonlító irodalomtudomány szakos oklevelet, ugyanitt a Modern Magyar Irodalom Tanszéken folytatott doktori tanulmányokat.

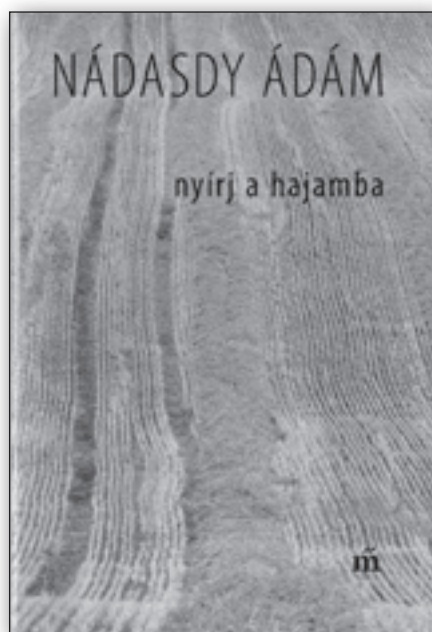
NEM JÓ EZ, HOGY SOKAT NEVETEK

Nádasdy Ádám: *Nyírj a hajamba*
Magvető, 2017

Titokzatosan érzelmes, ironikusan távolságtartó – Nádasdy legújabb verseskötetének olvasása után ezen gondolkodtam el leginkább. Nem mintha korábbi köteteiről nem mondhatnám el ugyanezt. Az idők azonban változnak, a legújabb kortárs trendek háttérben egy érett költő régebről hozott vonásai élesebb kontúrral rajzolódhatnak ki, és talán közelebb kerülhetünk annak megítéléséhez, hogy lírai profiljából az ifjabb generációk számára vajon mi számíthat irányadó értékek, és mi nem.

A Magvető gondozásában a szerző hetvenedik születésnapjára megjelent kötet negyvenkét verset tartalmaz az utóbbi hét év terméséből, vagyis a *Verejték van a szobrokon* 2009-es megjelenése óta írottakból. Belekerült néhány alkalmi, könnyebb fajsúlyú, de vélhetőleg a szélesebb publikum számára könnyen emészthető költemény is (pl. *Gondolatok a színházban*, *Kell az öreg*) – talán a kötet vaskosítása érdekében. Tematikájában az előző könyvekhez hasonlóan a szerelem-párkapcsolat-gyerekkorvállás-hazaszeretet-művészet-elmúlás élményköreit járja be, azzal a kitételrel, hogy az elmúlás-émlékezés ez esetben egy picit jobban rányomja bélyegét. Sőt, a kötet végéhez érve az volt a benyomásom, mintha egyenesen egy létösszegző ciklust olvastam volna.

Nádasdy költészetének egyik jól ismert (és véleményem szerint egyértelműen posztmodern) vonása az, hogy benne a vallomásos, alanyi megszólalás és az érzelmek távolságtartó objektíválása nem zárja ki egymást, hanem szimultán módon van jelen, pontosabban játszik össze. A két egyenrangú pólus játéka pedig lehetetlenné teszi, hogy a vers valamilyen stabil és megnyugtató központ viszonylatában kényelmesedjen el. A banálisan hétköznapi

élet részleteiből merítő képvilág valahogy mindig gáncsot vet az alanyi megszólalások patetikus lendületének. „Kérlek, gyere vissza. Tenyerelj / a napomba, szükség, hogy igazodjak.” – így indul például a kötet címet adó *Nyírj a hajamba*, csak hogy néhány sorral lejjebb mindezt ki lehetesen siklatni például a következővel: „Rontsd el a szűnyoghálós terveket, / melyeket ablakomba applikálok.” Ebben a technikában nyilván az ironiának is szerepe van, de erről majd később, külön paragrafusban. Hasonló játszódik le a *Gondolatok a színházban* egyik már-már didaktikus pillanatában: „Aki marad, majd más szépet csinál,

/ kíváncsiság övezze, s ne harag; / az elmenők szaga itt marad úgysis, / mint menzán szívós kelkáposztaszag.” Ez persze visszafelé is működik. Ha a tárgyi leírások egy kicsit túlmerevíténék a szöveget, hirtelen alássa az egészet valami nagyon személyes: „Színes halak, megrázó buborékok, / és kellemetlen, sűrű oxigén. / Testvéreim, lenn vagytok még? Bezártuk / az óvóhelyet?...” (*Hínáros ar-cok*) Mivel erre az ellentételezős technikára már rámutatott a kritika Nádasy korábbi kötetei kapcsán is, talán itt nem szükséges tovább fejtegetni.

Ami most érdekesebbnek tűnt, az a szövegek titokzatos-sága. Nádasy egészen radikálisan tud bánni a kihagyás eszközével, még ha e képességét nem is mindig hagyja kibontakozni. Amikor azonban igen, olyan félhomályos ösvényre vezeti az olvasót, ahol szinte csak az elfojtott információk során felgyülemelő érzelmi feszültség marad az egyetlen támpont a vers befogadásához. Az olvasó persze felfoghatja kódolt üzenetként is a szöveget, megpróbálva úgymond megfejteni. Ez néha működik is. De vajon fojtogatóbb-e például a *Görnyedten kifelé*, ha kibontjuk az elliptikus csomagolásból, és feltételezzük mögötte a Katolikus Egyház teljes tehetetlenségét abban, hogy egy hívő homoszexuális embernek lelki segítséget nyújtson? Nem biztos. Van, hogy a szerző nem is ad egyértelmű kulcsot az ilyen titkok kinyitogatásához. A *Gyáva gyerek* esetében például nem tudjuk, pontosan kik részéről és miért érte agresszió a gyereket. Akit kiskorában zaklatás ért az őt kigúnyoló kortárs csoport irányából, annak talán ez utóbbi villan be. Akit meg nem, annak más. És ez így van rendjén. Ebben az értelemben teljesen az olvasóra van bízva, hogy mire asszociál az olyan mesterien elliptikus, álomszerűen ugráló költemények esetében, mint pl. a *Hínáros ar-cok* vagy a *Kerek, forró sziget*. A nyugtalan, rövid beszédszakaszokra szagatott textus, gyakori és hirtelen képi ugrások mentén akár a végtelenségig is lehet nyomozni az elhagyott logikai láncszemek után. Az ilyen verseket telítő szorongatottságérzés azonban kikerülhetetlen. Tulajdonképpen úgy hatnak, mintha a beszélőnek gombóc volna a torkában, és ezért hagy ki dolgokat.

Ami az ironikus távolságtartást illeti, egy posztmodern író esetében ezt akár kötelező attitűdnek is tekinthetnénk, különösen, ha olyan hagyományosan patetikusá prostituált témákról ír, mint a szerelem – melynek íze „leginkább marcipán”, és a marcipánfigurák anyagi szempontból „egyneműek, mint ez a kapcsolat” – a haza (melyben „nem szabad csalódní, / mert olyan az, mint az édesanyánk.” / Ugyanazt főzi folyton, s hajtogatja...”) vagy éppen a halál: „Mikor tudok majd szembenézni azzal, / hogy nem nézek már szembe semmivel?”. Felmerül azonban, nem lehet-e, hogy inkább a korábbi évtizedekből átöröklődött rutinról van szó, mintsem ma is szükségszerű attitűdről. „Ő is égitest volt, égi test, / örökké elmozdult, ahogy a bolygók” (*Mint a bolygók*) – mintha az ilyesfajta szójátékok már túlságosan is aláásnák egy párkapcsolat intimitásának hitelét – már amennyiben jól olvastam,

és valóban szerelmi témájú ez a vers – és általában véve az értékválasztás komolyságát. A metaforikus kezdés önmagában valóban sok volna – ha már leírjuk (Ő is égitest volt), valahogy relativizálni kell. De mi van, ha maga a metafora mint eszköz jelenti a problémát? Ahol a szó szerinti jelentések dominálnak (pl. a *Gyáva gyerekben*), ott úgy tűnik, élcelődéses kényszer sincs.

Hogy ez Nádasy számára is kérdés, arról a kötet egyik legemlékezetesebb darabja, az *Ítékezni kéne* is tanúságot tesz. A szerző saját költészetét kommentálja, fájlalva benne a humor – ez alatt alighanem a fent tárgyalt posztmodern-sztoikus iróniát kell érteni – kényszeres alkalmazását, mely nem enged teret morális, illetve társadalmi-politikai értékítéletek képzésének. „Ítékezni kéne a rossz fölött; Átkapcsolom a rádiót hamar / s az újságot is, ó, fordítva tartom.” Hogy ezt a fájlalást mennyire kell szó szerint venni, az persze további kérdés, hiszen utóbbi is finom iróniával kerül kimondásra – „ó, nem kéne hogy tegyem; Hűségés feladat volna pedig, / hogy síktükörnek használjam magam” – s így (jobb híján) az önkritikus rákérdésre további irónia által való rákérdés effektusával állunk szemben. Maga az „ó” felkiáltás is ötször fordul elő a szövegben. A négyoros jambikus strófaból építkező, rímes, meglepően soráthajlásmentes vers szinte énekelni valóan chansonszerű, mintha a komolyság utáni vágy valamiféle klasszikussá egyszerűsödött formaideálban keresne kapaszkodót. A sorvégi összecsengések azonban a Nádasytól megszokott visszafogottsággal vannak megválogatva (pl. fehér csík – bevérzik / lányaimnak – hátrahívna), a jambikus indítás pedig egyes helyeken inkább szótagszámláló verselésé kompromittálódik, jelezve, hogy a görbe tükör kényszere formai téren sem kerülhető el a szerző számára.

Sőt, ha már az *Ítékezni kéne* került szóba, továbbmennék: az volt a benyomásom, mintha valami történelmi súlyú darabot olvasnák. Nem tudom, mennyire lehet az ilyen lelkes megérzéseket komolyan venni. Talán semennyire. Mindenesetre kíváncsi volnék, hogy az utókor hogyan tekint majd vissza rá. Mintha előhírnöke lenne ez a mű valami levegőben érezhető korszakváltásnak egy másilyen (álnaivan komoly vagy egyszerűen csak a szó szerinti jelentések természetes súlyára hagyatkozó) líra felé, vagy legalábbis dokumentuma egy erre irányuló igénynek. A korszakváltást itt nem feltétlenül Nádasy saját költészetére értem (bár még az sem zárható ki), hanem általában véve a fiatalabb generációk esztétikai gondolkodására, ízlésére. Akárhogy is van, a *Nyírj a hajamba* – minden kérdésem ellenére vagy talán éppen azok okán – értékes és elgondolkasztató olvasmány lehet azok számára, akik lépést kívánnak tartani a kortárs líra trendjeiben történő fontosabb mozzanatokkal. ■ ■ ■

Olty Péter (1976): filozófus, költő. Budapesten él.

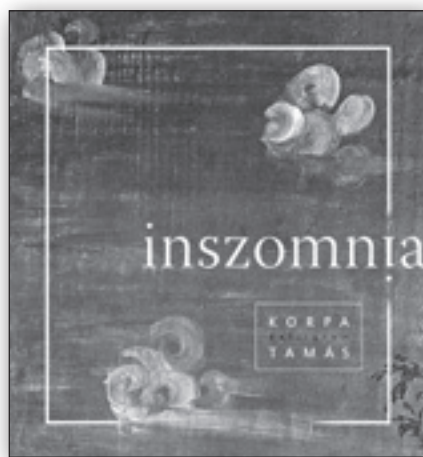

NINCS ALVÁS?

Korpa Tamás: *Inszomnia*
Kalligram, 2016

Meg kell valljam, bármekkora rajongással viseltek is a kortárs irodalom '80-as és '90-es nemzedéke iránt, és bármennyire kritikátlanul fogyasztom is az ehhez sorolható szerzők debütáló köteteit, illetlenségnek tartom, amikor egy elsőkönyves megjelenés a kognitív képességeket jócskán próbára tevő, egyszerre intenzív és extenzív gondolati lírával rohanja meg az olvasót. Ezért első találkozásom Korpa Tamás költészetével az *Egy híd térfogatáról*ban a legkevésbé sem volt sima ügy: ott még képletesen volt tapintható egy, a fiatal líra fősodráról történő leválás szándéka, egyszersmind pedig saját hidak eszkábálása. Ugyanakkor bizonyos suta képalkotási rutinok megtartása és a Füst Milán-i terjedelmű és nyelvezetű szövegek riasztólag hatottak az olvasás során. Hogy az *Inszomniához* feltétlen elismeréssel tudok viszonyulni, az csak fokozza zavaromat – főleg, ha az olvasás során hitelt adunk annak a filológiai kontextusnak, hogy jelen kötet versei zömében vagy az előző egyik ciklusából nőttek ki, vagy pedig még azt megelőzően keletkeztek. A fő kérdés a második kötet kapcsán tehát, legalábbis számomra, adott: Korpa poétikája vajon egy teljesen más irányba indult meg (fordult vissza?, fordult előre vissza?) a tömörségével és a jócskán szomatikusabb, szinte szó szerint tapinthatóan materialias képkezdéseivel, vagy ez lenne a logikusan (ám rekurzív) következő állapot, amelybe mind tematikailag, mind nyelviileg navigálnia kellett a költészetének?

Az *Inszomnia* kétségtelenül legizgalmasabb húzása formailag a számozott verses és az ikerverses technika egyidejű alkalmazása, poétikailag pedig – bár e szétválasztás nem kíván valamifajta rosszíjú formalista esztétikát applikálni – a klasszikus modernség és a történeti avantgarde egymás mellett szerepeltetése; nem véletlen, hogy még a kötet szerkesztőjének is Kassák számozott versei jutottak eszébe bemutatón. Nem új elem Korpa versbeszédében, hogy előszeretettel hajt végre inverziókat

a passzív-aktív entitások viszonyában („mennyi kézfogást bír el a kilincs” [XIV]), sőt ez fiatal irodalmunkban annyira nem egyedülálló, hogy már a dalszövegek szintjén is hódít; gondoljunk csak a két évvel ezelőtti nyár slágerére, a Wellhello *Rakpartjára*. Az *Inszomniában* azonban felerősödik ez a szubverzív diskurzus, és tulajdonképpen a figurák megalkotásának egyik gyújtópontjává válik többek közt a helyszínleírások során („a terasz leöntve puffokkal” [XIX]), valamint szintén efelől válnak igazán komplexszé az élettelen dolgok élővé tételének esetei a nyelvben („a zuhanyrózsa pórusain tör elő” [XXV]). A kötet egészére nézvést nevezhetnénk ezt az eljárásmódot konkretizációnak, hiszen mindig egy partikuláris szituáció, egy aktuális eset leírásakor kerülnek elő a tárgyak, hogy azok mintegy lehorgonyozzák a beszédet. Ugyanakkor ez az egyszerű konstrukció rögtön borulni látszik az egyik legmarkánsabb önreflexív kijelentésnek köszönhetően: „a nevek sosem támadnak tár-

gyak / nélkül. ez itt egy név: a tárgy a néven / áthatol, kiválik, koppan, darabol” (XIV).

A tárgyak és a nyelv közötti viszony sokrétűségének ugyanakkor csak alapjaként szolgál az a némileg a megszüntetve megőrzésre hasonlító dinamika, hogy előbbi hordozóként már mindig túl is van utóbbin, tehát a tárgy a funkcionálása közben saját megnevezésén is végrehajt egy aktust, nemcsak egy másikkal tárgyon. A kötet a név- és szóképződés e tárgyiasulós, ezzel pedig a konceptualizálódástól a konkretizálódás felé tartó folyamatát élénk is állítja az olyan fogalmakról szóló versekben, mint a hamisság vagy a sietség. A konceptualizálás e szövegek tanúsága szerint a verbális előtti állapot, ami ugyanakkor nem tud nem átfordulni a nyelvi megalkotásba: „csak kezdet volt, tapogatózás, sietség, az érvelés ideje / csak egy kiszivárogtatott név * a név előszele” (XXIII) – nem véletlen, hogy az ezt követő vers központi szervezőelemévé pont egy névmás válik. E folyamat demonstrálása egészen odáig fajul, hogy a tárgy adja a tropológia referens nélküli, inherens mozgásának egyáltalában vett lehetőségét is, ahogy a figura dologisága megképzí magát a nyelvi alakzatot: „jelzésértékű, ahogy mozog a brit-india / formájú úszómedence körül a csigalépcső. / egy alakzat, mely nem a nehézkedésről beszél” (VI); vagy „túlsorduló nevet hordtak körbe a kikötő nyelvjárásai” (XIV). Szépen kirajzolódik ennek hozadéka és szerepe a fordíthatóság kapcsán, tudniillik hogy a lokáció és a tárgyi környezet nyelvtől független önazonossága adja meg annak lehetőségét, hogy utcanépek (VI) vagy mondatok (XX) egyáltalán más nyelven is megérthetőek legyenek. A tárgyak effajta nélkülözhetetlen nyelvteremtő, transzformációs és artikulációs potenciálja együtt jár a kötetben a látható és a mondható, illetve a vizuális és az akusztikus összekapcsolódásával. Ez megjelenhet úgy, hogy kinek mennyi mutatható meg („hány megapixel szem ülhet / egy ilyen arcban, ha a jelenet korhatáros”), ezzel egyidejűleg pedig mennyi mondható el („döbbenetesen dolgozik a *ha*, s a koravén / nyelven ülő ellensúlyként az én” [V]), de egyszerű írásképi összefüggésként is a *w* és a *walkman* (VII) vagy az *u* alak és az *U-bahn* összekapcsolódásával (XII).

Az igazi, jobbára előzmény nélküli újdonságot a kötet Korpa versbeszédében azonban a test nyelvviségét tekintve hozza. Ez egyrészt az élő és élettelen létezők testének egyidejű hangsúlyozása és ennek a nyelvhez való viszonya révén jelenik meg, másrészt pedig úgy, ahogy az élettelen éppen a nyelv erotikusan szenzuális potenciálja, vagyis a szexus és a textus összefonódása által elevenedik meg (IV, VI). A kötet nyitóversei különösen jó példát szolgáltatnak arra, hogyan mehet ez végbe elősorban az emlékezet kapcsolóelemként történő működésével. Amikor a test egésze éppen a testrészeknek és az érzékeknek – mint amilyen a szem vagy a láb (és ezzel párhuzamosan a látás és a tapintás) – köszönhetően válhat bioarchívummá, akkor általában összekapcsoló-

dik a versekben egy helyszín – mondjuk egy futballpálya – kelléktárával, tehát olyan tárgyakkal, amelyek végső soron (és ekképpen a testhez képest chiazmatikusan) felépítenek egy szervesen egészt (II). Így történhet meg, hogy a karosszéria és a kulissza, a csillapodás és a csillár paronomáziái által a test éppen azért emlékezhet, mert a tárgyak (nyelvképző szerepük mellett) abba valamilyen baleset miatt behatolnak, és pontosan az ilyen, a versekben traumákká növe események miatt elevenedhetnek meg a tárgyak (antropomorfizálódás nélkül). A versbeszédben ennek végsőig feszített formája vezet oda, hogy lényegében azonosíthatatlanná válik, például a „musztáng” lovat vagy kocsit jelöl (I). Meglehet, hogy ez az alvámegvonás érzékekre gyakorolt következményének retorikája. Innen nézve pedig szépen keretbe szerveződik a kötet, hiszen a záróversekben ugyanúgy megtaláljuk az élő és élettelen ilyen traumatikus egybejárását („de ne hidd, hogy nyakadon – e korszakos lengéscsillapítón – / eloszlik ilyen teher” [XXVII]), ahogyan a testrészek „funkcionálásának” inverzióját. A lehangsúlyosabban az utóbbi a köröm kapcsán jelenik meg: bár hagyományosan a köröm alatt tárolódott maradványok a testi emlékezés egy típusát valósítják meg, az *Insomniában* ehelyett a köröm alatti kosszal helyszínek újabb alapvonalai rajzolhatók ki (XVIII, XXVI).

Ezzel pedig elérkeztünk azokhoz a tényezőkhöz, amelyek átívelnek Korpa első kötetéből: a helyleírások, az utazás nem kevésbé szervezőelemei az *Insomniának*, mint voltak az *Egy híd térfogatórónak*. Egy (szín)hely(szín) vagy zóna megalkotásához és leírásához használt műveletek, mint amilyen a burkolás, a borítás, az elterülés, vagy eszközök, mint a sík, a tervrajz vagy az ágrajz, viszont nem mindig eredményeznek olyan szövegeket, amelyekhez hasonlóan ne láttunk volna már e generáció más tagjainál. Szerencsénkre a klisésebb versek is gyakran kínálnak egy-egy friss és megkapó alakzatot, ilyenek az „árnyékörököse”, a „mirelit helyek” (X), a „rododendronerdő” (XIX), „a töviről hegyire álmosított címert, a térkövek megkevert puzzle-jén fekvő patkányanyát” (XVII), a „kozmpolita, mint egy kemping” (XVIII), vagy a „narancsmag méretű verejtékcseppek” (XXIII). Viszont a „puha” jelző fájóan gyakori alkalmazása miatti olvasói elandalodástól csak az menti meg a kötetet, hogy legalább sikerrel elkerülte a generációs lírapasztalatnak tűnő vatta(pamacs) bármely költői képből történő alkalmazását.

Szintén találunk némi feszültséget akkor a lírai beszédben, amikor a tárgyak és a nyelv viszonyától némileg idegenül, a már említett fogalmiság felé tapogatózik a kötet – szinte moralitásdráma-hangulatot árasztva. Különösen sokatmondó, hogy az *Insomnia* záródarabja, a *hazugságról* – mintegy folytatva az *a hamisságról* által megkezdett diskurzust – mintha a kulcspozícióba helyezett határozó- és tagadószókkal éppen arra törekedne, hogy (utóbbiakkal) egyszerre zárja ki a referenciális

dimenzióját a nyelvnek (tagadva helyszíneket, irányokat, cselekvéseket, stb.), míg (előbbiekkal) a tárgyak létezésének módját mégiscsak nyelvileg adná meg („ahogyan a mirelitpázsit kienged”; vagy „ahogyan a kottába csúszott hiba megdézsmálja a hangzást”). Előfordulhat tehát, hogy a zárlat a jól ismert nietzsche-i „nem morálisan fölfogott” hazugságot írja saját versnyelve szempontjából újraértve vissza az egész kötetre nézvést? Mint kitű-

nik, zavarom e kritika végére sem mérséklődött igazán, ráadásul abban a félig-meddig biztos hitemben is sikerült saját magamat elbizonytalanítanom, hogy a Korpa két kötete közötti különbség elvágólagos lenne. Mindezt tekintetbe véve nem bocsátkoznék jóslatokba a késülő harmadik kötetrel kapcsolatban, így csak annyit jegyzek meg: az arra való várakozásba biztosan becsúszik még néhány álmatlan éjszaka. ■■■

EZ MÁR VALAMI

Németh Gábor: *Ez nem munka*
Kalligram, 2017

A Kalligram naptár szerint 2016 a mormota éve volt: Németh Gábor regénye egyszerre vált kritikuskedvenccé, és szerzett új olvasókat az író életművének. Az *Egy mormota nyarának* kéziratával járó több mint tíz évnyi írás és törlés azonban számos kisebb szöveget is eredményezett, amelyek jelentős része textuálisan így mindenképp fenntartja a kapcsolatot – ha oldalágon is – az említett kötettel (és az azt megelőző *A tejszínről* cíművel), de az alkotásfolyamati aktusok betű szerint vett anyagiséga még inkább garantálja az előző és a mostani kötet közötti folytonosságot. *Ez nem munka*: ez nem regény, hanem kisebb, vegyes műfajú írások gyűjteménye; ez nem regény, hanem olyan könyvtárgy, amelynél a szövegek és azok parergonjai (ha egyáltalán a szövegek nem maguk már parergonok)

együtt vezetik át az olvasót a róka évébe, helyenként tovább kontúrozva Németh kötetének eddigi elbeszélőjét és újradramaturgizálva az eddigi témáit. Nem mellesleg pedig az előző könyv egyik sarkalatos kijelentését az új mintha a végtelékig komolyan venné: Dasein helyett nekünk már csak dizájn jut. E mellett már csak azok a nonverbális eszközök is tanúságot tesznek – a szövegek felosztásától a hátsó borító fakszimiléig –, amelyek hozzájárulnak a kötet vizuális megkomponáltságához.

Az *Ez nem munka* három fázisra bontása az ABC betűi alapján történik, az *A* részben „a Privát” történetéből tulajdonképpen egy önálló novelláskötet is összeállhat az olvasás során, ezzel párhuzamosan viszont a *C* egység már jóval szerteágazóbb írásokat tartalmaz a *B* kevésbé didaktikus és explicit módon tematikus folytatásaként – egyúttal mellőzve a szövegek „alkalmiságát” is. Az egyes betűkhöz rendelt darabok között mindazonáltal élénk kapcsolódási pontokat fedezhetünk föl; ezek nem ritkán indexikusan is jelölve vannak (*Aki büjt, aki nem => Dominó; Az igazságról => A katarziszról*). Ugyanakkor szép számmal fordulnak elő olyan esetek is, amelyeknél hivatkozások nélkül is nyilvánvaló, hogy összetartozó szövegekről van szó, így például az *ÁBÉCÉ*-ben a telefonvonal másik végén lévő barát történetéről a *Da capo al fnéből* értesülünk, mint ahogy a kötetzáró *SZEVASZ*-ban csak említésszinten megjelenő vörös hadsereg tettéről a *A szabadságról* zárlatában kapunk tulajdonképpeni beszámolót. Aztán ott vannak azok a novellák, amelyek témái gyakorlatilag átszövik a könyvet. Az anya halála talán a kötet

legmeghatóbb darabjában rajzolódik ki először markáns motívumként, a *Május első vasárnapjában* ennek tudatosítása a büntudatot megkönnyebbüléssé avatja. A *Régi pénz* pedig a „nem munka” idioszinkretikus monetáris ökonómiájával is előáll amellel, hogy a novellában készült kép a kötet hátsó fülét díszíti.

Habár a pénz látszólag melléktémaként szerepel a szövegek jelentékeny hányadában, a kötet már címével sem mulasztja el annak problematizálását, figurációját pedig újra s újra végrehajtja az ABC darabjaival. Először is, a már említett novellában a Némethnél gyakori nyelvi dinamika, egy metafora szószerintiesítődése, majd e mozgás analízise valósul meg. Másodsor, a *Viharvirágban* megjelenő iBaabel kávézó nemcsak virtualizálja, szimbolikussá teszi a pénzt, ezzel a máshol hangsúlyos fizikai aspektusait felfüggesztve (szag, méret, szín, stb.), hanem gyakorlatilag a jótékonyaságból, a segítségnyújtásból csinál munkát azzal, hogy a kávézó szolgáltatásait a helyi lakosok számára végzett tevékenységek révén lehetséges igénybe venni. Harmadsor, a kötet alcíme, *mondatok pénzért* kihasználja az írók papírtermelő feladatának és a pénz megtervezésének, illetve nyomtatásának közös hordozóját, sőt, a zárószövegben egy írásmű szolgál a pénz tartójaként, amikor az elbeszélő gyermekként a honoráriumot újságpapírba csomagolva dobja le a gangról a vándormuzikusnak a nem munkáért. A papírangyalként szálló csomag szakralitást is áraszt, bár az anyával ellentétben, lefele száll.

Ha az egyes szövegek nem követelnek is az olvasótól jelentős kognitív befektetést, a kötet koncepcióját már jóval nehezebb felfejteni. Némethről egyáltalán nem szokatlanok a paratextusok, az előző könyve nyitó- és zárólapjain Hemingway kedvenc koktéjának, a *Halál a Golf-áramlatban*nak a receptjét találjuk, azonban az *Ez nem munka* ennél is rafináltabb és sokrétűbb parergonokat vet be. Ezek lehetnek tipográfiai modifikációk (az ABC-ből kimaradó két szöveg címének kiskapitálisai), a felosztás betű szintjén történő megindoklása a szövegeknél (az A első darabja *Appendix*, így a függelék nem konvencionális helyen, tulajdonképpen az első novellaként olvassuk, vagy az, hogy a B egységben minden szöveg címe kivétel nélkül határozott névelővel kezdődik), esetleg a képek, grafikák szövegolvasatokat befolyásoló hatásösszefüggései (Németh-könyvfülre először került gyermekkori kép, ami megváltoztatta a szokásos *Ír, olvas, beszél* bemutatkozást *Azóta tanulta*). A már említett írka képe felől olvasva a kötetet – tehát tulajdonképpen a végéről –, az *Ez nem munka* akár az íróvá válás folyamatát is bemutathatná az ábécén keresztül, vagyis azt, hogyan nem lesz ez az egész munka, és hogyan lehet mégis mondatok írni pénzért: elvégezni vagy bevégezni. Ám a róka gyakori feltűnése a grafikákon – úgy a borítón és a fedőlapon, mint a szövegeknél – és az írásgyakorlásra szolgáló mondatban („a róka kárt okoz”), annak ellenére is, hogy egészen az *A sétáig* örzi enigmatikusságát, az íróvá válás evi-

dens narratívájánál markánsabb, ugyanakkor látens olvasási irányt jelöl ki a kötethez.

Bár a helyettes halál és a helyettes halálokozás az irodalom népszerű toposzainak számítanak, Németh itt egy kevésbé kihasználtat alkalmaz: a friss halálon keresztül a régebbi feldolgozását textuálisan. Az „a róka kárt” okoz mondat írottasága, mantraszerűsége, szavakra és betűkre bonthatósága révén, kiegészítve a gombócokba hajló c-k és sötét foltok sormintájával, nemcsak két betűt, a k-t és a z-t emeli ki, hanem másik kettőt is a mondatban megbúvó *rák* hipogramájával: EP Esterházy egyrészt tulajdonnévként és annak dekonstruktív topologikus mozgásaként érvényesül a szövegekben. Nem az egyértelmű deixis különbözteti meg a monogramot a nyelv többi elemétől, hanem a protézis alakzatán, egy e betű hozzátoldásán keresztül a természetesnek beállított, sorsszerű kapcsolata az epével (*Az epéről*). Éppen a referencia, EP halála miatt lehetséges, hogy a monogram nem köznevesül e figurációban, hanem az epe rögzíti, monumentalizálja e két betűt, és írja ki azt nemcsak az élet, hanem a nyelv dinamizmusából is tulajdonnévként – ami viszont nem mutat már rá senkire. E felől tekintve az olyan szöveglokációkra, mint a Kékgolyó utca, ahol az elbeszélő anyját kezelték az *A szabadságról*ban, vagy általában véve bármely olyan narratív fogásra, amely a világ textualizálására vállalkozik (pl. „Vagy intézze el az egész bagázst egyetlen ponttal az utolsó mondat végén?” [*Aki bújt, aki nem*] „Összeírtam magamnak egy tengeröblöt” [*Viharvirág*]), ez már látványosan nemcsak Németh bevett prózapoetikai eszközeinek további kimunkálását szolgálja, hanem jelen kötetben éppenséggel a kimerevített néven (és az ehhez vezető nyelvi dinamikán) keresztül szüntelen artikulálja is a barát gyászolásán átszűrt másik veszteséget, az anyáét. Esterházy másrészt beszédmódként is megidéződik: annyira a bensőségesség kódjainak alkalmazásával, ami a fantomfájdalom motívikus összejátszásában éri el klimaxát Borbély Szilárd halála kapcsán (*A borzalomról*), mint amennyire a *Semmi művészet* anyaregényre tett allúziókkal és a vendégzsövegek kezelésével, vagy egyáltalában azzal, ahogy Németh a nyelv, a név és az ember elválaszthatóságának lehetőségeit tetté teszi („Negyven éve megy a barátja hazafelé a lenin körúton, egyre kisebb, de mégsem tűnik el teljesen. A lenin eltűnt a körútról” [*Da capo al fine*]).

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy miközben kifejezetten szépen teljesít a kötet egy-egy József Attila-sornak az agitprop és az aletheia közötti tengelyen való mozgatása során (*Az igazságról*) legalábbis a posztmodern koordináta-rendszerében, vannak kevésbé jól sikerült aspektusai is Németh játékoságának. Jellemző, hogy valahányszor trendi akar lenni, rendre vicceskedés lesz belőle. Például az *a rendőrség az görögül polisz-e?* kérdés (*Az igazságról*) egyik *Sastaps* különkiadásban sem vallana szégyent – bár végül is: a hakni az hakni. És akkor vannak a pusztán bagatell szójátékok, mint az „esne” szó kétértelműsége

ge a SZEVASZban: „Megpróbálom kitalálni, mikor engedjem el az újságpapír anglyalt, mikor *esne jól* neki, a koldusnak, meg nekem.” Nem is a kínosságuk az igazán szíven ütő ezeknek, mint inkább hangulatgyilkos elhelyezésük, ugyanis csak nagyritkán sikerül tényleg illeszkedniük a szöveg modalitásához, és mutatni valamifajta, a kötet színvonalához illő komplexitást annak érdekében, hogy az ember ne cc cc hangokat adjon ki olvasásukkor. Az *igazságról*ban szerencsére ilyet is találunk: „mit is jelentett az, levenni a polcról, tizenkét évesen, tehát 1968-ban, az íliast, sic!, kemenes-kempf józsef csodálatos és mára nyilván tarthatatlannak tartott fordításában” – itt a „nyilvántarthatatlannak” metaplazmus, illetve a „tartás” többértelműsége szép párhuzamosságban érvényesülnek. Szintén nem idegen Némethől ebben a könyvében sem a gondolkodó próza póza, s bár a Nietzsche vagy Freudra hajazó passzusok vélhetőleg kevésbé hagynak mély nyomot az olvasóban, azért találunk itt nem Bartis-szerű bölcsességeket, hanem ténylegesen frappáns megfigyeléseket. Azt soha nem gondoltam volna, hogy egy kerti partin hajnali kettőkor a hatodik alattomosom után (ha már koktéltrecept: vodka, málnaszörp és tabasco szósz) Németh azon elméletével fogok előhozakodni, hogy a cigányok miért nem mesélnek cigányvicceket (*A némaságról*). És bár egy egész nyárra – és némi klímaváltozásra – volt szükségem hozzá, de beláttam annak az egyszerű viszonyrendszernek az igazságát is, hogy legyen az ember szépíró vagy kritikus, mégiscsak mondatokat írunk pénzért, és ez számunkra nem munka, de el kell végeznünk.

A kötetnek ugyanakkor különösen jót tesz, hogy az *Egy mormota nyara* bizonyos témáihoz adalékokkal szolgál. Számomra örömteli, hogy jutott itt hely az előző regény kimaradt jelenetének is a beszédes című *Tévedés* novellában. Továbbá az idegenség az *Ez nem munkában* is többféle megvilágításban szerepel, így a nyugattal szemben érzett magyar kisebbség felől (*Nagyítás*), az idegenség sztereotipikus feltételezésének fonákjára fordulásánál (*Nekem Budapest*), vagy éppen a hagyomány félreolvasásokon alapuló kontinuitásának revíziójaként (*A vitorlarúdról*). Szintén folytatódik az elbeszélő aktívól paszszívba (és vissza) kapcsoló pozíciójából az etnografikus, deskriptív, helyszínvadász-perspektívát kihasználó feltérképezése a viszonyoknak és eseményeknek. A narrátor egyrészt kimerevíti a történéseket, hogy kibogozza és elemezze az összefüggéseket (*Kisvakond*), másrészt ennek inverzét is alkalmazza, vagyis a kimerevített pillanatot narratívává gyúrja. Utóbbi prototipikus esete Némethnél, amikor egy újsághírből készül novella: az *Egy mormota nyarában* Theo van Gogh meggyilkolása és a Hirshi Alinak küldött üzenet vált epizóddá, jelen kötetben pedig a Kosztasz és párját a homofób, szélsőséges nacionalisták részéről ért támadás szolgál apropóul ahhoz, hogy fikció és valóság sokrétű relációit mozgósítsa. A novella számos áthallással (és egyáltalán nem

olyan faék egyszerűségű szituálással, mint amilyennel a *Dominó* c. darab él) alapvetően az igazság koncepcióját választja le az igazságosságról, a szolidaritásról és az identitásról, továbbá az antik felhangokat nem mellőzve arról is nyilatkozik, hogy mégsem a mimézis lehet az irodalom dolga, inkább az igazság szövegszerű és nélkülözhetetlenül fikciós feltárása.

Az *Ez nem munka* tehát nem mindig egységes színvonalú, mindenesetre a legnagyobb előnye, hogy érdekeltté teszi olvasóját, képes számára tétté tenni reflexiókat vagy éppen az emlékek előállításának körülményeit. A cím jelzi a deixisek fontosságát is, legyen szó a fentebb már vázolt tulajdonnévről, vagy az *ez* mutató névmásról. A kétirányúság az „ez nem munka” kijelentésnél ekképpen elsősorban nem a szubjektum–objektum-viszonyban érvényesülhet, hanem az interszubsztívitás letéteményese. A fő kérdésre az válik: kinek a számára? Erre épül az elbeszélő és az anya, a barátok, de leginkább az elbeszélő és az olvasó között az én–te-viszony. Például a Németh gyermekkori irkájába negatív értékelésként íródott „ez nem munka” kijelentés relációképző munkájához hozzátartozik, hogy a tanítónéni dolgozott az osztályozáskor. Részemről pedig arról vár megnyilatkozást a deixis a realizálódásakor, hogy a kötet darabjai munkára fogják-e az olvasót, a pénzért írt mondatok gyűjteményéről lehet-e egyáltalán darabokként beszélni, ha a fizetéssel szemközt szándékosan felfüggeszti a termeléshez kapcsolódó képzeteket. Merthogy a kötet nem a szabadságot mint szabadúszást propagálja a kötött munka ellenében, hanem azt, hogy munka és szabadság nem ellenfogalmak – ám az egybeesésükért meg kell dolgozni. Ezért sem tud patetikus gyász-narratívát adni, éncentrikus lemondó hangnemet megütni vagy könnyedén elengedni embereket. Ehelyett az Erdély-mottóhoz folyamodva igazság szerint vigaszt sem nyújt azzal, hogy a jó él, ha jók már nem élnek. Ha a jó szelekció nélkül mindent elvégz a rossz helyett is, ennek konkrét megvalósulását abban a mechanisztikusságban találjuk, amely az embert jellemzi akkor, amikor már ráállt egy pályára. Akárcsak a SZEVASZban idézett kínai mese szerkezete, amelynek eredményeként a répa az egyik állattól a másikhoz vándorol, hogy a legvégén visszaérjen a nyuszihoz. Az *Ez nem munkában* a róka ugyanígy oszon a védőborító alatt (illetve a 8., 226. lapokon), valamint A-ból B-be megy, onnan C-be, majd vissza – csak hogy a nyuszi e mozgásnak köszönhetően visszakapott valamit, Némethnél a róka viszont nem mesebeli, nincs visszaút... ■■■

Smid Róbert (1986): AZ MTA-ELTE Általános Irodalomtudományi Kutatócsoport tudományos munkatársa, disszertációját a pszichoanalízis médiumarcheológiai diskurzusból írta. Kritikákat főleg fiatal alkotókról közöl, tanulmányai a mediális kultúratudomány témáit dolgozzák fel.

A cigány Petőfi

A 38. SZÁMLA színeváltozása

Kiszenvedtek 2017 irtózatos napjai, falun levágták az éppen soros összes disznót, az analízis szex baloldali perverzióinak bizonyult, így immár a nem kevésbé rettenetesnek ígérkező 2018-as esztendőben araszolok törzskocsmám irányába, abban a reményben, hogy végre megkezdhetem paradigmaváltónak tűnő előadás-sorozatomat a Magyar Mámor történetéről, különös tekintettel a Magyar Bohém alakváltozásaira, mondhatni esettanárra, és közben eszembe villan, amint áthaladok az egyik, már régóta spontán hajléktalanszállásként üzemelő aluljárón, hogy a Magyar Mámor és Bohémia történetéből ki mindenkinek lesz valamilyen kerek számú évfordulója az új évben: első körben természetesen a 75 éve született szórványos kocsmatársam, PÉTERI GYÖRGY neve ugrik be, aki a magyar politikai fejlődés eme végső szakaszában remekül érezné magát; de a halottak élén ott baktat MÁNDY IVÁN is, a presszók száraz gályarabja, FABULYA halhatatlan bohém figurájának megteremtője; és mellette rajongója, az elvetélt bohém, az immár 15 éve halott BALASSA PÉTER, operai gyerek, mint jómagam, aki valami öngyilkos gesztussal fosztotta meg önmagát az opera műfajának frivol szellemétől; a 80 éve elhunyt KARINTHY FRIGYES, aki rettentő keresetei ellenére folyvást hitelezői hálójában vergődött, és már azon töprengek, hogy vajon megemlítsen-e közöttük a GALSAI PONGRÁC nevét, aki éppen harminc éve költözött át az utolsó záróra utáni eszpresz-

szóba, és akit manapság legfeljebb az őt a *Csirkejáték* című fő művében (e regény maga is amolyan bohém-történet) CSAJTAY néven megörökítő RUBIN SZILÁRD oldalvizén emlegeti az irodalmi világ, ha ugyan létezne még ilyesfajta fenomén honunkban.

De mindezt üvegtisztán és árnyaltan átgondolni képtelen vagyok, mert az aluljáró egyik oszlopánál, valamiféle pokrócrészlettel letakart, billegő széken egy szerfölött elhízott (posztmodern korrektséggel: testes) férfiú terpeszkedik, csacsihasa előtt amolyan hordozható, kézi cimbalom, és letaglózó virtuozitással, leleményes improvizációkkal, káprázatos ütemérékkel a 115 évvel ezelőtt meghalt (és 160 éve született) DANKÓ PISTA egyik legjelentősebb szerzeményét játssza: *Eltörött a hegedűm...*

És miközben odateszek egy gyűrt ötszázast a vén cigány (posztmodern korrektséggel: a szépkorú roma) koldustálcájába, belém döbben a felismerés, hogy a magyar cigány, egyáltalán a magyarnóta (nem pedig *magyar* nóta) nélkül semmiféle értelemben nem követhetem és taglalhatom a Magyar Mámor históriáját és fenomenológiáját. Mindez azért kínos, mert ezt e sorozat megkezdése előtt is látnom kellett volna, másrészt azért, mert ha valami undorral és megvetéssel töltött el, az mindig is a sírva vigadó nótázás, cigányozás, a magyar élet e borzalma volt.

Ám ekkor eszembe döbben, hogy e sorozat főalakja, ADY ENDRE már évekkal sorsdöntő költői fordulata előtt jelentős cikkeken dicsőítette „a zseniá-

lis cigány ember”-t, aki a „szívünkhöz nőtt nagyon”, és akit olyannyira szeretett és becsült, hogy 1900. augusztus 31-én a következő meghívó szövegét tette közzé a nagyváradi Szabadság című lapban:

Mi, bohémek, született alperesek, állandó váltó-adósok, a szellem arisztokratái, szuverén sajtó és ouvriers indépendants (magyarul: a kiadók fehér rabszolgái) kívülről címezetlen Önt meghívjuk Dankó Pistának, Csenögöd urának, a nyirettyű anyacsászárnéjának, a nagy dal-költőnek, a vályogvetők királyának, a Pósa-asztal rendetlen tagjának, san-remói örgrófnak stb., stb. tiszteletére a Bazárhoz, a rossz koszthoz, ellenben saját gyártmányú borhoz címzett vendéglőben, kávékorcsmában, kánikulában és nagy nyomorban titokzatos kódobálással egybekötve e hó végén, 31-én este 8 órakor tartandó áldomásra.

Ráadásul ADY már DANKÓ halálakor, 1903 tavaszán írt siratójában (úgyszólván a holt cigány alakjába rejtőzve) megjósolta magának és az országnak későbbi nagy témáját, a Kelet és a Nyugat közt ingázó Kompországot és annak tudathasadásosan vergődő emberét:

*Én bennem csak vágy van, messze-messzeszálló,
Valami névtelen, valami borzalmas,
Valami sóvárgó...
Úgy-úgy agyonhajszol, úgy-úgy kerget innen,
Úgy-úgy húz magához az idegen isten;
Keletről szakadt törzs napnyugatra szállnék,
Fénynek teremtődtem s árnyék lettem... árnyék...
Nincs bennem magyar tűz – mea culpa – nincsen...*

És már mondanám is tovább friss felfedezésemet magamnak és az általam teremtett hallgatóságomnak, de ki tudná leírni meglepetésemet, mely frissen festett törzskocsmámba toppanva a Mámor kiskönyvtára felé haladtomban ér: a polc előtt a FIZETŐPINCÉR fogad, és miközben felém kínálja megszokott üdvözlő fröccsömet, így beszél: – Ajándékot adok át FILOLÓGUS uramnak, melyet NEMETSCHÉK úr bízott a lelkekre, gyarapítandó a Mámor kiskönyvtára állományát. Ő maga, mint jelezte, az általa vendégül látott SZTAREC társaságában Wien városában mulat e na-

pokban, ezért nem tud megjelenni a ma esti áldozáson, de reméli, hogy ezen szerény filológiai adalékkal – melyet a saját szavai szerint teljesen *zufälligerweise* talált egy bécsi antikváriumban – némiképp emeli a ma esti kvaterkázás fényét – szól a büszke tartású férfiú, azzal átad egy vékonyka, eléggé megviselt füzetkét, melynek felirata még tovább fokozza a már önmagam által is fokozhatatlannak vélt megrökönyödésemet: *Pokolnóta. Három eredeti új dal, Dankó Pistától.* És a borítón szereplő, ki tudja, honnan származó mottó még eszelősebb: *Valamennyi újságíró mind húnctuzt.*

– Ez igaz! Olyannyira, hogy erre igyunk! – bögi bele a TÁLTOS a terembe, azzal újabb kancsó bort emel maga elé, kiragadja kezemből a kottát, és mint zenéértő, és BARTÓK BÉLA munkásságáról és életéről évek óta nagyszabású regényt tervezgető egzisztencia már dúdolja is az első nótát: „Azt hallottam, Budapesten megnyílt már a Pokol, / Vigyázzon kend, napamaszszony, nemsokára meglakol...” Mire örökös, bár olykor erősen kikapós társnője, SZABÓ ERVINNÉ harangszoknyája szinte magától kezd el lengedezni, és vele harangoznak keblei is, ám a TÁLTOS megvető hangú elemzése csitulásra inti: – Tipikus verbunkos, éles és nyújtott ritmusok..., gagyi az egész. És hogy kerül ide a Pokol?!

– Mindamellet – jelentkezik most a szokásosan decens pimaszkodásával a VÁNDORFILOZÓFUS – mindamellet bizonyos kontextusban az úgynevezett gagyi is lehet erős hatású művészet, vagy legalábbis annak lehetősége. Önök, magyarok, akikről a SZTAREC egyszer igen találóan mondta, hogy egy kerékkel kevesebbel rendelkeznek, ellentétben az oroszokkal, aki viszont eggyel többek, szóval önök talán jobban tennék, ha vértolulások monológjaik között olykor megfontolnák az olyan meghökkentően nem-magyar, vagy másként szólva, desszert-magyar megjegyzéseit, mint KOSZTOLÁNYI DEZSŐ, akinek egy roppant szellemdús, ám egyben a maguk magyar lelkébe mélyen beleszántó tárcája a minap éppoly véletlenül került a kezembe, mint NEMETSCHÉK uramnak a DANKÓ-kotta, és amely szöveget elküldtem mindannyiunk MELINDÁ-jának, akit most felkérek, hogy olvassa fel az általam a leghatározottabb ceruzával aláhúzott mondatokat!

– Mi van?! Mindenki MELINDÁ-ja!? – bökken föl a pohara mögül a TÁLTOS. – És még ráadásul titkár-nőnek vagy személyi asszisztensnek is akarja használni?! Nem zaklatás ez véletlenül, tisztelt uraim?!

– Ugyan, ne bomolj már... Ez csak egy filozófus... Az analízis szexet legfeljebb SZÓKRATÉSZ kontextusában ismeri – nyugtatgatja MELINDA az urát, azzal már veszi is elő a MAMA (Magyar Művészeti Al-

kotóház) révén beszerzett céges laptopját, hogy onnan dalolja elő KOSZTOLÁNYI mondatait:

„Régóta tűnődöm azon, hogy tanulmányt kellene írni mulató cigánynótáinkról, melyeket szakadatlanul muzsikálnak, dalolnak, füttyörésznek körülünk, s meg kellene vizsgálni, hogy mit jelentenek nekünk. Körülbelül tízezer ilyen nótánk van. Közülük százat valamennyien tudunk, dallamostul és szövegestül.

Hogy vannak és hatnak, az tagadhatatlan. Bölcsönktől koporsónkig kísérnek bennünket. Figyelhetünk rájuk elandalodva vagy undorodva, mindegy: öntudatosan, öntudatlanul bennünk szunnyadnak. Egy magyarról, aki azzal kérkedik, hogy egy nótát se tud, végül mindig kiderül, hogy ugyanannyit tud, mint a többi. Én se sokat cigányoztam, hajlamomnál fogva pedig nemigen vonzódtam ehhez a népszínműi tárgykörhöz, mégis bátran állhatom a versenyt e tekintetben híres korhelyeinkkel, akik megannyi tükröt törtek össze, s megannyi nagybögőbe belerúgtak. Köröttünk vannak ezek a nóták, nem védekezhetünk ellenük, a levegővel szívjuk magunkba. Majdnem azt merném állítani, hogy amint az ókori görögséget egy érzelmi és egy szellemi közösségbe forrasztották azok a dalok, melyeket rapszódoszaik énekeltek Akhilleuszról és Hektórról, azonképpen minket is végzetesen egybefűznek cigánynótáink. Úgy vesznek körül bennünket, mint valami monda, mint valami hitrege, mint valami vallásos áhítat, mely hatalmasabb nálunk. Ilyesmin nem uralkodhatunk értelmünkkel. Hiába tudjuk, hogy a zene néha gyarló, és a szöveg még gyarlóbb, mind a kettőt tartalmassá teszi a hagyomány kegyelele. Amit hallunk, sohasem elsőséges élmény, hanem azonnal emlék is az, amit érzünk, megszire nyúlik vissza lelkünk őskorába, mely felett köd és fény imbolyog.”

– Ennyi lesz, MELINDA – inti le egy laza kézmozdulattal a VÁNDORFILOZÓFUS a felolvasónót. – És eme pohár vörösbort hadd emeljem most köszönet gyanánt az egészségére. De most a tárgyra!

Ugye, önök is látják, milyen lényeglátó nagyvonalúsággal állítja a maguk nagy költője a görög mitológia helyébe a szegényes, de éppoly hathatós és egy egész nemzet képzeletvilágát átható magyar mesevilágot, ha úgy tetszik, infantilis mitológiát, és teszi ekként egy elegáns mozdulattal a magyarnótát mintegy az önök magyar lelkének kollektív tudattalanjává (das kollektive Unbewusste), úgyszólván közös tudatalatti mélyáramává. Önöknél nincs ÖDIPUSZ, ÉLEKTRA és nincs ODÜSSZEUSZ sem, ellenben *Csak egy kislány van a világon*, és van *Egy cica, két cica*, és van *Icarica, kukorica*... A magyar közös tudattalan nem egyéb, mint népies műdalok sorozata. Így aztán a TÁLTOS

uram által kissé hebehurgyán gagyinak nevezett jelen-ség megdicsőül. És lesz ezáltal a közhely magyar színé-változása, azaz egy sajátosan eszement változata annak a jelenségnek, amit kiváló, de sajnos már elhunyt kol-légám, ARTHUR C. DANTO a *The Transfiguration of the commonplace* névvel illetett, és amely könyv magyar fordításban is rendelkezésre áll, ami szerfölött megle-pő egy olyan alacsony filozófiai kultúrával rendelke-ző országban, mint az önké.

– Hohó! Álljunk csak meg egy szóra! Mert nagyon is ismerősnek tűnik nekem ez a KOSZTOLÁNYI szö-veg! Nem hallottuk mi ezt nemrég valahol, édes ró-zsám?! – fordul társnőjéhez a TÁLTOS.

– De már hogyné hallottuk volna, kedves rózsám – bújja a szépasszony az ura fülébe és szemébe. – Még-pedig NÁDASDY ÁDÁM és lánya, NÁDASDY VIL-MA *Piros rózsák beszélgetnek* című magyarnóta-estjén. Ott olvasta fel a jeles nyelvtudós, költő és műfordító az esszé pár részletét.

– Úristen – suttogom kétségbeesetten, és magamba döntök még egy pohár vöröset. – Hát ma este minden mindennel összefügg?! „Hogy kerül a Pokol DANKÓ PISTA kottájára!?” kérdezte TÁLTOS uram nemrég. Hát, ha jobban megnézi a dal feliratát, ezt olvashat-ja – és most visszaragadom a koszlott füzetet, és már olvasom is: „Az emberi fantázia legnagyobb alkotá-sa DANTE POKLA, a városligeti fasor végén körkép alakjában látható.” Mint tudjuk, GÁRDONYI GÉ-ZA találta ki és valósította meg ezt a körképet, mely az 1896-os millenniumi kiállításra nyílt meg, mond-hatni a FESZTY-körkép ikreként. Erre az alkalom-ra írta DANKÓ a Pokol-nótát, és fordította le GÁR-DONYI az *Isteni színjáték* első részét.

– És így függ össze minden! – kiáltja MELINDA. – Mert azt mindenki tudja, még te is rózsám – fordul izzó szemekkel a hölgy a TÁLTOS felé –, hogy DAN-TE nagy műve nemrég éppen NÁDASDY ÁDÁM fordításában jelent meg.

– De hiszen ez rettenetes! – üvöltök fel, és szin-te kitépem a FIZETŐPINCÉR kezéből a palackot. – Hogyan kerülhet egy és azonos színpadra NÁDAS-DY, a szellemfejedelem és DANKÓ PISTA, „a cigá-ny PETŐFI”, ahogy PÓSA LAJOS életrajzírója,

LŐRINCZY GYÖRGY nevezi *A Pósa-asztal* című memoárjában?! Hogyan említhető e két alak egy lapon!? Ez megrázóbb, mint az esernyő és a varrógép véletlen találkozása a boncasztalon!

– De hiszen manapság éppen ez az igazi avantgárd! – kiáltja a TÁLTOS, mint akit megvilágosodás ért. – NÁDASDY egy teremtő zseni! Most kezdődik a tánc!

– Pontosan erről van szó! – veszi fel lelkesen a fonatát a VÁNDORFILOZÓFUS, aki egyre mámorosabbnak látszik. – Mennyire boldoggá tesz, hogy végre megértette mondandómat, TÁLTOS uram, azaz MELINDA rózsája! Az önök NÁDASDY ÁDÁM-jának személyét és munkásságát nincs szerencsém ismerni, de az elmondottakból és a FILOLÓGUS uram kulturális összeomlásából világosnak tűnik számomra, hogy e kiváló férfiú mintegy megtestesítője a jelenkori magyar magaskultúrának. De ezzel az általam nem látott, de a későbbiekben immár megtekinteni tervezett dalestjével feltehetően éppen azt csinálta meg, amit ANDY WARHOL egykor a Brillo-dobozokkal, amely művészi tett a már említett DANTO szerint a közhely transzfigurációja. Valóban ez manapság a vérbeli avant-garde. Ezen a magyarnóta-esten feltehetően megdicsőült és színeváltozott a szellemi hulladék, a magyarnóta. De ehhez talán éppen egy olyan végletesen abszurd találkozás kellett, amilyent FILOLÓGUS uram leírt. És szükségeltett persze a személyiség ereje és nagysága, mely a művész és egyben

transzfigurátor NÁDASDY ÁDÁM nagysága ebben az esetben. Mert ahogy ma esti főhősöm ARTHUR C. DANTO írta: „A mű nagysága nem más, mint a mű által anyagivá tett reprezentáció nagysága. Ha a stílus az ember, akkor a stílus nagysága a személy nagysága”.

És végezetül és vigaszként ugyan mi mást tehetnék most, mint hogy mindenekelőtt felhajtok egy újabb pohár bort, és utána haladéktalanul csatlakozom TÁLTOS uram javallatához: „Most kezdődik, a most kezdődik a, most kezdődik a tánc...” Mindenki felugrik, kört alkotunk, és egymás vállába kapaszkodva vonatozunk végig a termen, sorra kapcsolódik be a többi magyar vendég is, és talán már harmincnegyedik alkalommal táncolunk körbe és rikoltjuk, hogy „most kezdődik...”, amikor hirtelen elénk pattan a FIZETŐPINCÉR: – És íme a bor színeváltozása! – kiáltja kaján mosollyal, és azzal a VÁNDORFILOZÓFUS lába elé ejti a 38-ik számlát! ■■■

Bán Zoltán András (1954): irodalmár. Csont András néven zenei írásokat is publikál. Korábban a Beszélő és a Magyar Narancs szerkesztője. Legutolsó kötete: *Giccs*, Kalligram, 2016.

